

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Cerar

Nina Konavec

Problematicni tipi vprašanj pri oblikovanju anketnega vprašalnika

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Cerar

Nina Konavec

Mentorica:

red. prof. dr. Valentina Hlebec

Problematicni tipi vprašanj pri oblikovanju anketnega vprašalnika

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

*Mentorici dr. Valentini Hlebec hvala za usmerjanje pri izdelavi magistrske naloge,
najinim najdražjim pa hvala za čustveno oporo in vzpodbujanje.*

Problematični tipi vprašanj pri oblikovanju anketnega vprašalnika

V tem magistrskem delu se osredotočamo na oblikovanje anketnih vprašanj, natančneje posameznih tipov vprašanj (kot so npr. vprašanja o preteklosti, stališčih ...), ki so problematični pri oblikovanju anketnega vprašalnika. Tipe vprašanj smo pridobili iz sedmih tematsko različnih vprašalnikov, kjer smo se usmerili na analizo napak z uporabo shem Check list in QACS. Obravnavali smo podobne kategorije napak v vprašanjih. Iskali smo število napak ter ugotavljali učinkovitost uporabe ekspertnih shem pri različnih tipih vprašanj. S tem smo odgovorili na glavni cilj in namen magistrskega dela, in sicer kje naj bodo raziskovalci pri oblikovanju anketnega vprašalnika najbolj pozorni, saj s tem vplivajo na kakovost celotne raziskave. V teoretičnem delu opisujemo fazo »pred-testiranja«, s katero prepoznavamo težave vprašalnika. Obravnavamo metodo ekspertne evalvacije, eno ključnih tehnik v fazi »pred-testiranja«. Nadalje opišemo ekspertni shemi in pomen kakovosti anketnih podatkov, zatem se še osredotočimo na izbrane tipe vprašanj. V analitičnem delu odgovarjamo na raziskovalna vprašanja in pri tem opisujemo način dela ter uporabljene metode. Nazadnje združimo ugotovitve rezultatov raziskovalnih vprašanj. Podamo tudi predloge za spremembe in povzetek glavnih ugotovitev analize. Ugotavljamo, da so najbolj problematična vprašanja o vedenju, vprašanja z ordinalno lestvico odgovorov, vprašanja z nevtralno oziroma srednjo kategorijo ter vprašanja o subjektivnem mnenju anketirancev.

Ključne besede: tipi vprašanj, problematična vprašanja, ekspertna shema, ekspertna evalvacija, kakovost podatkov.

Types of problematic questions when designing a questionnaire

In this master thesis, we focus on designing survey questions, especially specific types of questions (such as questions about the past, opinions ...) that are difficult when designing a survey questionnaire. Types of questions are obtained from seven different thematic questionnaires, where we focus on the analysis of errors using the Check list and QACS scheme. We discussed similar categories of errors in questions. We looked for number of errors and observed the efficiency of expert schemes in different types of questions. Thus we answer the main objective and purpose of the master thesis, namely, where should researchers pay the most attention when designing the survey questionnaire. This affects the overall quality of the research. In the theoretical part we describe phase of pre-testing by which we recognize the difficulties of the questionnaire. We discuss expert evaluation method, one of the key techniques in pre-testing phase. We describe the expert schemes, importance of survey data quality and then focus on selected types of questions. In the analytical part we answer the questions studied in this work, describe the work process and the method used. Finally, we combine the results of the findings of the research questions. We provide some proposals for the improvement and summarize the main findings of the analysis. We conclude that the most problematic types of questions are behavioral questions, questions with ordinal scale answers, questions with a neutral or middle category, and questions about the subjective opinion of respondents.

Key words: question types, problematic questions, expert scheme, expert evaluation, data quality.

KAZALO

1	UVOD	8
2	TEORETIČNI DEL.....	10
2.1	Ekspertna evalvacija.....	12
2.2	Kodirni shemi.....	15
2.2.1	QACS kodirna shema.....	15
2.2.2	CHL kodirna shema	16
2.3	Pomen kakovosti anketnih podatkov.....	17
2.4	Tipi vprašanj.....	19
3	NAMEN IN CILJ MAGISTRSKE NALOGE	32
3.1	Meta-podatkovna baza	34
3.2	Raziskovalna vprašanja	35
4	ANALIZA TIPOV VPRAŠANJ	38
4.1	Raziskovalno vprašanje I.	38
4.1.1	Uporabljena metoda	38
4.1.2	Zastavljeni hipotezi	39
4.1.3	Friedmanov test.....	39
4.2	Kvalitativni vidik analize – analiza problematičnih vprašanj.....	45
4.2.1	Najbolj problematična vprašanja.....	47
4.2.2	Srednje problematična vprašanja	64
4.2.3	Manj problematična vprašanja	82
4.2.4	Interpretacija učinkovitosti kodirnih shem CHL in QACS.....	96
4.3	Raziskovalno vprašanje II.	96
4.4	Raziskovalno vprašanje III.....	100
5	UGOTOVITVE.....	105
5.1	Raziskovalno vprašanje IV.....	106
6	PREDLOGI ZA SPREMEMBE.....	112
7	ZAKLJUČEK.....	114
8	LITERATURA.....	117
	PRILOGE	121
	Priloga A: Švedska shema Check list (CHL).....	121
	Priloga B: Forsyth in Lessler QACS shema.....	124

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer in število vprašanj	19
Tabela 2.2: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler in število vprašanj.....	277
 Tabela 3.1: Primerljive kategorije napak shem Check list in QACS	33
 Tabela 4.1: Tabela povprečnih rangov glede na posamezen rezultat branja, pisanja in računanja	41
Tabela 4.2: Pregled povprečnih rangov po shemah za tipe vprašanj	42
Tabela 4.3: Pregled vrednosti Friedmanovega testa za tipe vprašanj	43
Tabela 4.4: Pregled vrednosti Friedmanovega testa za tipe vprašanj po Saris in Gallhofer shemi	44
Tabela 4.5: Pregled vrednosti Friedmanovega testa za tipe vprašanj po Forsyth in Lessler shemi	44
Tabela 4.6: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	47
Tabela 4.7: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	50
Tabela 4.8: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi	52
Tabela 4.9: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi	54
Tabela 4.10: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi	55
Tabela 4.11: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi	57
Tabela 4.12: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi	58
Tabela 4.13: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	60
Tabela 4.14: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi	61
Tabela 4.15: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	64
Tabela 4.16: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	66
Tabela 4.17: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	68
Tabela 4.18: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi	71
Tabela 4.19: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi	74
Tabela 4.20: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer.....	76
Tabela 4.21: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer.....	77
Tabela 4.22: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi	80
Tabela 4.23: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	82
Tabela 4.24: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	86
Tabela 4.25: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi	88
Tabela 4.26: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi	90
Tabela 4.27: Tip vprašanja Forsyth in Lessler razdelitvi	93
Tabela 4.28: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi	94
Tabela 4.29: Izračun relativnega števila napak glede na tip vprašanj po razdelitvi Saris in Gallhofer.....	98
Tabela 4.30: Izračun relativnega števila napak glede na tip vprašanj po razdelitvi Forsyth in Lessler	99
Tabela 4.31: Najpogostejše napake po tipih vprašanj	101

Tabela 5.1: Nabor možnih napak po obeh shemah glede na tip vprašanja pri katerih moramo biti najbolj pozorni pri oblikovanju.....	107
---	-----

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Vprašanje 1	48
Slika 4.3: Vprašanje 3	53
Slika 4.4: Vprašanje 4	54
Slika 4.5: Vprašanje 5	56
Slika 4.6: Vprašanje 6	57
Slika 4.7: Vprašanje 7	59
Slika 4.8: Vprašanje 9	62
Slika 4.9: Vprašanje 10	65
Slika 4.10: Vprašanje 11	67
Slika 4.11: Vprašanje 14	71
Slika 4.13: Vprašanje 18	78
Slika 4.15: Vprašanje 22	83
Slika 4.16: Vprašanje 23	85
Slika 4.18: Vprašanje 25	89
Slika 4.19: Vprašanje 26 a.....	90
Slika 4.20: Vprašanje 26 b	90
Slika 4.21: Vprašanje 27	92
Slika 4.22: Vprašanje 28	93
Slika 4.23: Vprašanje 29	95

1 UVOD

V dobi presežka informacij učinkovito oblikovanje anketnih vprašalnikov vodi v bolj kakovostno pridobivanje raziskovalnih podatkov; ravno to organizacije in ustanove potrebujejo pri svojem raziskovanju ali uresničevanju bodisi izobraževalnih, marketinških, političnih ali drugih ciljev. Pri oblikovanju anketnih vprašalnikov je pomemben poudarek na fazi testiranja oziroma »pred-testiranja« anketnega vprašalnika. S tem zmanjšamo tveganje za nastanek napak, ki prispevajo k morebitni slabši kakovosti rezultatov raziskave. Raziskovalcem je tako v pomoč vsak napotek pri oblikovanju vprašanj, da bi čim bolj zmanjšali morebitno nerazumljivost s strani anketiranca.

Glavni cilj magistrskega dela je odgovoriti prav na dilemo o tem, pri katerih vprašanjih moramo biti še posebej pozorni, ko oblikujemo vprašalnik. Osredotočamo se na raziskovanje tistih tipov vprašanj v anketnih vprašalnikih, ki so za oblikovanje težavnejši.

V magistrskem delu nadaljujemo in poglobljamo predhodno raziskavo primerjav ekspertnih shem za testiranje anketnih vprašalnikov (Cerar in Konavec 2010). To je tudi edina raziskava o ekspertnih evalvacijah, ki je bila izvedena do sedaj. Obravnavamo rezultate uporabe ekspertnih shem Check list in QACS, ki so jih študenti v vlogi ekspertov uporabili na različnih anketnih vprašalnikih. Rezultati predhodne raziskave kažejo, da je iz kvantitativnega vidika Check list shema boljša za uporabo, vendar pa na kvalitativnem nivoju med shemama ni prišlo do bistvenega razlikovanja.

V magistrskem delu smo se osredotočili na nabor tipov vprašanj (kot so npr. vprašanja o čustvih, vedenju ...). Tipi vprašanj so bili pridobljeni na osnovi sedmih tematsko različnih vprašalnikov, na podlagi katerih smo ugotavljali najpogostejše kategorije napak, ki se pojavljajo znotraj njih. Pri tem smo se usmerili na analizo napak z uporabo shem Check list in QACS, kjer smo obravnavali samo podobne oziroma enake kategorije napak v vprašanjih.

Ključni cilj magistrskega dela je torej odgovoriti, v katerih tipih vprašanj se pojavlja večje število napak in katere kategorije napak odkrijemo v določenih tipih vprašanj z uporabo posamezne sheme. Slednje bomo ugotavljali z uporabo Friedmanovega testa. Poleg tega pa ugotavljamo, ali se uporaba shem pri ocenjevanju napak vprašalnika razlikuje glede na določen tip vprašanja. S pomočjo omenjenega bomo v magistrskem delu poskušali odgovoriti

na temeljno vprašanje o tem, pri katerih tipih vprašanj moramo biti pri oblikovanju vprašalnika najbolj pozorni.

Za uvodnim poglavjem sledi teoretski del, kjer opišemo fazo »pred-testiranja«, ki je pomembna zaradi prepoznavanja težav vprašalnika, nato pa opredelimo metode ekspertne evalvacije, kjer gre za eno ključnih tehnik, ki jo lahko uporabimo v tej fazi. Poleg tega nadalje obravnavamo uporabljeni ekspertni shemi in ju podrobneje opišemo. V navezavi na ta poglavja sledi še teoretično poglavje o pomenu kakovosti anketnih podatkov, zatem pa se podrobneje osredotočimo na izbrane tipe vprašanj. V drugem poglavju natančneje opredelimo cilje in namen magistrske naloge, opišemo osnovno meta-podatkovno bazo in opredelimo raziskovalna vprašanja. Zatem sledi poglavje analize tipov vprašanj, v katerem postopoma odgovarjamo na raziskovalna vprašanja; pri tem opisujemo način dela in uporabljene metode. Glavni del magistrskega dela nastopa v petem poglavju, kjer združujemo ugotovitve rezultatov po posameznih raziskovalnih vprašanjih in s tem odgovorimo na glavno raziskovalno vprašanje *Pri katerih tipih vprašanj moramo biti pri oblikovanju najbolj pozorni*. Sledi še poglavje, v katerem obravnavamo predloge za spremembe in povzetek glavnih ugotovitev analize oziroma zaključek.

2 TEORETIČNI DEL

Večjo kakovost vprašalnika lahko raziskovalci zagotovijo na različne načine. Najbolj standardna praksa pri tem je testiranje anketnega vprašalnika. Slednje izvajajo raziskovalne institucije in pa tudi ostale organizacije, ki v svoje raziskovalno delo vključujejo oblikovanje anketnega vprašalnika (Forsyth, Rothgeb in Willis 2004, 525). Nekatere vladne agencije so lahko tudi zavezane k zagotavljanju, da so vse komponente raziskave (npr. oblika, vsebina vprašalnika, tipi vprašanj ...) vključene tudi v dejansko raziskavo, pri tem pa naj bi bila merska napaka kontrolirana z izvajanjem t.i. faze »pred-testiranja« (ang. *pretesting*) teh komponent.

Načini izvajanja »pred-testiranja« so različni. Testiranje anketnega vprašalnika se navadno deli na dva dela, in sicer na fazo »pred-testiranja« (*pre-field testing*) in fazo testiranja na terenu (*field testing*) (American Statistical Association – ASA 1997, 1; Scheuren 2004, 45; DeMaio in drugi 2006, 1). »Pred-terenske« tehnike so tiste, ki se uporabljajo v predhodnih fazah oblikovanja vprašalnika oziroma se izvaja pred terenskim testiranjem, kjer gre za majhne ciljne oziroma usmerjene vzorce. Testiranje poteka v nadzorovanem laboratorijskem okolju.

Pri prepoznavanju težav v vprašalniku je v veliko pomoč prav »pred-testiranje« (ASA 1997, 1; DeMaio in drugi 2006, 1), saj se je tako lažje osredotočiti na vsebino vprašanja, kontekstualne posledice, preskok navodil in podobne možne kategorije napak v vprašalniku (DeMaio in drugi 2006, 1). Kot primer lahko podamo vprašanje, ki sprašuje po dveh stvareh hkrati: *Kje in kako ste prvič slišali za našo spletno stran?* V tem primeru bo anketiranec težko odgovoril na obe vprašanji hkrati, razen če bo vprašanje vsebovalo odprti odgovor, pri čemer anketiranec nima na voljo omejenega nabora odgovorov.

Pozitivna lastnost »pred-testiranja« je zmanjšanje časa, ki ga raziskovalci potrebujejo za razvoj raziskave. Slednje pa je tudi povezano z zmanjšanjem stroškov raziskave. Najbolj pa je faza »pred-testiranja« koristna zaradi dejstva, da se z njenim izvajanjem izboljša kakovost zbranih podatkov (Snijders 2003, 191). V idealnem primeru bi tako morali vsi, ki oblikujejo anketne vprašalnike, v svoj proces raziskovanja vključiti neko stopnjo faze »pred-testiranja«. Vseeno pa je potrebno poudariti, da se v tej fazi lahko zmanjša nevzorčna napaka, vendar pa v

njej ne moremo odpraviti vseh napak, ki se pojavljajo v anketnih podatkih. Nabor anketirancev se v tej fazi izbere glede na selekcijski kriterij, ki temelji na tipih vprašanj, ki se jih testira.

Pri postopkih zbiranja podatkov na področju oblikovanja in »pred-testiranja« Snijkers (2002) navaja pomemben pet-stopenjski model. Model predstavlja povezavo med določeno fazo oblikovanja in uporabo primerne metode v teh fazah (Snijkers 2002, 64). Vodila v vsaki fazi modela so namenjena izboljšavi kakovosti vprašalnika, saj z njegovo uporabo zaznamo možne napake, ki bi se lahko pojavile. Pridobimo tudi informacije o tem, zakaj bi se napake lahko pojavile. Tako preoblikujemo vprašalnik na primeren način.

V prvem koraku testiranja gre za definiranje in izvedljivost raziskave. S tem ugotovimo, ali je raziskava sploh izvedljiva – v tem koraku se razvije in pregleda vprašalnik in postopke zbiranja podatkov. Za lažjo predstavo Snijkers (2002, 64) pravi, da se na tej točki vprašamo, katere podatke moramo zbrati in na kakšen način. Tako oblikujemo prototipe vprašalnikov, določimo način zbiranja podatkov ter obdelave podatkov. Najuporabnejše »pred-testne« metode v prvem koraku so pregled literature, raziskovalnih poročil in meta-analiz ter ekspertna evalvacija in raziskovanje fokusnih skupin.

V drugem koraku testiranja vprašalnik obravnavamo v kognitivnem laboratoriju. Na tej točki se osredotočamo na proces postavljanja vprašanj in odgovarjanja nanj. S pregledom izrazoslovja, zaporedja vprašanj, postopka in časa intervjuja preiščemo vse napake pri vprašanjih in odgovorih. Uporabljamo metode ekspertne evalvacije, fokusnih skupin in poglobljenih intervjujev. Na način »ponavljajočega postopka 'pred-testiranja' in prilagajanja« izboljšamo vprašalnik (Snijkers 2002, 65).

Kvalitativni operacionalizacijski test na terenu se opravi v tretjem koraku testiranja, kjer testiramo izboljšan vprašalnik in izbran postopek zbiranja podatkov. Tako ugotovimo, kateri večji problemi se lahko pojavijo v dejanski izvedbi raziskave. Najprimernejše metode, s katerimi to najlažje ugotovimo, so tako nadzor in evalvacija standardiziranih intervjujev, pregled poročil fokusnih skupin in ekspertnih evalvacij kot tudi analiza »neodgovora« vprašanj (non-response analysis) (Snijkers 2002, 65).

V četrtem koraku izvedemo kvalitativno pilotno študijo na terenu, s katero lažje določimo stroške in koristi raziskave. Vse skupaj povežemo v končno verzijo vprašalnika in postopka zbiranja podatkov ter njihove obdelave (Snijkers 2002, 66).

Implementacija raziskave se izvede v končnem (petem) koraku. Naredijo se vse priprave, da se lahko raziskava izvede na terenu.

Iz pet-stopenjskega modela lahko razberemo, da je v fazi »pred-testiranja« na voljo več različnih tehnik. Izbira pa je povsem odvisna od raziskovalčeve odločitve in morebitnih prejšnjih izkušenj. Če povzamemo vse skupaj, se lahko izbira med pregledom literature (pregled podatkovnih baz in iskanje gradiv, sodelovanje z drugimi statističnimi agencijami in organizacijami), fokusnimi skupinami, kognitivnim testiranjem, poročanjem intervjuvancev, intervjuji z opazovanjem, kodiranjem obnašanja in ekspertno evalvacijo (Snijkers 2002, 68; Hlebec 2004/2005). Omenjene tehnike imajo različne prednosti in pomanjkljivosti, zaradi katerih so dragocene pri prepoznavanju težav pri anketnih vprašalnikih. Uporabne pa so na različnih nivojih razvoja vprašalnika (DeMaio in drugi 2006, 1).

V magistrskem delu se osredotočamo prav na področje ekspertne evalvacije in ekspertnih shem, kjer poskušamo v končni fazi ugotoviti, pri katerih tipih vprašanj je potrebno biti pri oblikovanju anketnega vprašalnika še posebej pozoren. To bi bilo raziskovalcem v veliko pomoč v fazi »pred-testiranja« in oblikovanja vprašalnika. Pred tem pa sledi opredelitev namena in uporabe ekspertne evalvacije na splošno ter ekspertne evalvacije z uporabo kodirnih shem.

2.1 Ekspertna evalvacija

Pri uporabi ekspertne evalvacije v fazi »pred-testiranja« imajo glavno vlogo eksperti. To so strokovnjaki, ki se osredotočajo na vsebino (besedilo) vprašanj in ocenjujejo, ali ta meri »načrtovano teoretično razsežnost ali koncept« (Hlebec 2004/2005), lahko pa se osredotočajo na obliko anketnega vprašalnika, kjer lahko na primer ocenijo, da je neko vprašanje predolgo. Eksperti preverjajo, če »posamezno anketno vprašanje in vprašalnik v celoti dosega standarde kakovosti« (Hlebec 2004/2005). V tovrstnem sodelovanju velja pravilo, da vprašalnik individualno pregledajo najmanj trije in največ deset ekspertov za vsebino, nato pa en sam ekspert zbere vse posamezne revizije in klasificira opažanja (Snijkers 2002, 69). Naloga tega eksperta je tudi posvetovanje z eksperti za vsebino, saj s tem lažje pride do nekega

konsistentnega zaključka rezultatov, ki vsebuje možne napake ter predloge za popravek (Snijkers 2002, 69).

Poznamo še drugo vrsto ekspertov za vsebino (*subject matter experts*). Ti ocenjujejo vprašalnik z določenega vsebinskega področja, iz katerega izhajajo tudi oni sami. Ukvarjajo se z vsebino vprašalnika, terminologijo, pomembnostjo vprašalnih področij za raziskovalne cilje in simulacijo obnašanja anketirancev v raziskavi (Ramirez 2002, 3). Očiten problem tovrstnih ekspertov pa vendar izhaja iz dejstva, da pri njihovem ocenjevanju obstaja večja mera subjektivnosti. Eksperti iz določenega področja imajo lahko interese glede izidov raziskave bodisi zaradi določenih profitov, ki lahko izhajajo iz nekaterih rezultatov raziskave, ali pa promoviranja določenih vrednot raziskovalcev, ki na tak način ustvarijo prirejene rezultate raziskav.

Tovrstni eksperti izhajajo iz področij, kot so vladni uradniki iz nadzornih agencij, predmetni ali programski analitiki, univerzitetni učitelji, specializirani v predmetnem področju, predstavniki stroke, podatkovni analitiki in drugi (Ramirez 2002, 3).

Z uporabo metode ekspertne evalvacije pregledamo in ocenimo vsebino ter obliko anketnih vprašalnikov s ciljem prepoznavanja težav vprašanj in morebitne predelave le-teh (Forsyth in drugi 1999, 145). Kriteriji za ocenitev posameznega vprašanja so standardizirani, tako pa je evalvacija pri pregledu bolj konsistentna.

Metodo ekspertne evalvacije pa običajno spremlja tudi uporaba različnih ekspertnih oziroma kodirnih shem, ki ekspertom služijo kot pripomoček pri vrednotenju anketnih vprašanj. V to se vključuje tudi uporaba seznamov možnih napak (Snijkers 2002, 69; Hlebec 2004/2005). Različni avtorji so razvili različne kodirne sheme, ki pripomorejo pri prepoznavi vprašanj z napakami. Kot primer lahko navedemo shemi, ki igrata osrednjo vlogo tudi v pričujočem magistrskem delu: seznam napak, imenovan *Check list*, oblikovan v švedskem statističnem uradu, in kodirna tabela *Questionnaire Appraisal Coding System* (QACS), avtorjev Forsyth in Lessler. Slednjo sta kasneje Akkerboom in Dehue zaradi »prevelike mere podrobnosti in obširnosti za učinkovito uporabo v ocenjevanju napak v vprašanjih« (Snijkers 2002, 69) razširila v model, ki tudi klasificira napake v vprašanjih. V magistrskem delu obravnavamo tudi avtorja Saris in Gallhofer (2007), ki sta klasificirala anketna vprašanja glede na njihov tip oziroma značilnosti. Z ozirom na to smo razvrstili tipe vprašanj in ugotavljali, kje se pojavlja večje število napak, ki so jih zabeležili eksperti. Tudi ta klasifikacija lahko služi kot pripomoček pri identificiranju težav v vprašanjih (Nadrag 2002, 23).

Na tej točki bomo omenili nekatere lastnosti ekspertne evalvacije, ki so lahko pomanjkljive. Z njeno uporabo je navadno končni rezultat nek nabor seznama možnih napak, ki opozarjajo raziskovalce, pri katerih vprašanjih naj še enkrat premislijo o njihovi zasnovi, postavitvi v vprašalniku, ustreznosti glede na tematiko in tudi o obliki vprašanja. Vendar je ta nabor možnih napak oziroma število le-teh odvisno od števila sodelujočih ekspertov in njihovega predznanja ter izkušenj. Nekatere organizacije pa včasih metode ne bodo izbrale prav zaradi tega, ker v njeni izvedbi niso vključeni tudi anketiranci sami (Snijkers 2002, 71), kakor je to navadno v ostalih tehnikah v fazi »pred-testiranja«.

Osrednja dilema, ki se pojavlja, pa se nanaša na subjektivnost. Metoda je odvisna od predznanja ekspertov in tudi področja iz katerega izhajajo (DeMaio in drugi 2006, 13). Tako bodo nekateri eksperti zaznali drugo vrsto napake znotraj istega vprašanja, pri tem pa se je potrebno vprašati, katera napaka je vsebinsko bolj relevantna in bi jo morali upoštevati. Zaradi subjektivnosti lahko eksperti zaznavajo tudi napake, ki morda v realnosti niso tako bistvenega pomena, zato je vedno dobrodošel posvet med čim več različnimi eksperti. Iz pregleda literature smo tudi ugotovili, da je ekspertna evalvacija navadno bolj učinkovita v kombinaciji z ostalimi metodami, kot na primer z metodo kognitivnega intervjuja (glej Forsyth in drugi 1999; Forsyth in drugi 2004; Hak in drugi 2004; Forsyth in drugi 2003; Rothgeb in drugi 2007).

Kljub vsem naštetim pomanjkljivostim pa ima ekspertna evalvacija tudi pozitivne učinke, na katere se osredotočamo v nadaljevanju. Kot omenjeno, je metoda zanesljiva in pomembna predvsem za identifikacijo morebitnih težav vprašalnika, saj se z njeno uporabo odkrije veliko napak (Snijkers 2002, 13; DeMaio in drugi 2006, 5). Napake se odkrije s sistematičnim pristopom, saj metoda z uporabo shem služi kot nekakšen vodič pri evalviranju vprašalnika. S tem lahko eksperti na podoben način podajo rezultate, ki se nanašajo na oceno zahtevnosti oziroma napak posameznih vprašanj in vprašalnika v celoti (Hlebec 2004/2005). Statistične agencije in podobne organizacije, ki se soočajo s časovno omejenostjo izdelave raziskav ter visokimi stroški, pridobijo z uporabo ekspertne evalvacije povratne informacije hitreje in tudi stroškovno bolj učinkovito (Forsyth in drugi 1999, 145; Snijkers 2002, 11). Metoda je tako časovno in stroškovno zelo učinkovita.

2.2 Kodirni shemi

Na Fakulteti za družbene vede se pri predmetu Oblikovanje anketnih vprašalnikov¹ izvaja ocenjevanje anketnih vprašalnikov z uporabo ekspertne evalvacije. Študenti so v vlogi ekspertov med več različnimi shemami najpogosteje uporabili shemi, ki igrata osrednjo vlogo v magistrski nalogi. Najpogosteje uporabljeni shemi QACS (*Questionnaire Appraisal Coding System*) in CHL (*Check list*) sta si različni v samem načinu uporabe, vendar vseeno opredeljujeta nekatere podobne vidike možnih napak vprašalnika. Shema CHL služi kot orodje, ki ocenjevalca usmerja s splošnimi navodili in pri tem navaja korake za oblikovanje vprašanj in njihovo preverjanje. QACS shema pa opredeljuje seznam napak v vprašanjih in odgovorih, na katere moramo biti najbolj pozorni. Kljub razlikovanju smo se odločili za njuno primerjavo. Na tem mestu podajamo kratek opis posamezne sheme.

2.2.1 QACS kodirna shema

Kodirna shema imenovana *Questionnaire Appraisal Coding System*, v nadaljevanju QACS, je bila razvita za potrebe ameriškega inštituta Research Triangle. Forsyth in drugi (1999, 145) opredeljujejo njeno vlogo v smislu ocenjevanja in popravljanja vprašalnikov oziroma vprašanj in odgovorov. Služi kot orodje za ocenjevanje in identifikacijo napak v vprašalniku, s tem pa posledično izboljšavo vprašalnikov. Kodirna shema temelji na splošni metodi ocenjevanja (glej Lessler in Forsyth 1996), cilj pa je pregled strukture vsakega vprašanja v vprašalniku. Posebnost sheme je v tem, da je narejena na osnovi modela procesa odgovarjanja na anketna vprašanja. V tem procesu gremo čez fazo kognitivnega procesa razumevanja, sledijo pa še faze priklica informacij, presoje in referenčnega okvira odgovorov.

Prvi korak pri uporabi sheme je namenjen fazi razumevanja, kjer kategoriziramo različne vidike vprašanj. Osredotočamo se na splošna navodila v vprašanjih, navigacijska navodila, splošno vsebino vprašanja, specifične termine in strukturo vprašanja ter referenčno obdobje. Na vseh področjih poskušamo izboljšati razumevanje vprašanj na način, da ocenjujemo, npr. ali so morda navodila pomanjkljiva ali nejasna oziroma ali jezik vsebuje dvoumne izraze, ki so težko razumljivi anketirancem.

¹ Nosilka red. prof. dr. Valentina Hlebec, visokošolska učiteljica.

V fazi priklica informacij je vključeno prepoznavanje primerne vira informacij (Forsyth in drugi 1999, 145). Vključuje tako spomin anketiranca kot priklic npr. dogodkov, postopek spomina (ali gre za prepoznavanje, posploševanje ipd.) in kontekst priklica.

V tretjem koraku se lotevamo faze presoje. Eksperti, ki uporabljajo obravnavano shemo, se poskušajo dati v vlogo anketiranca in presodijo na kakšen način anketiranec iz spomina združuje različne informacije in jih oblikuje v podan odgovor. Tovrsten proces lahko združuje informacije iz več različnih virov ali pa izbira le določene dele informacij. Zaradi tega procesa obstaja nevarnost, da so podani odgovori družbeno zaželeni oziroma podajajo predvsem subjektivne ocene (Forsyth in drugi 1999, 146).

Zadnja faza, faza referenčnega okvira odgovorov, pa opisuje način, kako naj bi se anketiranec odzval na vprašanje. Kode v tej fazi zajemajo meje in oblikovanje odgovorov ter navodila.

Eksperti za kodiranje uporabljajo sistem tako, da po vrstnem redu pregledujejo posamezna vprašanja in njihove značilnosti ter pri tem s pomočjo QACS sheme analizirajo, ali lahko določene značilnosti prispevajo k morebitnim napakam v odgovorih (Lessler in Forsyth 1996, 260). Cilj sheme je uporaba faz za opis kognitivnih zahtev vprašanja in prepoznavanje vprašanj, ki so lahko težavna za točno odgovarjanje.

2.2.2 CHL kodirna shema

Check list shema, v nadaljevanju CHL, predvsem služi kot pripomoček pri oblikovanju anketnih vprašalnikov. Razvili so jo na švedskem statističnem uradu – SCB Statistics Sweden. Shema obravnava anketo kot celoto tako, da upošteva teoretsko izhodišče in vzorčenje, uporabljamo pa jo lahko pred in med oblikovanjem anketnega vprašalnika. Njena posebnost je v tem, da navaja posamezne korake pri oblikovanju anketnega vprašalnika, podaja navodila in pravila za njegovo oblikovanje. Njena pomanjkljivost je lahko v tem, da ima manjši poudarek na odgovorih, bolj pa se osredotoča na celotni vprašalnik in na njegov videz ter na vsebino vprašanj. Shema ima tako nek širši namen. V dokumentu švedskega statističnega urada (Henningsson 2004), kjer je predstavljena Check list shema, so navedeni natančni koraki, v kateri fazi oblikovanja posameznih delov vprašalnika naj bo uporabljen določen korak sheme.

Shemi sta stroškovno ugodnejši metodi za prepoznavanje težav pri obliki ali zasnovi vprašanja, navodilih in formatih odgovorov, ki se jo lahko uporablja na katerikoli stopnji oblikovanja vprašalnika. Vseeno pa Lessler in Forsyth (1996) opozarjata, da bi bilo potrebno metodo bolje preučiti, preden se lahko kodirne sheme uporabljajo kot splošno orodje za analizo anketnih vprašanj. Izpostavljata, da bi bilo potrebno kategorije kod preoblikovati, preučiti odnose med različnimi kodami in izvesti več testiranj prenovljenih shem.

V magistrskem delu smo torej uporabili metodo ekspertne evalvacije s kodirnimi shemami, ki je ena izmed priporočljivih tehnik v fazi »pred-testiranja« anketnega vprašalnika. Sama faza pa je v procesu raziskovanja pomembna pri prepoznavanju težav v vprašalniku, s čimer posledično izboljšamo kakovost zbranih podatkov (Snijkers 2003, 191). Tako se v nadaljevanju posvečamo še pomenu kakovosti vprašanj v anketnih vprašalnikih oziroma kakovosti anketnih podatkov.

2.3 Pomen kakovosti anketnih podatkov

»Anketni vprašalnik je bolj podoben umetnini kot znanstvenemu podvigu. Nobeni koraki, principi ali vodila ne morejo zagotoviti dovolj učinkovitega vprašalnika« (Kinneer in Taylor v Ambrose in Anstey 2001). Kljub tej trditvi raziskovalci stremijo k čim boljši zasnovi anketnega vprašalnika. Groves in drugi (2004, 241) ponujajo tri standarde, ki jih je potrebno upoštevati pri oblikovanju vprašanj. Prvi standard je vsebinski in se nanaša na dobro vsebinsko ozadje postavljenih vprašanj, ki so povezana z raziskovalnimi cilji. Drugi je kognitivni standard, kjer se postavi takšno vprašanje, da je vsem anketirancem enako razumljivo in nanj lahko odgovarjajo. Groves in drugi (2004, 241) ter Hlebec (2004/2005) pojem kakovosti prav tako opredeljujejo z dvema komponentama, in sicer s stopnjo razumevanja vprašanj in težavnostjo odgovarjanja ter s tem, kako dobro vprašanja merijo želene teoretične koncepte. Tretji standard, standard uporabnosti, pa dodajajo Groves in drugi (2004, 241). Navezuje se na dejstvo, če lahko anketiranci oziroma anketarji zlahka izpolnijo vprašalnik in uporabijo metodo, ki je bila predvidena. Tudi Hlebec (v Nadrag 2002, 13) opredeljuje kakovost vprašalnika takrat, ko anketiranci razumejo in interpretirajo vprašanja na isti način kot raziskovalec. Poleg vsega navedenega se je pri merjenju kakovosti potrebno osredotočiti na vzorec. Ta na kakovost podatkov vpliva z velikostjo in reprezentativnostjo.

Kakovost je odvisna še od metod zbiranja podatkov in kakovosti anketiranja. Predvsem pa je odvisna od tega, kako dobro vprašanja merijo želen opisani pojav (Fowler 1995, 150).

V anketnem vprašalniku moramo najprej jasno definirati, kaj vprašanja merijo. Merimo lahko vedenje (preteklo, sedanje ali načrtovano), demografske karakteristike (starost, dohodek, izobrazba), stopnjo znanja ter različna stališča in mnenja anketirancev (Tull in Hawkins v Ambrose in Anstey 2001). Vprašanja morajo biti oblikovana tako, da sprašujejo bodisi po dejstvu, stališču, mnenju in vedenju ali po demografskih značilnostih. Za vprašalnik je značilno, da ga lahko sestavljajo vprašanja zaprtega, odprtega ali kombiniranega tipa. Izbrati moramo tisto obliko, ki glede na naše cilje poda najboljše rezultate.

Na tej točki je potrebno poudariti relevantnost magistrskega dela. K boljši kakovosti anketnih podatkov lahko prispevamo s tem, da se osredotočamo tudi na oblikovanje oziroma zasnovo vprašanj. Prav tukaj menimo, da bi morali biti pozorni tudi na tipe vprašanj, ki jih oblikujejo na takšen ali drugačen način. Z rezultati magistrskega dela bomo namreč poskušali prispevati prav na tem področju. Oblikovalce anketnih vprašalnikov bi radi opozorili pri katerih tipih vprašanj naj bodo še najbolj pozorni, saj bodo s tem zmanjšali morebitne merske napake.

Tako smo se osredotočili na tipe vprašanj, ki smo jih določili s pomočjo Saris in Gallhofer kategorizacije vprašanj ter Forsyth in Lessler kodirne sheme. Kot že omenjeno, se lahko obe uporablja za ocenjevanje kakovosti anketnega vprašalnika. Razdelitvi ponujata različne možnosti razvrščanja vprašanj. Na podlagi teh razvrščanj smo torej ugotavljali, kateri tipi vprašanj so bolj težavni in prinašajo več potencialnih napak v merjenju ter tako vplivajo na kakovost zbranih podatkov. Nabor tipov vprašanj smo najprej izločili s pomočjo kategorizacije, ki temelji na kodirni knjigi avtorjev Saris in Gallhofer (2007). Kodirno knjigo sta oblikovala z namenom, da bi podala smernice za uporabo enakih kodirnih pravil pri napovedovanju kakovosti anketnih vprašalnikov. Klasifikacijski sistem temelji na formulaciji in klasifikaciji anketnih vprašanj po Saris in Gallhofer iz leta 2004 (Saris in Gallhofer 2007, 2).

Kogovšek (1998, 1119) navaja, da se zelo pogosto anketna vprašanja razvrščajo v dve veliki skupini, in sicer na vprašanja o dejstvih ter na vprašanja o mnenjih in stališčih. Znotraj teh dveh skupin pa se še nadalje delijo v natančneje opredeljene kategorije. Saris in Gallhofer (2007) povzameta in združita že obstoječe klasifikacije anketnih vprašanj, hkrati pa jih nadgradita s formalnim lingvističnim pristopom. S tem sistemom je mogoče hitro in preprosto identificirati problematična, slabo in nejasno oblikovana vprašanja. Klasifikacija je lahko

»prva postaja na poti nadaljnega preverjanja kakovosti različnih tipov vprašanj«. Kot primer klasifikacije so lahko kategorije vprašanj, ki jih razvrščamo glede na prepričanja, čustva, pomembnost, pričakovanja prihajajočih dogodkov, dejstva, vedenje ipd.

Iz teh formalnih značilnosti smo tako določili tipe vprašanj, ki jih bomo obravnavali v magistrski nalogi. Tipi vprašanj po Saris in Gallhofer se nahajajo v Tabeli 2.1, po Forsyth in Lessler pa v Tabeli 2.2. V nadaljevanju so opisani posamezni tipi vprašanj s primeri iz obravnavanih vprašalnikov.

2.4 Tipi vprašanj

Tabela 2.1 opredeljuje razdelitev tipov vprašanj po Saris in Gallhofer (2007). Za boljše razumevanje v tem poglavju navajamo tudi definicije vseh obravnavanih tipov vprašanj.

Tabela 2.1: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer in število vprašanj

Tip vprašanja po Saris in Gallhofer	Št. vprašanj
čustva	33
vedenje	117
kognitivna presoja (percepcija/sodba)	300
vrednotno prepričanje	30
vrednotna sodba (dober, slab ...)	137
norme - sprejeto vedenje	14
družbena zaželenost	54
<i>preteklost</i>	54
<i>sedanjost</i>	455
<i>prihodnost</i>	44
posredna vpr. (mislite, strinjanje/nestrinjanje ...)	148
neposredna vpr. (preference, osebna plat ...)	361
subjektivno mnenje (podajte svoje mnenje, kaj si mislite, po vašem mnenju ...)	298
nominalna lestvica	113
ordinalna lestvica	308
vprašanje z odgovoroma »da/ne«	78
nevtralna oz. srednja kategorija	253
odgovor »ne vem«	51

Trditve, ki obravnavajo čustva

Saris in Gallhofer (2007, 2) trditve o čustvih opisujeta v relaciji »s je všeč x«, »x je prijeten« in »x me jezi«. Čustvo je duševni proces ali stanje, ki je posledica odnosa med človekom in okoljem. Čustvo oziroma emocija je odziv posameznika na neko dogajanje, ki je vselej kvalitativno poseben odziv osebe na življenjsko situacijo (Milivojević v Egart 2011, 7). Šadl (v Egart 2011, 7) pravi, da so čustva intencionalna stanja oziroma so vselej usmerjena onkraj subjekta samega.

Oatley in Jenkins (v Vitez 2009, 11) sta oblikovala tridelno definicijo čustev:

Čustvo je običajno posledica zavestnega ali nezavednega vrednotenja dogodka in se smatra kot bistven dejavnik za vrednotenje problema (cilja); čustvo obravnavamo kot pozitivno, ko je cilj dosežen, in negativno, ko se pojavijo ovire.

Bistvo čustva je pripravljenost na delovanje in tudi v spodbujanju načrtov; čustvo dodeli prednost enemu ali več načinom delovanja, glede na občutek nujnosti – tako se lahko vmešava ali konkurira z alternativnimi duševnimi stanji in delovanji. Različni tipi pripravljenosti ustvarjajo različne vrste odnosov z drugimi ljudmi.

Čustvo doživljamo kot posebno vrsto duševnega stanja; včasih ga občutimo sočasno ali kot posledico telesnih sprememb, izražanj, dejanj (Oatley in Jenkins v Vitez 2009).

Kot primer vprašanja, ki sprašuje o čustvih, navajamo naslednjega:

Prosimo, ocenite na lestvici od 1 do 5, koliko se strinjate z naslednjo trditvijo:

	<i>1 - sploh se ne strinjam</i>	<i>2 - ne strinjam se</i>	<i>3 - niti-niti</i>	<i>4 - strinjam se</i>	<i>5 - popolnoma se strinjam</i>
<i>Redkokdaj sem potrta/a.</i>	☐	☐	☐	☐	☐

Vedenje

Vedenje po Saris in Gallhofer (2007, 2) razumemo kot »x počne y, x je naredil y«. Vedenje zadeva sedanje ali pretekle dejavnosti ali dejanja (Sudman in Bradburn v Kogovšek 1998, 1123). Vedenje je celota dejanj, ki izražajo in kažejo razpoloženje, odnos koga do ljudi ali okolja.

Primer tovrstnega vprašanja:

Kolikokrat na teden greš zvečer ven (npr. na zabavo, v kino ...)?

Kognitivna presoja (percepcija/sodba)

Saris in Gallhofer (2007, 3) kognitivno presojo najprej definirata s strukturo. Kognitivna presoja ima strukturo »x|c«, kar pomeni »x je predikat c« ali »x je c«. Predikat c vsebuje nevtralne besede, torej nobenih ocen ali pomembnih občutij.

Primer tovrstnega vprašanja je lahko:

Se ti zdi naša vlada kompetentna?

Vrednotna sodba

Bradburn in Sudman (v Kogovšek 1998, 1122) navajata, da se vrednotne sodbe običajno smatrajo za merljive komponente stališč. Saris in Gallhofer (2007, 2) strukturno vrednotne trditve zapišeta kot »x|e«, kar razumemo kot »x je dober/slab«. Sodba je rezultat umske dejavnosti, ki temelji na dojemljanju upoštevanja določenih dejstev in izraža odnos do nečesa.

Primer tovrstnega vprašanja:

Kako ocenjujete kontakte med vami in vašo družino?

- a) *dobri*
- b) *srednje dobri*
- c) *slabi*
- d) *ne vem*

Vrednotno prepričanje

Vrednota je nekaj, čemur kdo priznava veliko načelno vrednost in mu zato daje prednost. Trditve o vrednotnem prepričanju po Saris in Gallhofer (2007, 2) so trditve, pri katerih ima povezava v smislu vedenja ali relacije pozitivno ali negativno vrednotno konotacijo. Gre za trditve kot npr. »x je cenjen član y«. Potrebno je omeniti, da imajo vrednotna prepričanja obliko različnih trditev, konotacija posameznih besed pa jih lahko naredi za vrednotne sodbe (Kogovšek, 1998, 1122).

Primer:

	<i>1 - sploh ne soglašam</i>	<i>2 - ne soglašam</i>	<i>3 - niti ne soglašam niti soglašam</i>	<i>4 - soglašam</i>	<i>5 - popolnoma soglašam</i>
<i>Večina ljudi v naši soseski/vasi je v osnovi poštenih in jim zaupam.</i>	☐	☐	☐	☐	☐

Norme

Norme lahko opredelimo kot specifikacijo tega, katera dejanja določena skupina ljudi šteje za primerna ali pravilna (Coleman v Kogovšek 1998, 1122). Gre za percepcijo tega, kaj je socialno ali kulturno sprejet oziroma zaželen standard vedenja. Saris in Gallhofer (2007, 4) povezujeta norme v posebni relaciji kot »nekdo mora narediti b«.

Primer:

Ali pri vstopu na avtobus daste prednost starejšim ljudem oz. starejšim od vas?

- a) da*
- b) ne*
- c) včasih*

Saris in Gallhofer (2007, 6) omenjata tudi objektivne spremenljivke, ki se navezujejo na vprašanja o fizični in družbeni realnosti, ki jih raziskovalci lahko preverijo. Mednje spadajo naslednji tipi vprašanj:

Družbena zaželenost

O družbeno zaželenih odgovorih govorimo, kadar kategorije odgovorov niso enakovredno družbeno zaželeni. Teme, pri katerih se pojavljajo, so volilno vedenje, vedenje povezano z uživanjem drog, s kriminalom, boleznijo, s seksualnim vedenjem, dobrodelnostjo, s finančnimi zadevami in v povezavi z dobro informiranostjo in kultiviranostjo posameznika (Saris in Gallhofer 2007, 6).

Primer:

	<i>1 - zelo slab</i>	<i>2 - slab</i>	<i>3 - nekaj vmes</i>	<i>4 - dober</i>	<i>5 - zelo dober</i>
<i>Kako ocenjujete svoj odnos z otrokom?</i>	☐	☐	☐	☐	☐

Čas vprašanja (preteklost, sedanjost, prihodnost)

Čas vprašanja lahko definiramo povsem na splošno. Preteklost je čas, ki je minil. Sedanjost je čas, ki je se odvija sedaj. Prihodnost pa je čas, ki bo prišel oziroma prihaja.

Primeri vprašanj:

Preteklost:

Ali ste kdaj doživeli prometno nesrečo?

Sedanjost:

Prosim, opišite, kaj vas trenutno najbolj bremeni v vsakdanjem življenju.

Prihodnost:

Kakšni so vaši načrti glede nadaljnjega šolanja?

Posredna vprašanja

Posredna vprašanja vsebujejo po navadi glagol, kot je npr. mislite, ter strinjanje ali nestrinjanje z določeno stvarjo.

Primer:

Ljudje imajo različna mnenja o seksu. Prosim, označite za vsako od spodaj navedenih trditev, v kolikšni meri se strinjate z njo.

	<i>1 - sploh se ne strinjam</i>	<i>2 - se ne strinjam</i>	<i>3 - se niti strinjam niti ne strinjam</i>	<i>4 - se strinjam</i>	<i>5 - se popolnoma strinjam</i>
<i>Moški so vedno pripravljeni na seks.</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Seks je dober, če se zaključi z orgazmom.</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>Moški ne morejo biti zvesti.</i>	☐	☐	☐	☐	☐

Neposredna vprašanja

Sprašujejo po preferencah, osebni plati in drugih stvareh, s katerimi je anketiranec v interakciji.

Primer:

Prosim, opišite, kaj vas trenutno najbolj bremeni v vsakdanjem življenju.

Subjektivno mnenje

Subjektivno mnenje se nanaša na vprašanja, kjer anketiranec poda svoje mnenje, mišljenje o določeni stvari, tematiki. Subjektivnost je lastnost oziroma značilnost subjektivnega človeka. To je nekaj, kar je odvisno od človekove zavesti, mišljenja.

Primer:

Kako varno, menite, je hoditi v vaši soseski ponoči?

- a) zelo varno*
- b) razmeroma varno*
- c) razmeroma nevarno*

d) zelo nevarno

Nominalna lestvica

Nominalna lestvica je edina lestvica, kjer podatkov ne moremo urediti po vrednostih (Sandelbach 2011).

Nominalna lestvica je enostavna oblika lestvice, kjer z nekim številom označimo zgolj identiteto predmeta proučevanja ali katero od lastnosti. Izbrana številka označuje le tisto, za kar smo jo opredelili. Primeri nominalne lestvice so npr. številke igralcev nogometnega moštva, številke konfekcije, številka bančnega računa itd.

Primer:

Vaš spol: (1) moški (2) ženski

Ordinalna lestvica

Ordinalne podatke lahko uredimo po vrednosti, vendar med njimi ne moremo določiti razlik (Sandelbach 2011, 17).

Primer:

V kolikšni meri lahko zaupate sosedom?
(sploh ne) 1 2 3 4 5 (povsem)

Ordinalna lestvica ne meri absolutne velikosti razreda, zato ne vemo, v kolikšni meri je izdelek kakovosten, če vprašanec izjavi, da je »zelo dober«. Nadalje velja, da ne vemo, kakšne so razlike med posameznimi intervali na lestvici. Poleg tega ni nikjer rečeno, da so te razlike med seboj enake.

Vprašanje z odgovoroma »da/ne«

To se nanaša na vprašanje, ki ima med možnimi odgovori vrednosti da ali ne.

Primer:

Bi želel/a, da bi bilo v tvojem omrežju več ljudi, na katere bi se lahko zanesel/la?

(1) da (2) ne

Nevtralna oziroma srednja kategorija

Pri nevtralni kategoriji se meri prisotnost oziroma odsotnost le-te v odgovorih. Prisotna nevtralna kategorija pomeni, da je sredina eksplicitno omenjena in samo zabeležena oziroma sredina ni eksplicitno omenjena, ampak bo odgovor zabeležen (Saris in Gallhofer 2007, 14).

Primer nevtralnega odgovora (*niti-niti*):

Kako zadovoljni ste z naštetimi značilnostmi svoje soseske?

	<i>1 - zelo nezadovoljen/ na</i>	<i>2 - nezadovoljen/ na</i>	<i>3 - niti-niti</i>	<i>4 - zadovoljen/na</i>	<i>5 - zelo zadovoljen/na</i>
<i>urejenost javnih površin</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>kulturna ponudba</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>stanje cest</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>trgovinska ponudba</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>vzdrževanje stavb</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>organiziranost soseske</i>	☐	☐	☐	☐	☐

Odgovor »ne vem«

V vprašanju je prisoten oziroma odsoten odgovor »ne vem«.

Primer:

Katera stranka bo po vašem mnenju na prihodnjih volitvah pridobila največ glasov?

- a) SD*
- b) SDS*
- c) SLS*
- d) ne vem*

V nadaljevanju sledijo še definicije tipov vprašanj, ki smo jih izločili s pomočjo kodirne sheme Forsyth in Lessler.

Tabela 2.2: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler in število vprašanj

Tip vprašanj po Forsyth in Lessler	Št. vprašanj
pretekle značilnosti	50
sedanje značilnosti	372
sedanje stališče	386
preteklo stališče	19
poročilo o sebi	381
priklic dogodka	62
priklic splošne informacije	184
priklic stališča	225
priklic po spominu	103
nominalen odgovor	181
ordinalen odgovor	304
odprt odgovor	102
številski odgovor	19

Pretekle značilnosti

Omenjen tip vprašanja vsebuje značilnosti, ki so povezane s preteklostjo. Anketiranca sprašuje o dogajanju, ki se je že zgodilo.

Primer:

Komu ste najbolj zaupali v najstniških letih?

- a) staršem*
- b) prijateljem*
- c) nikomur*

Sedanje značilnosti

To je tip vprašanja, ki sprašuje anketiranca o dogajanju, ki se odvija v sedanjosti.

Primer:

S katerim prevoznim sredstvom se vsakodnevno vozite v službo?

- a) kolo
- b) avto
- c) vlak
- d) avtobus
- e) drugo _____

Sedanje stališče

Stališče je tisto, kar določa kriterij za presojanje nečesa. Stališča vplivajo na to, kako bo posameznik določeno situacijo ali objekt zaznal, ga doživljal, o njem mislil in se nanj čustveno odzval. Stališče je zasnovano na intelektualni, emocionalni in aktivnostni komponenti (Nadrag 2002, 15).

Tip vprašanja sprašuje o sedanjem stališču anketiranca, ki ga ima do določene teme.

Primer:

1 - zelo zadovoljen/na	2 - zadovoljen/ na	3 - niti-niti	4 - nezadovoljen/ na	5 - zelo nezadovoljen/ na
---------------------------	-----------------------	---------------	----------------------------	---------------------------------

*Koliko ste zadovoljni z
delovanjem sedanje vlade?*

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Preteklo stališče

Tip vprašanja se nanaša na stališče anketiranca, ki je bilo oblikovano v preteklosti, torej času, ki je že minil.

Primer:

Prosim, obrazložite, kakšno je bilo vaše mnenje o zakonskem življenju pred poroko.

Poročilo o sebi

Poročilo o sebi je tip vprašanja, ki nagovarja anketiranca, da spregovori o svojih osebnih željah, življenjskih okoliščinah, aktivnostih in dejavnostih, s katerimi se ukvarja v življenju.

Primer:

V nekaj stavkih nam opišite vaš tipičen delovni dan od jutra do večera.

Priklic dogodka

Priklic se navezuje na kognitivno sposobnost, da se anketiranec odzove na to, kar od njega zahteva vprašanje. Priklic dogodka je tip vprašanja, ki anketiranca spodbuja, da prikliče v spomin določen dogodek in v povezavi s tem odgovori na vprašanje.

Primer:

Kakšna je bila barva vaše obleke na maturantskem plesu?

- a) rdeča
- b) črna
- c) bela
- d) drugo _____
- e) nisem se udeležil/a maturantskega plesa

Priklic splošne informacije

Izraz »splošno« se nanaša se na ves oziroma cel. Informacija pa je tisto, kar se o določeni stvari pove, sporoči oziroma gre za neko obvestilo ali pojasnilo. Priklic je proces iskanja informacij iz dolgoročnega spomina, ki je pomembna za odgovarjanje na zastavljeno vprašanje (Groves in drugi 2004, 205). Priklic je torej odvisen od spomina posameznika, dodatnih namigov in strategij lajšanja ter nenazadnje od časa in motivacije posameznika.

Primer:

Kdo je predsednik Evropskega sveta?

Priklic stališča

Priklic stališča je tip vprašanja, ki od anketiranca zahteva priklic stališča o določeni temi. Definicija stališča je podana pri tipu vprašanja o sedanjem stališču.

Primer:

Ali podpirate istospolne poroke?

- a) Podpiram.*
- b) Ne podpiram.*
- c) Neodločen/a.*

Priklic po spominu

Tip vprašanja od anketiranca zahteva priklic določenega spomina. Spomin je sposobnost ohranjanja in obnovitve predstav, misli in podatkov v zavesti.

Primer:

Obkrožite, katere od spodaj navedenih dejavnosti navadno počnete ob božičnem času?

- a) okraševanje jelke*
- b) smučanje*
- c) spanje*
- d) kepanje*
- e) kupovanje daril*
- f) drugo _____*

Odprt odgovor

Odprt odgovor navadno izvira iz odprtega vprašanja.

Primer odprtega vprašanja je lahko:

Prosimo, opišite, kako poteka vaš dan vse od jutra do večera. Kaj vse počnete?

Raziskovalci vključujejo v vprašalnike odprte odgovore oziroma vprašanja takrat, kadar namerno pričakujejo, da bodo anketiranci podali daljše odgovore oziroma se od njih pričakuje daljši odgovor.

Odprti odgovori imajo naslednje značilnosti:

- Z njihovo uporabo raziskovalci od anketirancev zahtevajo razmislek ali refleksijo.
- Z odprtimi odgovori pridobivamo mnenja in občutke.
- Kontrola nad odgovarjanjem je v rokah anketirancev.

Številski odgovor

Številski ali numerični odgovor se nanaša na števila ali na serijo števil. Določena vprašanja lahko torej od anketiranca zahtevajo, da poda odgovore v obliki števila.

Preprosta primera tovrstnega odgovora sta lahko:

Prosimo, podajte vašo letnico rojstva. / Koliko kilometrov prevozite od doma do službe?

V nadaljevanju sledi poglavje, kjer podrobneje obravnavamo namen in cilj magistrskega dela. Najprej navajamo temeljne začetne korake izdelave magistrskega dela in nato pojasnimo, zakaj smo izločili določene tipe vprašanj.

3 NAMEN IN CILJ MAGISTRSKE NALOGE

V magistrskem delu bomo ugotavljali, kateri tipi vprašanj so tisti, pri katerih moramo biti najbolj pozorni, ko oblikujemo anketna vprašanja. V splošnem poznamo različne vrste in oblike anketnih vprašalnikov. Razlikujejo se bodisi glede na količino oziroma število vprašanj bodisi kompleksnost, poznamo vprašalnike slabše in boljše kakovosti, ki so lahko namenjeni različnim skupinam. V našem primeru se ne bomo posvečali vsebini ali obliki vprašalnikov, ampak se bomo predvsem osredotočili na posamezne tipe vprašanj v vprašalnikih. V analizo smo vključili tipe vprašanj, ki smo jih izločili na podlagi že omenjenega klasifikacijskega sistema Saris in Gallhofer (2007), ki temelji na avtorjevi kodirni knjigi (glej Tabelo 2.1) ter po klasifikacijski shemi avtorjev Forsyth in Lessler (1996) (glej Tabelo 2.2). Nabor tipov vprašanj smo izločili z namenom, da bi ugotovili, pri katerih tipih vprašanj bi morali biti raziskovalci ter vsi, ki oblikujejo anketne vprašalnike, najbolj pozorni. Izločevanje tipov vprašanj je torej prvi korak magistrskega dela.

Ključnega pomena za naše magistrsko delo je ugotavljanje števila napak v teh tipih vprašanj in ugotavljanje, kako ekspertne sheme funkcionirajo pri različnih tipih vprašanj.

Da bi ocenili naše izbrane tipe vprašanj, si bomo pomagali z dvema ekspertnima shemama za evalvacijo anketnih vprašalnikov. Tako bomo primerjali Forsyth in Lesslerjevo QACS (*Questionnaire Appraisal Coding System*) shemo in švedsko shemo Check list (CHL). Za primerjavo bomo uporabili meta-podatkovno bazo, ki vsebuje rezultate ekspertnih evalvacij različnih vprašalnikov.

Da bi shemi QACS in CHL lažje primerjali med seboj oziroma da bi primerjali kriterije, ki ocenjujejo iste kategorije napak, smo pred primerjavo shem izbrali le tiste kategorije napak pri vsaki shemi, ki merijo vsebinsko iste napake.

Tabela 3.1: Primerljive kategorije napak shem Check list in QACS

	CHL	QACS
Navodila	• enostavna, splošna, ne zavajajoča	• nasprotujoča, nenatančna, skrita
Jezik	• enostaven jezik	• zahtevna slovnica v vprašanju, tehnični, nedefiniran, nejasen/dvoumen izraz
Jasnost vprašanja	• jasno vprašanje	• nejasen problem, tehnični izrazi v vprašanju, več definicij v enem vprašanju, nejasen cilj vprašanja
Ena stvar v vprašanju	• vprašanje sprašuje le eno stvar	• več vprašanj v enem, vsebuje več različnih trditev
Vprašanje	• zavajajoče vprašanje	• zakrito vprašanje
Vsebinski sklop vprašanja	• vprašanje postavljeno v logično in vsebinsko povezan sklop	• ujemanje med vprašanjem in odgovorom
Odgovori	• odgovori vsebujejo vse možnosti, vse vrednosti (različnost ekstremov), odgovor tipa »da/ne« je omejujoč, nevtralni odgovor »ne vem« • odgovori se med seboj izključujejo • zaporedje odgovorov • preveliko število odgovorov	• manjkajoče kategorije • prekrivajoče kategorije • zaporedje odgovorov • več možnih odgovorov kljub navodilom za obkrožitev enega

Kategorije napak oziroma podobnosti med shemama se nanašajo na težave v navodilih, v jeziku vprašanja (morebitna zahtevna slovnica, nerazumljivi ali dvoumni tehnični izrazi) in podrobnosti vprašanja (ali sprašuje le eno stvar), v izpostavljanju zavajajočih vprašanj, v ujemanju med vprašanjem in odgovori ter na razne morebitne težave v podanih odgovorih.

Obe shemi (CHL in QACS) se uporabljata pri predmetu Oblikovanje anketnega vprašalnika na Fakulteti za družbene vede za presojanje kakovosti anketnih vprašalnikov, ki jih raziskovalci ponudijo za učno gradivo. V magistrskem delu noben uporabljen vprašalnik

posebej ne igra večje vloge, ampak so bili vsi skupaj uporabljeni tako, da smo iz vseh vprašalnikov izločili posamezne tipe vprašanj.

3.1 Meta-podatkovna baza

Za odgovor na vprašanje ali se uporaba shem pri ocenjevanju morebitnih napak v vprašalnikih razlikuje oziroma katera shema je boljša za uporabo pri določeni vrsti vprašanj, smo v drugem koraku procesa izdelave magistrskega dela uporabili osnovno meta-podatkovno bazo, izdelano v programu SPSS².

Osnovna meta-podatkovna baza je kompleksna, saj je sestavljena iz 2727 spremenljivk. Gre za štiridimenzionalno bazo z naslednjimi ključnimi spremenljivkami:

- vprašalniki,
- zaporedna številka vprašanja znotraj posameznega vprašalnika,
- eksperti in
- sheme.

Baza je bila za potrebe magistrskega dela v drugem koraku uporabljena za izvoz podatkov v manjše baze. Najprej smo osnovno bazo preoblikovali tako, da smo izločili podatke o ekspertih, ki so uporabili le shemi QACS in CHL ter tako nadalje izhajali iz tega. Iz sedmih vprašalnikov smo izločili posamezne tipe vprašanj, prikazane v Tabeli 2.1 in Tabeli 2.2. Ker se vprašalniki tematsko med seboj razlikujejo – obravnavajo namreč teme, kot so stališča slovenske mladine do vojaškega poklica, internetno zmenkarjenje, nevladne organizacije, socialna omrežja, avtoritetni odnosi v družini, vprašalnik o kadilcih in dejavnike kohezivnosti v soseskah – smo vsako vprašanje opredelili glede na tip vprašanja in jih tako združili v posamezne baze. Uporabljene so bile za izvajanje oziroma ocenjevanje Friedmanovega testa. Na podatkih o skupnem številu napak vseh ekspertov na določenem tipu vprašanj s posamezno shemo smo izvedli Friedmanov test ter na podlagi vrednosti testa zavračali ničelno hipotezo o enakem načinu uporabe shem med eksperti na zgoraj omenjenih tipih vprašanj. S testom smo torej ugotovili, ali se je uporaba dveh shem na določenem tipu vprašanj (npr. o čustvih ali vedenju) razlikovala. Tako smo najprej ugotovili, ali eksperti z obema shemama ugotovijo enako oziroma različno število napak (npr. pri tipu vprašanj o

² SPSS je računalniški statistični program, ki se uporablja za statistično analizo in obdelavo podatkov.

čustvih). S tem smo omogočili tudi nadaljnje ugotavljanje, s katero shemo so bili eksperti učinkovitejši pri ocenjevanju in zaznavanju napak v vprašanjih.

Sledila je tudi informativna analiza števila napak posameznega eksperta pri vsaki shemi in skupen izračun števila napak glede na določeno shemo. Rezultati so nam bili v pomoč pri kvantitativni interpretaciji rezultatov. Nastopajočih ekspertov je bilo 39, vendar smo dva eksperta združili, da je v analizi nastopal kot en sam. Gre za to, da sta si eksperta pri samem ocenjevanju razdelila vprašalnike na polovico. Zato ju v analizi obravnavamo kot eno osebo.

3.2 Raziskovalna vprašanja

Opisani tipi vprašanj nam bodo v teoretičnem delu služili za odgovor na glavno zastavljeno raziskovalno vprašanje, na katerega lahko odgovorimo s pomočjo treh podvprašanj.

I. Ali se uporaba shem pri ocenjevanju napak vprašalnika razlikuje glede na določen tip vprašanja?

Z odgovarjanjem na obravnavano raziskovalno vprašanje bomo ugotovili, ali se shemi QACS in CHL razlikujeta pri evalvaciji anketnih vprašanj. V primeru, da je uporaba ene sheme učinkovitejša kot druga, bi to pomenilo, da z njo bolj kakovostno prepoznamo napake v anketnih vprašanjih.

Prve analize kažejo, da se shemi QACS in CHL razlikujeta pri evalvaciji anketnih vprašanj (Cerar in Konavec 2010, 35). Pri odkrivanju večjega števila napak v vprašanjih se je za bolj učinkovito izkazala uporaba sheme CHL. Vendar pa se po vsebinski analizi vprašanj izkaže, da nobena od shem ne izstopa po svoji kakovosti. V tem primeru ne moremo trditi, da je katera od shem bistveno bolj učinkovita od druge in da eksperti z njeno uporabo bolje zaznajo problematična vprašanja. Glede na te rezultate bomo sedaj izvedli bolj poglobljeno analizo, saj v kvalitativnem delu zajemamo večje število problematičnih vprašanj (29) kot v predhodni raziskavi (4), prav tako pa imamo večje število vključenih napak, na katerih bomo izvedli Friedmanov test. Slednji nam bo pokazal, pri katerih tipih vprašanj se uporaba med shemama razlikuje.

Za dopolnjevanje odgovora na glavno raziskovano vprašanje nas bo nadalje zanimalo tudi drugo raziskovalno vprašanje.

II. V katerih tipih vprašanj se pojavlja večje število napak?

Domnevamo namreč, da so določeni tipi vprašanj enostavnejši za oblikovanje, drugi pa so bolj kompleksni. Kot splošno pravilo na primer velja, da je potrebno v vprašalnik vključevati kratka vprašanja. Na osnovi učbenikov, ki jih imamo za predpise, kako se oblikuje anketni vprašalnik (Fowler 1995, Bradburn, Sudman in Wansink 2004; Fischer in Layman 1986; Salant in Dillman 1994; Taylor-Powell 1998; Converse in Presser 1986), lahko pričakujemo, da so vprašanja o preteklosti in priklicu spomina, družbeni zaželenosti, čustvih, normah, vprašanja z odprtimi odgovori, vedenju, vrednotnem prepričanju/sodbi bolj problematična, manj problematična pa so lahko vprašanja o dejstvih in sedanjosti, poročilom o sebi, nominalnim odgovorom.

III. Katere kategorije napak odkrijemo v določenih tipih vprašanj z uporabo posamezne sheme?

Pri tem želimo izvesti še korak dlje in vsebinsko ugotoviti, katere kategorije napak odkrijemo pri bolj problematičnih vprašanjih. Po tipih vprašanj, ki bodo imela največje število napak, bomo izvedli analizo najpogostejših napak, ki nam bo dala vpogled v način ocenjevanja ekspertov, poleg tega pa nas opozorila, na kakšno vrsto napak je potrebno biti najbolj pozoren. Kategorije napak pa bodo v analizi omejene na podobnosti kategorij napak obeh shem (QACS in CHL). Te se nanašajo na napake v navodilih, pri jeziku in slovnici ter v vprašanjih in odgovorih (glej Tabela 3.1).

IV. Pri katerih tipih vprašanj moramo biti pri oblikovanju vprašalnika najbolj pozorni (glede na največje število napak in vsebinske napake vprašanj)?

Slednje vprašanje v magistrskem delu predstavlja glavno raziskovalno vprašanje. Največje število napak bomo ugotavljali s kvantitativnim štetjem vseh napak pri obravnavanih tipih vprašanj. Napake štejemo z uporabo CHL in QACS shem. Vsebinske napake pa bomo določili z ekspertnim preučevanjem problematičnih vprašanj.

Da bi dobili čim bolj jasen odgovor, podkrepljen s kvantitativno statistično analizo ter kvalitativnim vsebinskim delom, je potrebno najprej odgovoriti na prvo raziskovalno podvprašanje.

4 ANALIZA TIPOV VPRAŠANJ

Naš prvi cilj je ugotoviti, ali se uporaba shem pri ocenjevanju napak vprašalnika razlikuje glede na določen tip vprašanja oziroma ali v izbranih tipih vprašanj eksperti različno uporabljajo shemi. Nato ugotavljamo, v katerih tipih vprašanj se pojavlja večje število napak in katere kategorije napak odkrijemo v določenih tipih vprašanj z uporabo posamezne sheme. Slednje nam bo v pomoč pri odgovoru na ključno vprašanje, in sicer pri katerih tipih vprašanj moramo biti pri oblikovanju vprašalnika najbolj pozorni.

4.1 Raziskovalno vprašanje I.

Da bi v končni fazi lahko odgovorili na glavno raziskovalno vprašanje, se iz kvantitativnega vidika na prvem mestu lotevamo ocenjevanja prvega raziskovalnega vprašanja. Ugotavljamo ali se uporaba ekspertnih shem pri ocenjevanju napak vprašalnika razlikuje glede na določen tip vprašanja.

4.1.1 Uporabljena metoda

Da bi lahko med sabo primerjali shemi QACS in CHL smo uporabili mero skladnosti koderjev (ang. *intercoder agreement*), s katero ocenjujemo ali shemi delujeta podobno. Tovrstno mero smo iskali med neparametričnimi testi, ker so vrednosti spremenljivk oziroma napak v bazi podane v nominalni obliki. To pomeni, da imamo dani samo dve možni vrednosti spremenljivk: prisotnost določene napake v vprašanju (kodirano z 1) in odsotnost napake v vprašanju (kodirano z 0). Zaradi strukturne zasnove meta-podatkovne baze smo se odločili za Friedmanov test za primerjavo med shemami, saj le-ta najbolje meri tako (ne)strinjanje med eksperti na posameznem vprašalniku kot tudi razlikovanje učinkovitosti uporabe shem na različnih tipih vprašanj.

4.1.2 Zastavljeni hipotezi

Pri ugotavljanju stopnje razlikovanja uporabe shem za ocenjevanje napak glede na določen tip vprašanja smo si zastavili naslednji hipotezi. Preverjali smo jih s Friedmanovim testom, opisanim v nadaljevanju:

Ničelna hipoteza H_0 : Pri ponavljajočih meritvah povprečnih rangov ni razlik.

Osnovna hipoteza H_1 : Pri ponavljajočih meritvah povprečnih rangov so razlike.

Tako preverjamo, ali se uporaba dveh shem pri ocenjevanju anketnih vprašalnikov ter določenih tipov vprašanj ne razlikuje (H_0) oziroma ali se uporaba razlikuje (H_1).

Če se izkaže, da na podlagi Friedmanovega testa zavrnilo ničelno domnevo in potrdimo osnovno, potem s tem dokažemo, da gre za pravo razliko v uporabi shem. S tem odgovorimo na prvo zastavljeno raziskovalno vprašanje: Ali se uporaba shem pri ocenjevanju napak vprašalnika razlikuje glede na določen tip vprašanja. Iz kvantitativnega vidika je to pokazatelj učinkovitejše sheme.

Vseeno pa smo ne glede na rezultat Friedmanovega testa izvedli nadaljnji podrobnejši vpogled oziroma analizo najbolj problematičnih vprašanj, ki so se pojavila pri posameznem tipu vprašanj. Tu gre za preverjanje kvalitativnega oziroma vsebinskega vidika kakovosti shem. Tako lahko pretehtamo, katere so glavne napake v vprašanju, in primerjamo, z uporabo katere sheme so eksperti zaznali večjo hibo v vprašanju. Shema, s katero so zaznali glavno napako vprašanja, je iz kvalitativnega vidika učinkovitejša za uporabo pri določenem tipu vprašanj.

4.1.3 Friedmanov test

Friedmanov test je iznašel ameriški ekonomist Milton Friedman. Uporablja se v primeru, ko imamo več ponovitev meritev na enakih subjektih (TexaSoft 2004). S testom smo merili število odkritih napak vseh ekspertov, ki so v sedmih vprašalnikih ocenili obravnavane tipe vprašanj. Friedmanov test smo tako izvajali na tipih vprašanj, prikazanih v Tabeli 2.1 in Tabeli 2.2.

Friedmanov test je primeren za uporabo na podatkih, ker baza vsebuje predvsem nominalne spremenljivke, ki se ne porazdeljujejo normalno. Za neparametrične teste pa je značilno, da ne predpostavljajo normalne porazdelitve podatkov oz. enakosti variance. Test uporablja range, v katere so razvrščeni podatki. Da smo lahko izračunali range, smo glede na določen nabor vprašanj (npr. tipi vprašanj o čustvih, izločeni iz vseh sedmih vprašalnikov) najprej izračunali skupno število napak ekspertov glede na vprašanje. Na tej točki je potrebno izpostaviti, da vsi eksperti niso ocenili vseh tipov vprašanj, zato smo upoštevali skupno oceno glede na obstoječe ocene. Na primer, ponekod je določen sklop vprašanj ocenilo osem ekspertov, ponekod pa trije. Tako smo upoštevali skupni izračun števila napak ne glede na enakost v številu ekspertov. Za izračun rangov je pomembno, da ima vsako vprašanje vsaj eno oceno, saj število nastopajočih ekspertov na tej točki ni bilo pomembno. Tako smo ocenjevali razlikovanje v uporabi dveh obravnavanih shem na posameznem naboru tipov vprašanj. Z vključitvijo vprašanj, pri čemer ima vsako najmanj eno oceno ekspertov, lahko na podlagi rangov izračunamo stopnjo značilnosti, s katero ocenimo, kakšno je razlikovanje v uporabi shem med eksperti.

Delovanje Friedmanovega testa je sledeče: Test primerja tri ali več parov skupin. Če v našem primeru ponazorimo skupino, lahko za primer vzamemo vsa izločena vprašanja, ki na primer sprašujejo o vedenju. Primerjali smo skupno sešteto število napak ekspertov v posameznem vprašanju, ki pripada temu tipu in tako dobili skupno število napak na posamezno vprašanje po shemi CHL in shemi QACS. Vsaka shema torej predstavlja eno skupino. Friedmanov test nato vrednosti v vsaki vrsti rangira najprej od najmanjše do največje, vsaka vrsta pa je rangirana posebej. Nato v vsakem stolpcu oziroma skupini, ki predstavlja shemo, sešteje vse range.

Če so si vsote skupnega števila napak ekspertov po shemah med seboj različne, potem bo stopnja značilnosti majhna in bo zadovoljevala kriterij 0.05 tveganja ob zavrnitvi ničelne domneve, s katero trdimo, da se uporaba shem pri ocenjevanju težav v določenih tipih vprašanj ne razlikuje. Tako lahko s 95 % gotovostjo ugotovljamo, da obstaja razlika med shemama oziroma razlika glede uporabe shem pri ocenjevanju vprašanj.

Kot splošen primer navajamo raziskavo Sekar in drugi (2009), kjer so ugotavljali razlikovanje med rezultati branja, pisanja in računanja pri učencih. Rezultati pisanja, branja in računanja predstavljajo vsak svojo skupino, ki so jo s Friedmanovim testom rangirali in le-te sešteli.

Tabela 4.1: Tabela povprečnih rangov glede na posamezen rezultat branja, pisanja in računanja

Rezultat	Povprečni rang
branje	1.96
pisanje	2.04
računanje	2.01

(Vrednost Friedmanovega testa: število enot = 200, Hi kvadrat (χ^2) vrednost = 0.645, prostostne stopnje = 2, statistična značilnost = 0.724)

Postavili so naslednji hipotezi:

Ničelna hipoteza: Porazdelitev rangov posameznih rezultatov (branje, pisanje in računanje) je enaka.

Osnovna hipoteza: Porazdelitev rangov posameznih rezultatov (branje, pisanje in računanje) ni enaka.

Raziskovalci so na podlagi zgornjih rezultatov ugotovili, da Friedmanov test ni statistično značilen, kar pomeni, da ne moremo trditi, da so rezultati porazdelitev branja, pisanja in računanja različni.

Omenili bi še, da se glavna pomanjkljivost Friedmanovega testa³ kaže v tem, da ne predpostavlja normalne porazdelitve, in zato ni tako močan kot ANOVA test (Sekar in drugi 2009).

Za odgovor na prvo raziskovalno podvprašanje *Ali se uporaba shem pri ocenjevanju napak vprašalnika razlikuje glede na določen tip vprašanja* predstavljamo kvantitativni vidik izvedene analize. Izbrane tipe vprašanj obravnavamo glede na zabeleženo število napak.

Z uporabo Friedmanovega testa smo primerjali dve uporabljeni shemi (CHL in QACS) oziroma ugotavljali, na katerih tipih vprašanj se izkaže, da shemi dajeta različne ocene o napakah. V primeru statistično značilnega Friedmanovega testa bi torej pomenilo, da nastajajo razlike med obema shemama oziroma da shemi funkcionirata različno, kar ni nujno pozitiven pokazatelj uporabnosti shem. V nasprotnem primeru pa, da se shemi pri določenem tipu vprašanj pri uporabi ne razlikujeta oziroma sta za uporabo enako težavni.

³ Nazoren način vpeljave Friedmanovega testa na neparametrične podatke je prikazan v video povezavi avtorjev Lee in drugi (2008).

Skozi analizo se je izkazalo, da zaradi pomanjkljivih podatkov ne moremo izvajati Friedmanovega testa na nekaterih tipih vprašanj, razdeljenih po Forsyth in Lessler QACS shemi, in sicer o preteklem stališču. V tem primeru je bilo teh vprašanj le 18, ocenila pa sta jih samo dva eksperta, ki sta bila nato združena v enega, ker nista ocenila istih vprašanj. Števila napak po vprašanjih in izvedbe primerjave med večjim številom ekspertov ni bilo mogoče izračunati. Težava se nahaja v dejstvu, da Friedmanov test predpostavlja najmanj dve skupini za primerjavo. Neprimerni podatki pa so se izkazali še pri naboru tipa vprašanj o priklicu dogodka.

V primeru obravnavanih tipov, ki jih je glede na tipologijo Saris in Gallhofer 18 in glede na Forsyth in Lessler 13 (Tabela 2.1 in Tabela 2.2), se izkaže, da so statistično značilni Friedmanovi testi le v prvi razdelitvi vprašanj. Slednje pojasnjujemo s tem, da je bilo v prvi razdelitvi vprašanj vključeno večje število ekspertov, ki so podali tudi večje število napak. Obenem pa so imeli tipi vprašanj po Saris in Gallhofer tudi večji nabor vseh vprašanj, in sicer 2848, Forsyth in Lessler pa 2388 vprašanj. Slednje je povečalo verjetnost v razlikovanju števila napak med shemama, kar posledično poveča možnost za statistično značilen Friedmanov test.

Statistično značilni Friedmanovi testi so se nakazali v tipih vprašanj v Tabeli 4.2, ki prikazuje pregled povprečnih rangov po shemah, na podlagi katerih je bil izračunan Friedmanov koeficient, prikazan v Tabeli 4.3.

Tabela 4.2: Pregled povprečnih rangov po shemah za tipe vprašanj

Shema	Tip vprašanja	Povprečni rang	Shema	Tip vprašanja	Povprečni rang
CHL	sedanjost	1.72	QACS	sedanjost	1.28
	vedenje	1.66		vedenje	1.34
	ordinalen odgovor	1.72		ordinalen odgovor	1.28
	nevtralna oz. srednja kategorija	1.74		nevtralna oz. srednja kategorija	1.26
	čustva	1.78		čustva	1.22
	neposredno vprašanje	1.70		neposredno vprašanje	1.30
	subjektivno mnenje	1.65		subjektivno mnenje	1.35

Tabela 4.3: Pregled vrednosti Friedmanovega testa za tipe vprašanj

Vrednosti Friedmanovega testa				
<i>Tip vprašanja</i>	<i>Št. enot</i>	<i>Hi-kvadrat (χ^2)</i>	<i>Prostostne stopnje</i>	<i>Stopnja značilnosti</i>
sedanjost	38	8.758	1	0.003
vedenje	37	5.538	1	0.019
ordinalen odgovor	37	8.000	1	0.005
nevtralna oz. srednja kategorija	38	9.000	1	0.003
čustva	25	9.800	1	0.002
neposredno vprašanje	38	6.429	1	0.011
subjektivno mnenje	33	3.846	1	0.050

Na podlagi prikazanih rezultatov v Tabeli 4.2, ki prikazuje porazdelitev povprečnih rangov, ključnih za zavrnitev ali sprejetje zastavljenih domnev, in v Tabeli 4.3, kjer so prikazane vrednosti Friedmanovega testa, ugotavljamo, da se uporaba shem glede na navedene tipe vprašanj med seboj razlikuje.

Stopnja značilnosti Friedmanovega testa pri obeh shemah v navedenih tipih vprašanj namreč zadovoljuje 0.05 kriterij tveganja ob zavrnitvi ničelne domneve (razlikovanje v uporabi shem med eksperti). Razlikovanje v uporabi med eksperti nam omogoča tudi nadaljnjo analizo podatkov po shemah.

Pri tem moramo poudariti, da večje nestrinjanje med eksperti pomeni, da obe shemi nista bili enostavni za uporabo in tako med njima nastajajo razlike, ker funkcionirata drugače. V primeru ostalih tipov vprašanj pa se je Friedmanov test izkazal za statistično neznačilnega (glej Tabelo 4.4 in Tabelo 4.5). V teh primerih gre za razlikovanje pri uporabi shem pri ocenjevanju anketnega vprašalnika oziroma obstaja večje strinjanje med eksperti pri uporabi le-teh. Slednje pomeni, da je določena shema učinkovitejša ali lažja za uporabo oziroma shemi funkcionirata na enak način.

Tabela 4.4: Pregled vrednosti Friedmanovega testa za tipe vprašanj po Saris in Gallhofer shemi

Vrednosti Friedmanovega testa				
<i>Tip vprašanja</i>	<i>Št. enot</i>	<i>Hi-kvadrat (χ^2)</i>	<i>Prostostne stopnje</i>	<i>Stopnja značilnosti</i>
kognitivna presoja (percepcija/sodba)	38	1.882	1	0.170
vrednotna sodba (dober/slab ...)	30	3.571	1	0.059
družbena zaželenost	15	2.273	1	0.157
norme	15	2.273	1	0.132
preteklost	29	0.250	1	0.617
prihodnost	26	3.000	1	0.083
posredna vprašanja	33	1.690	1	0.194
nominalna lestvica	38	1.200	1	0.273
vprašanje z odgovoroma »da/ne«	34	0.926	1	0.336
odgovor »ne vem« (zabeležen - primer intervjuvarja)	30	3.200	1	0.074

Tabela 4.5: Pregled vrednosti Friedmanovega testa za tipe vprašanj po Forsyth in Lessler shemi

Vrednosti Friedmanovega testa				
<i>Tip vprašanja</i>	<i>Št. enot</i>	<i>Hi-kvadrat (χ^2)</i>	<i>Prostostne stopnje</i>	<i>Stopnja značilnosti</i>
pretekle značilnosti	6	0.000	1	1.00
sedanje značilnosti	10	2.778	1	0.096
sedanje stališče	19	0.067	1	0.796
poročilo o sebi	11	0.500	1	0.480
priklic dogodka	2	2.000	1	0.157
priklic splošne informacije	7	0.000	1	1.00
priklic stališča	7	0.667	1	0.414
priklic po spominu	7	0.143	1	0.705
nominalen odgovor	18	0.600	1	0.439
ordinalen odgovor	17	0.067	1	0.796
odprt odgovor	16	1.923	1	0.166
številski odgovor	6	0.000	1	1.00

Odgovor na prvo raziskovalno vprašanje: Ugotavljamo, da se uporaba shem pri ocenjevanju napak vprašalnika razlikuje glede na določene tipe vprašanj. V našem primeru gre za tipe vprašanj o čustvih, vedenju, sedanjosti, neposrednih vprašanjih, subjektivnem mnenju, ordinalni lestvici odgovorov ter nevtralni ali srednji kategoriji.

Med prvimi vzroki za razhajanje v uporabi CHL in QACS sheme je dejstvo, da je CHL shema bolj splošna in navaja korake pri oblikovanju anketnega vprašalnika. S QACS shemo pa podrobneje obravnavamo razumevanje vprašanja, priklic informacij, proces presoje vprašanja in referenčni okvir odgovorov. Tipi vprašanj kot so čustva, vedenje, sedanjost, neposredna vprašanja, vprašanja z nevtralno kategorijo in subjektivno mnenje so za oblikovanje na splošno bolj problematični, saj sprašujejo po osebnem odnosu anketiranca glede določene tematike. Vprašanja z ordinalno lestvico pa od anketiranca zahtevajo oceno, ki jo morajo podati glede določene teme, kar je lahko za anketiranca težavno, če nima oblikovanega mnenja. Pomembna je anketirančeva kognitivna presoja, saj mora razumeti, kaj je raziskovalec mislil pri uporabi določenega pojma. Zaradi navedenih morebitnih razlogov so eksperti z uporabo sheme CHL zaznali drugo vrsto napak kot z uporabo QACS sheme.

Vendar pa je potrebno še enkrat poudariti, da pri tem igra veliko vlogo tudi nabor vprašanj, ki je lahko pri omenjenih statistično značilnih tipih večji kot pri ostalih tipih vprašanj. Ključni vpliv na rezultat testa pa ima samo število napak pri določeni shemi ter tudi število ekspertov, ki je shemo dejansko uporabilo. Na primer, pri tipu vprašanj o sedanjosti je shema CHL uporabilo 33 ekspertov, shema QACS pa 27 ekspertov. Tako ima shema CHL posledično več verjetnosti, da so eksperti navedli večje število napak. Slednje pa povečuje možnost za razlikovanje v uporabi shem.

4.2 Kvalitativni vidik analize – analiza problematičnih vprašanj

Kot poseben del, ki se sicer tudi navezuje na raziskovalno vprašanje I., predstavljamo še kvalitativno analizo problematičnih vprašanj, ki smo jih izločili glede na največje število napak. Na tem mestu skušamo kvalitativno oziroma vsebinsko ovrednotiti ocene napak po shemah. Podrobnejša analiza problematičnih vprašanj po obeh shemah nam pomaga ugotoviti, katere vsebinske in tehnične kategorije napak so eksperti izpostavili z uporabo posamezne sheme, pri tem pa bomo ugotovili še, z uporabo katere sheme so bili eksperti učinkovitejši.

Vprašanja smo glede na število napak razdelili na najbolj problematična, srednje problematična in manj problematična, v obravnavi pa jih je 29.

Obravnavana problematična vprašanja so tista, pri katerih smo ugotovili, da so eksperti z uporabo obeh shem odkrili največje število napak. Torej gre za enako vprašanje tako po shemi CHL kot shemi QACS. Na tem mestu opozorimo, da imajo lahko preostala vprašanja še večje število napak, a niso enaka glede na shemi. Na primer, eksperti so lahko pri tipu vprašanja o vedenju ocenili, da ima po shemi CHL neko vprašanje 14 napak, po shemi QACS pa je imelo največje število napak neko drugo vprašanje. Tako smo v analizi izločili le tista vprašanja, ki so imela večje število napak glede na obe shemi, da bi ju primerjali med seboj. Še enkrat poudarjamo, da je nabor napak omejen samo na podobnosti kategorij shem CHL in QACS (glej Tabelo 3.1), zato obstaja verjetnost, da so poleg navedenih napak v vprašanju še ostale zabeležene napake, ki jih v magistrsko delo nismo vključili. Osredotočili smo se le na podobnosti kategorij napak shem, ker nam je le-to omogočilo konsistentno primerjavo. Na ta način tudi ugotovimo, katera od obravnavanih shem je bolj učinkovita pri ekspertni evalvaciji vprašalnika.

Na tej točki je potrebno poudariti, da je kriterij, s katerim presoјamo, katera shema je vsebinsko bolj uporabna za ocenjevanje vprašalnikov, določena z našo subjektivno presoјo. Proces ocenjevanja izbranih problematičnih vprašanj je vključeval razmislek, katera napaka vprašanja je najbolj kritična, potem pa je sledil pregled napak, ki so jih eksperti določili z uporabo obeh shem. Nadalje smo izpostavili še dodatne zabeležene napake po posamezni shemi. Tista shema, s katero so eksperti opredelili glavni problem v vprašanju, je po naši oceni vsebinsko bolj učinkovita ter primernejša za uporabo pri ekspertni evalvaciji. Gre za to, da smo pri ocenjevanju vprašanj z njeno uporabo učinkovitejši, če slednje preučujemo iz kvalitativnega vidika.

Način dela je osnovan glede na najbolj problematična vprašanja. Lahko imajo več lastnosti oziroma imajo določenih več tipov vprašanj (glej Tabelo 2.1 in Tabelo 2.2), saj je s kombiniranjem različnih vrst trditev in različnih tipov vprašanj mogoče tvoriti celo vrsto različnih anketnih vprašanj (Kogovšek 1998, 1124). To je tudi posledica sistema klasifikacije avtorjev Saris in Gallhofer, kjer lahko prihaja do različne klasifikacije istega vprašanja. Na primer, vprašanje o sedanjosti je lahko obenem kategorizirano tudi kot vprašanje o vedenju in o čustvih. Kogovšek pravi, da je klasifikacijo Saris in Gallhofer možno uspešno in produktivno uporabiti za njegove namene, npr. formuliranje novih vprašanj, analiza

obstojećih vprašanj in identificiranje problematičnih vprašanj, vendar nekatera vprašanja ni mogoče enolično uvrstiti v sistem.

Rezultate zato ne predstavljamo glede na določen tip vprašanja ampak po posameznih izpostavljenih problematičnih vprašanjih ter na tem mestu opredelimo za katere tipe vprašanj gre.

4.2.1 Najbolj problematična vprašanja

Vprašanje 1 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Prvo vprašanje vsebuje nabor več tipov vprašanj tako po razdelitvi Saris in Gallhofer kot po razdelitvi Forsyth in Lessler shemi QACS. Po prvi razdelitvi gre za vprašanje, ki sprašuje o sedanjosti in zahteva subjektivno mnenje, poleg tega pa je neposredno vprašanje, ki ima nevtralni odgovor. Po drugi razdelitvi pa gre za vprašanje, ki sprašuje po sedanjih stališčih in njihovem priklicu.

Tabela 4.6: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· sedanjost · subjektivno mnenje · neposredno vprašanje · nevtralni odgovor	· sedanje stališče · priklic stališča	nevladne organizacije	QACS	8
			CHL	7

Gre za vprašanje iz vprašalnika, ki tematsko obravnava nevladne organizacije. Glede na razdelitve tipov vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 8 napak, po shemi CHL pa 7 napak.

Slika 4.1: Vprašanje 1

V čem vidite ovire za sodelovanje med vašo organizacijo in drugimi sorodnimi organizacijami **izven** zveze, združenja, skupnosti?

	Ne vidim ovir	Ovira v zelo majhni meri	Ovira v majhni meri	Srednje	Ovira v veliki meri	Ovira v zelo veliki meri	
b. V nezadostnih kadrovskih in drugih kapacitetah	0	1	2	3	4	5	☐

Vprašanje vsebuje sklop trditev, pri čemer se je dana trditev glede na skupno število zaznanih napak ekspertov izkazala kot najbolj problematična.

Evalvacija vprašanja 1

Po naši oceni se ključna napaka v vprašanju nanaša na nejasnost navodil in v nedefiniranosti določenih pojmov kot npr. *druge sorodne organizacije* in dodatna obrazložitev *kadrovskih in drugih kapacitet*. Prav tako pa ocenjujemo, da je merska lestvica podanih odgovorov neprimerna in ponuja preveč odgovorov. Poleg navedenega je vprašanje potencialno težko za odgovarjanje, ker v enem vprašanju sprašuje po treh stvareh hkrati (*zveze, združenja, skupnosti*).

Eksperti so skupno, glede na shemo CHL in QACS, izpostavili težave z navodili, ki v tem primeru niso prisotna in bi jih bilo potrebno oblikovati na način: *Prosimo, ocenite na lestvici od 1 do 5 (kjer 1 pomeni, da določen razlog ovira v zelo majhni meri, 5 pa da ovira sodelovanje v zelo veliki meri), ovire pri sodelovanju med vašo organizacijo in drugimi sorodnimi organizacijami izven zveze, združenja, skupnosti. V primeru, da ne vidite ovir pri sodelovanju, obkrožite številko 0.*

Z obema shemama so izpostavili še dejstvo, da v odgovorih obstajajo manjkajoče kategorije oziroma da ni podane možnosti nevtralnega odgovora »ne vem«. Zmotilo jih je tudi zaporedje odgovorov, kjer lestvica ni oblikovana na standarden način. Zaradi lažjega odgovarjanja na vprašanje oziroma dane trditve, bi bilo potrebno odgovor *ne vidim ovir* postaviti na konec lestvice. Poleg tega so ocenili, da ima sama lestvica preveliko število odgovorov in bi jo bilo

treba preoblikovati. Eksperti so z obema shemama še ocenili, da jezik ni enostaven, saj vsebuje nedefinirane, nejasne in dvoumne izraze, ki se srečujejo z zahtevno slovnico. Nedefinirani izrazi so *zveza*, *združenje*, *skupnost* in *kadrovske in druge kapacitete*. Zaznali so tudi že omenjeno napako, da vprašanje ne sprašuje samo po eni stvari, temveč po več stvareh hkrati.

S pomočjo CHL sheme so poleg navedenih napak dodatno izpostavili še nekatere napake v vprašanju. Ocenili so, da je vprašanje nejasno. Tu gre najverjetneje za to, da vprašanje sprašuje po več stvareh hkrati (*zveze*, *združenja*, *skupnosti*). Z uporabo sheme QACS pa so medtem zaznali napako, pri kateri gre za neujemanje med vprašanjem in odgovorom.

Glede na podano analizo ocenjujemo, da so eksperti z uporabo obeh shem zaznali ključne težave v vprašanju, prav tako pa so dovolj izčrpno našli tudi dodatne napake. Na podlagi tega je zato težko oceniti, z uporabo katere sheme so bili pri analizi obravnavanega vprašanja bolj učinkoviti. Pri tem vprašanju so eksperti z obema shemama dokaj enakovredno ocenili napake, vendar so vseeno z uporabo sheme CHL dodatno ugotovili, da je vprašanje nejasno prav zaradi več trditev v vprašanju. Zato bi lahko v tem primeru zaključili, da so bili eksperti z uporabo CHL sheme za malenkost bolj učinkoviti.

Vprašanje 2 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Drugo problematično vprašanje po razdelitvi Saris in Gallhofer vsebuje nabor več tipov vprašanj, glede na razdelitev po Forsyth in Lessler shemi QACS pa gre še za en dodaten tip vprašanja.

Tabela 4.7: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· neposredno vprašanje · kognitivna presoja · vrednotna sodba · ordinalni odgovor · nevtralna oz. srednja kategorija · sedanost	· priklic stališča	nevladne organizacije	QACS	8
			CHL	7

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava nevladne organizacije. Vsebuje sklop trditev, pri čemer so eksperti glede na posamezno analizo tipov vprašanj izpostavili trditev *b*. izkazalo se je, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 8 napak, po shemi CHL pa 7 napak.

Slika 4.2: Vprašanje 2

(Vprašaj samo tiste organizacije, ki delujejo v okviru zvez, združenj, skupnosti)
 V čem vidite ovire za sodelovanje med vašo organizacijo in drugimi sorodnimi organizacijami znotraj zveze, združenja, skupnosti?
 (Možnih je več odgovorov)

	Ne vidim ovir	Ovira v zelo majhni meri	Ovira v majhni meri	Srednje	Ovira v veliki meri	Ovira v zelo veliki meri	
a. V različnih načinih/metodah za doseganje ciljev	0	1	2	3	4	5	☐
b. V nezadostnih kadrovske in drugih kapacitetah	0	1	2	3	4	5	☐
c. V usmerjenosti v lastne interese organizacije	0	1	2	3	4	5	☐
d. V kompetitivnosti za finančna sredstva	0	1	2	3	4	5	☐
e. V nepoznavanju prednosti sodelovanja	0	1	2	3	4	5	☐
f. V neskladnosti idej	0	1	2	3	4	5	☐
g. Drugo, kaj?	0	1	2	3	4	5	☐

Pri tem vprašanju gre za sklop trditev, pri čemer pa je bila prva trditev po oceni ekspertov označena kot ena bolj problematičnih.

Evalvacija vprašanja 2

Po naši presoji je najbolj kritična napaka v vprašanju ta, da je vprašanje zasnovano nejasno oziroma bi ga bilo potrebno preoblikovati. Slednje je povezano z navodili, ki so pomanjkljiva oziroma bi jih bilo potrebno oblikovati na bolj razumljiv način (npr. *Obkrožite lahko enega ali več odgovorov.*) ali pa vključiti v samo zasnovo vprašanja (npr. *V nadaljevanju prosimo, da za vsako trditev obkrožite enega ali več odgovorov.* /nato sledi vprašanje/). Vprašanje je zelo nejasno tudi zaradi tega, ker ima preveč kategorij (*zveze, združenja, skupnosti*), ki bi morale biti podane ločeno. Tako je anketiranec lahko zmeden pri odgovarjanju na samo vprašanje. Ocenjujemo, da je tudi lestvica odgovorov neprimerna, saj anketiranec težko razloči pomen vrednosti med npr. *v veliki meri* in *v zelo veliki meri*.

Če se osredotočimo na trditev *b*, opazimo, da sprašuje po dveh stvareh hkrati (*nezadostne kadrovske in druge kapacitete*), poleg tega pa obstaja verjetnost, da si anketiranec ne bo znal predstavljati kaj je mišljeno pod drugimi kapacitetami, zato bi bilo potrebno termin definirati.

V nadaljevanju navajamo, katere napake so eksperti zabeležili skupno z uporabo obeh shem, torej tako CHL kot QACS.

Po skupni oceni glede na obe shemi eksperti ocenjujejo, da vprašanje nima enostavnih navodil oz. da so le-ta nenatančna. Poleg tega jezik ni enostaven, saj vsebuje nejasen in nedefiniran izraz. Eksperti so pri tem verjetno opozarjali na besedno zvezo *druge sorodne organizacije*. Z obema shemama so izpostavili težavo v zaporedju odgovorov, kjer so ciljali na samo lestvico. Menijo, da imajo odgovori manjkajoče kategorije oz. da ne vsebujejo vseh možnosti, prav tako pa manjka nevtralni odgovor »ne vem« ter da ima preveliko število odgovorov.

Eksperti so z uporabo obeh shem potrdili našo presojo vprašanja, da je odgovor slabo zasnovan in bi bilo potrebno preoblikovati samo vprašanje oziroma navodila ter lestvico odgovorov.

Dodatno so s shemo CHL izpostavili še, da vprašanje ni jasno, s shemo QACS pa, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom ter da se kategorije v odgovorih prekrivajo. Tako menimo, da bi bilo potrebno vprašanje preoblikovati v enostavnejšo obliko, pri čemer bi bilo potrebno najprej podati navodilo za način odgovarjanja, predlaganega zgoraj, potem pa oblikovati vprašanje na način: *Ali vidite ovire za sodelovanje ... znotraj ...* :, kateremu sledijo trditve, ki imajo preoblikovano lestvico odgovorov v združene kategorije med 1 in 2 ter 4 in 5.

V primeru obravnavanega vprašanja menimo, da je bila uporaba CHL sheme učinkovitejša, saj so eksperti poleg opisanih napak dodatno poudarili še, da vprašanje ni jasno, kar obravnavamo kot eno ključnih napak v tem vprašanju. S shemo QACS pa so dodatno le še podkrepili ugotovitev, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovori, ker so le-ta napačno zasnovana.

Vprašanje 3 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Vprašanje vsebuje tip vprašanja, ki zahteva priklic splošne informacije (Forsyth in Lessler razdelitev).

Tabela 4.8: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	· priklic splošne informacije	stališča slovenske mladine do vojaškega poklica	QACS	7
			CHL	6

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava stališča slovenske mladine do vojaškega poklica. Glede na tip vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 7 napak, po shemi CHL pa 6 napak.

Evalvacija vprašanja 3

Slika 4.3: Vprašanje 3

KJE STE DOSLEJ NAJVEČ IZVEDELI O VOJAŠKIH POKLICIH? (možnih je več odgovorov)

- 183. 3 - iz radijskih oddaj
- 184. 3 - iz televizijskih oddaj
- 185. 3 - prek interneta
- 186. 3 - iz časopisov in revij
- 187. 3 - iz filmov
- 188. 3 - z letakov in prospektov o vojaškem poklicu
- 189. 3 - na predstavitvah vojaškega poklica
- 190. 3 - od staršev, prijateljev, sorodnikov in znancev
- 191. 3 - na obiskih v vojašnicah ob dnevih odprtih vrat
- 192. 3 - z obiskom stojnice ali informacijske pisarne vojske
- 9 - nikjer

Ključna napaka vprašanja je v pomanjkanju navodil za odgovarjanje na vprašanje. Gre za to, da je oblikovna zasnova odgovorov zavajajoča prav zaradi številčnih oznak, za katere anketiranci ne vedo pomena, poleg tega pa se lahko sprašujejo, kaj je potrebno obkrožiti. Vprašanje sprašuje po tem, od kod so anketiranci največ izvedeli o vojaških poklicih, nato pa je navedeno, da je možnih več odgovorov. Beseda *največ* je glede na naštevane odgovorov bodisi odveč ali pa bi bilo potrebno spremeniti način odgovarjanja. Slednje bi preoblikovali tako, da bi morali anketiranci številčno oceniti iz katerega vira so izvedeli največ in iz katerega najmanj. Obenem pa bi morali ponuditi tudi odgovor *iz tega vira nisem izvedel/a* oziroma možnost neke vrste označbe v stilu /, ki bi imelo enak pomen.

Skupno z uporabo obeh shem so eksperti ocenili tudi, da vprašanju manjkajo natančna navodila za odgovarjanje na vprašanje, odgovori imajo manjkajočo nevtralno vrednost »ne vem«. Ocenili so tudi, da se odgovori med seboj ne izključujejo in da je zaporedje odgovorov težavno.

Dodatne napake so izpostavili le še z uporabo sheme QACS, in sicer da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom. Tako so s shemo QACS izpostavili vse ključne napake obravnavanega vprašanja. V tem primeru je bila omenjena shema učinkovitejša za uporabo, saj s shemo CHL tega niso uspeli zajeti.

Vprašanje 4 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Obravnavano vprašanje je tipa vprašanj s ponujenim odprtim odgovorom (Forsyth in Lessler razdelitev).

Tabela 4.9: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	· odprt odgovor	dejavniki kohezivnosti v soseskah	QACS	6
			CHL	5

Izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava dejavnike kohezivnosti v soseskah. Glede po Forsyth in Lessler razdelitvi vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi CHL 5 napak, po shemi QACS pa 6 napak.

Evalvacija vprašanja 4

Slika 4.4: Vprašanje 4

Kaj pa tam najpogosteje počnete? (obkrožite le en odgovor)

- se pogovarjate z ljudmi
- se sprehajate
- igrate (z otroci)
- sprehajate svojega psa
- se rekreirate
- srečujete s prijatelji
- nakupujete
- obiskujete prireditve
- obiskujete restavracije, kavarne
- drugo _____

Vprašanje se nanaša na predhodno vprašanje v vprašalniku, ki obravnava javne prostore v soseski. Problem pri odgovarjanju se lahko pojavi že pri tem, da tako besedna zveza *javni prostor* in termin *soseska* nista natančno definirana in si ga lahko vsak posameznik drugače predstavlja. Prva omenjena besedna zveza bi lahko imela v oklepaju naveden vsaj kak primer javnega prostora, npr. *javni prostor (knjižnica, park, trgovina ipd.)*. V obravnavanem vprašanju pa bi bilo primerneje, če bi to besedno zvezo vseeno uporabili namesto besede *tam*.

Ključen problem vprašanja je v tem, da je *javni prostor* tako široka besedna zveza, da anketiranec v tem primeru težko odgovori na vprašanje, kaj najpogosteje počne v javnem prostoru, saj je najverjetneje pogostost aktivnosti odvisna od tipa javnega prostora v katerem se nahaja. Druga težavnost vprašanja je nabor odgovorov, ki so si med seboj zelo podobni. Na primer *se sprehajate* ali *sprehajate svojega psa* vključuje enako aktivnost. Podobno velja za odgovora *se pogovarjate z ljudmi* in *srečujete s prijatelji*. Menimo, da bi bilo vprašanje potrebno preoblikovati na način, da bi anketiranec navedel v katerem javnem prostoru se največkrat pojavlja in nato še, kaj najpogosteje tam počne.

Skupno so eksperti z obema shemama izpostavili tudi pomanjkljivost v navodilih. Najverjetneje bi jih bilo potrebno bolje zasnovati ali pa glede na naravo vprašanja dovoliti več možnih odgovorov. Z obema shemama so zaznali tudi, da se nekateri odgovori vsebinsko prekrivajo in da bi bilo potrebno v nabor možnih odgovorov vključiti tudi nevtralni odgovor »ne vem«.

Dodatno so s shemo CHL navedli še, da gre za preveliko število odgovorov, s shemo QACS pa da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovori.

Ocenjujemo, da so eksperti z obema shemama zaznali eno ključnih pomanjkljivosti vprašanja (vsebinsko podobni odgovori), obenem pa z nobeno niso izpostavili problematike v nedefiniranosti izrazov, zaradi katerih je sicer po naši oceni vprašanje najbolj težavno. Zaključujemo, da je bila uporaba shem v tem primeru primerljiva.

Vprašanje 5 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Po razdelitvi Saris in Gallhofer sta za peto analizirano vprašanje značilna tipa vprašanj subjektivno mnenje in nominalni odgovor.

Tabela 4.10: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· subjektivno mnenje · nominalni odgovor	/	dejavniki kohezivnosti v soseskah	QACS	5
			CHL	5

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko prav tako obravnava dejavnike kohezivnosti v soseskah. Glede na tipe vprašanj ima po shemi QACS 5 napak, po shemi CHL pa tudi 5 napak.

Evalvacija vprašanja 5

Slika 4.5: Vprašanje 5

V nekaterih soseskah živijo ljudje s podobnim socialno-ekonomskim položajem, druge pa mešano. Kako je v vaši soseski?

- a. Soseska je socialno mešana
- b. Soseska je srednje mešana
- c. Soseska je socialno homogena

Po našem mnenju je glavna napaka pri vprašanju v nejasnih navodilih in slovnici. Potrebna bi bila razlaga besede *homogenost*, kot tudi dodatna pojasnitev enega izmed ponujenih odgovorov, in sicer kakšna je *socialno mešana soseska*. Napaka se nahaja tudi v nepovezanosti vprašanja z odgovori, saj bi bilo lahko vprašanje bolje oblikovano, na primer *Kakšno je socialno-ekonomsko stanje v vaši soseski?* in bi se tako odgovori bolje prilegali.

Eksperti so z uporabo obeh shem skupno odkrili, da gre za napake v navodilih, ki so skrita. Prav tako so mnenja, da vprašanje ne poda nevtralnega odgovora in vseh možnosti oziroma obstajajo manjkajoče kategorije v odgovoru. Nevtralni odgovor »ne vem« bi bil povsem na mestu. Jezik v vprašanju ni enostaven, saj vsebuje zahtevno slovnico ter nejasne oziroma nedefinirane besede, kot na primer *homogenost*. Eksperti so ugotovili tudi, da se kategorije odgovorov med seboj prekrivajo in niso izključujoče. Predvsem je slabo postavljena in predstavljiva ločnica med *socialno mešano* in *srednje mešano* skupnostjo.

S CHL shemo so eksperti dodatno ugotovili, da vprašanje ni jasno. Z QACS shemo pa so ugotovili, da se vprašanje in odgovori ne ujemajo med seboj.

Glede na rezultate obeh shem menimo, da je nekoliko bolje predstavila težavnost vprašanja QACS shema, ker je dodatno odkrila neujemanje med vprašanjem in odgovorom, ki je tudi ena ključnih napak vprašanja.

Vprašanje 6 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Vprašanje vsebuje tipe značilnosti, opredeljene s pomočjo Forsyth in Lessler sheme. Gre za vprašanje o sedanjih značilnostih in priklicu stališča.

Tabela 4.11: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	· sedanje značilnosti · priklic stališča	stališča slovenske mladine do vojaškega poklica	QACS	5
			CHL	6

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava stališča slovenske mladine do vojaškega poklica. Glede na tip vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 5 napak, po shemi CHL pa 6 napak.

Evalvacija vprašanja 6

Slika 4.6: Vprašanje 6

ZA KATERE OD NAŠTETIH STVARI JE PO VAŠEM MNENJU VREDNO TVEGATI IN NEKAJ TUDI ŽRTVOVATI? (možnih je več odgovorov)

347.	3 - enakost med spoloma
348.	3 - zaščita okolja
349.	3 - svetovni mir
350.	3 - boj proti rasizmu
351.	3 - obramba Slovenije
352.	3 - versko prepričanje
353.	3 - združevanje Evrope
354.	3 - boj proti revščini
355.	3 - svoboda posameznika
356.	3 - človekove pravice
	9 - nič od tega, neodločen

Pri tem vprašanju smo mnenja, da je ključna napaka v navodilih, ki niso jasna oziroma sprašujejo po dveh stvareh hkrati. Sprašujejo namreč po tveganju in nato še žrtvovanju. Primerneje bi bilo postaviti dve vprašanji namesto enega. Mnenja smo, da bi bilo potrebno v odgovorih nekatere pojme dodatno pojasniti, kot na primer *človekove pravice*, *svoboda posameznika*, *svetovni mir*. Pojmi so široko zastavljeni. Ugotavljamo, da se nekatere

kategorije med seboj prekrivajo. *Človekove pravice* in *svoboda posameznika* sta si pomensko zelo blizu. *Svetovni mir*, *boj proti rasizmu* in *enakost med spoloma* imajo tudi nekaj podobnosti med seboj. Na koncu bi lahko vključili še odgovor *drugo*, kjer bi anketiranec dopolnil, za katere stvari bi bil pripravljen tvegati in se žrtvovati.

V tem vprašanju so eksperti z uporabo obeh shem zaznali nepravilnosti že v samih navodilih, ki bi lahko bila bolj natančno osnovana. Zaznali so nejasen cilj v vprašanju, kar pomeni, da se ne da razbrati, kaj je namen tega vprašanja. Ugotovili so, da se kategorije med odgovori ne izključujejo, ampak se med seboj prekrivajo.

Dodatne napake, ki so jih eksperti odkrili z uporabo CHL sheme, se skrivajo v postavitvi vprašanja, ki ni v logično in vsebinsko povezanem sklopu. Jezik v vprašanju in odgovorih ni jasn in je težko razumljiv za anketiranca.

S QACS shemo so eksperti odkrili manjkajoče kategorije v odgovorih. V naboru odgovorov bi lahko podali več stvari in dodali težavnost v zaporedju odgovorov.

Menimo, da sta si shemi pri odkrivanju napak v tem primeru enakovredni. Težko ocenimo, da je uporaba ene bistveno učinkovitejša od druge, saj so eksperti s CHL shemo dodatno odkrili zahtevnost nekaterih besed v vprašanju, s QACS shemo pa težavnost v odgovorih, kar predstavlja po našem mnenju eno izmed ključnih težav v vprašanju.

Vprašanje 7 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Pri naslednjem obravnavanem vprašanju gre za priklic spomina (Forsyth in Lessler razdelitev).

Tabela 4.12: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	• priklic spomina	avtoritetni odnosi v družini	QACS	5
			CHL	5

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava avtoritetne odnose v družini. Vprašanje 7 ima po shemi QACS 5 napak, po shemi CHL pa 5 napak.

Evalvacija vprašanja 7

Slika 4.7: Vprašanje 7

S2.2. Sedaj pa opišite še, kako bi se dogajanje odvijalo in končalo v idealnem primeru (kako si želite, da bi se dogajanje odvijalo).

Ocenjujemo, da je ključna napaka v tem vprašanju v navodilih, ki niso dovolj jasna. Najprej sprašujejo po dogajanju v idealnem primeru, nato pa še v želenem primeru, kar ni nujno povezano med seboj. Lahko bi vprašanje povezali med seboj, in sicer: *Prosimo opišite v nekaj povedih potek in konec dogajanja v idealnem primeru oziroma potek dogajanja po vaših željah.*

Na ta način bolje povežemo in pojasnimo prvotno zastavljeno vprašanje, da anketiranec lažje odgovori nanj. Za nekatere anketirance pa je idealni potek dogajanja in želeni potek dogajanja različen, zato bi lahko v drugem primeru smiselno oblikovali in razdelili vprašanje na dva dela. Ker gre za vprašanje z odprtim odgovorom, ni posebnih pripomb glede odgovorov. Obstaja samo tveganje, da se anketiranec ne bo razpisal oziroma bodo težave pri samem kodiranju odgovorov, saj bodo izjave med anketiranci različne.

Eksperti so pri tem vprašanju z obema shemama odkrili, da je težavnost vprašanja v navodilih. Ta niso enopomenska, saj najprej sprašujejo po idealnem poteku, na koncu dogajanja pa še o želenem poteku dogajanja, kar lahko zbega anketiranca. V povezavi s tem so eksperti s shemama zaznali nejasnost vprašanja oziroma nejasnost cilja v vprašanju. Prav tako so ugotovili, da vprašanje v odgovorih ne ponuja vseh možnosti, kar pomeni, da je anketiranec v tem vprašanju prepuščen samemu sebi pri odgovarjanju. Ni nobenih vodil kako naj poda svoj odgovor.

S shemo CHL so eksperti dodatno odkrili, da vprašanje ne sprašuje po eni stvari in da zavaja anketiranca. S shemo QACS pa so odkrili neujemanje med vprašanjem in odgovorom. Zaznali so tudi to, da vprašanje ponuja več možnih odgovorov, kar pomeni, da se anketiranec ne more oprijeti na noben odgovor.

Ugotavljamo, da so eksperti s CHL shemo zaznali ključne težave v vprašanju pri navodilih in tako boljše zajeli nepravilnosti kot pa z uporabo QACS sheme.

Vprašanje 8 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Naslednje obravnavano vprašanje vsebuje tri tipe značilnosti: priklic spomina, sedanje značilnosti in številski odgovor (Forsyth in Lessler razdelitev).

Tabela 4.13: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	- priklic spomina - sedanje značilnosti - številski odgovor	nevladne organizacije	QACS	5
			CHL	5

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava nevladne organizacije. Vprašanje 8 ima po shemi QACS 5 napak, po shemi CHL pa tudi 5 napak.

Evalvacija vprašanja 8

Koliko približno pokadite/ste pokadili na dan?

1. *pokadim _____ cigaret na dan (vpiši, koliko)*
2. *kadim pipo/cigare*
3. *ne kadim*

Najbolj kočljiva napaka v vprašanju je ta, da vprašanje sprašuje po dveh stvareh hkrati, in sicer po preteklosti in sedanjosti. Slednje predstavlja težavno odgovarjanje za anketiranca, saj ga vprašanje zmede. Nadalje pa so glede na zastavljeno vprašanje tudi odgovori problematični, saj so postavljeni v sedanji čas, pri čemer ima lahko anketiranec pri procesiranju vprašanja najprej v mislih odgovarjanje v pretekliku. Poleg navedenega vsebujejo odgovori prekrivajoče kategorije (*pipo/cigare*). Menimo, da je slednji odgovor

nerelevanten, sicer bi bil pomemben podatek tudi količina oziroma pogostost kajenja pipe ali cigare. Lahko pa bi v vprašanju samem določili, na katero vrsto tobačnih izdelkov se le-ta nanaša.

Napake, ki so jih eksperti zabeležili skupno z uporabo obeh shem, torej tako CHL kot QACS, se nanašajo na neujemanje med vprašanjem in odgovorom in na nejasnost vprašanja ter na odgovore, ki ne vsebujejo vseh možnosti. Poleg tega pa so skupno izpostavili težavnost v zaporedju odgovorov.

Dodatno pa so s shemo CHL opozorili še na manjkajoč nevtralni odgovor »ne vem« ter da gre za preveliko število odgovorov. Tako so se strinjali, da drugi odgovor ni relevanten za postavljeno vprašanje. S shemo QACS pa so izpostavili le še, da vprašanje ne vsebuje navodil za odgovarjanje nanj.

Glede na kvalitativen vpogled na vprašanje smo ugotovili, da so eksperti z uporabo obeh shem zaznali najbolj kočljive napake v vprašanju tako, da v tem primeru ne moremo trditi, da je bila uporaba določene sheme bolj učinkovita. Vendar, če primerjamo še dodatno izpostavljene napake, ugotovimo, da so v tem primeru z uporabo sheme CHL ocenili še dve dovolj pomembni napaki (manjkajoč nevtralni odgovor in zaporedje odgovorov), česar v primerjavi s QACS shemo niso posebej izpostavili. Zato zaključujemo, da je bila pri analizi obravnavanega vprašanja uporaba sheme CHL učinkovitejša pri identificiranju potencialnih problemov.

Vprašanje 9 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Deveto vprašanje prav tako vsebuje tri tipe značilnosti: poročilo o sebi, priklic splošne informacije in sedanje značilnosti (Forsyth in Lessler razdelitev).

Tabela 4.14: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	· poročilo o sebi · priklic splošne informacije · sedanje značilnosti	nevladne organizacije	QACS	4
			CHL	6

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava nevladne organizacije. Glede na tip vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 4 napake, po shemi CHL pa 6 napak.

Evalvacija vprašanja 9

Slika 4.8: Vprašanje 9

56. Kateri so osnovni razlogi, zaradi katerih se povezujete z drugimi nevladnimi organizacijami?
(Možnih je več odgovorov)

	a. Zaradi izmenjave informacij	b. Zaradi uveljavitve skupnega interesa	c. Zaradi racionalne izbire kadrov in drugih prostorskih in tehničnih resursov	d. Zaradi izpeljave skupnih projektov	e. Drugo, kaj.....	f. Se ne povezujemo
a. Znotraj zveze, združenja, skupnosti	1	2	3	4	5	0
	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. Izven zveze, združenja, skupnosti	1	2	3	4	5	0
	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Po našem mnenju je ključna napaka vprašanja preveč kompleksna zasnova. Glede na to, da vsebuje večje število odgovorov, pri katerih anketiranec potrebuje premislek, menimo, da bi vprašanje lahko razdelili na dva dela. Nedefinirani so izrazi *zveza*, *združenje*, *skupnost*. Sprašuje tudi po več razsežnostih, kar lahko zbega anketiranca. Nedefinirani izrazi so prisotni tudi v odgovorih, kot je na primer *racionalna izbira kadrov*.

Predlagamo preoblikovanje vprašanja na naslednji način:

Naslednje vprašanje se navezuje na osnovne razloge za povezovanje z drugimi nevladnimi organizacijami. Možnih je več odgovorov.

*Kateri so osnovni razlogi, zaradi katerih se povezujete z drugimi nevladnimi organizacijami **znotraj** vaše zveze?*

<i>a. Zaradi izmenjave informacij.</i>	<i>b. Zaradi uveljavitve skupnega interesa.</i>	<i>c. Zaradi racionalne izbire kadrov in drugih prostorskih in tehničnih interesov.</i>	<i>d. Zaradi izpeljave skupnih projektov.</i>	<i>e. Drugo. (Kaj?)</i> _____ _____	<i>f. Se ne povezujemo.</i>
1	2	3	4	5	0
☐	☐	☐	☐	☐	☐

*Kateri so osnovni razlogi, zaradi katerih se povezujete z drugimi nevladnimi organizacijami **izven** vaše zveze?*

<i>a. Zaradi izmenjave informacij.</i>	<i>b. Zaradi uveljavitve skupnega interesa.</i>	<i>c. Zaradi racionalne izbire kadrov in drugih prostorskih in tehničnih interesov.</i>	<i>d. Zaradi izpeljave skupnih projektov.</i>	<i>e. Drugo. (Kaj?)</i> _____ _____	<i>f. Se ne povezujemo.</i>
1	2	3	4	5	0
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Eksperti so z uporabo obeh shem skupno izpostavili, da vprašanje ne vsebuje natančnih navodil – potrebno bi jih bilo bolje zasnovati. Po oceni ekspertov vprašanje vsebuje več vprašanj oziroma trditev; slednje se navezuje na to, da so v vprašanju skupaj navedeni kar trije termini: *znotraj/izven zveze*, *združenja*, *skupnosti*. Prav tako so z obema shemama odkrili, da se odgovori v vprašanju ne izključujejo. Po mnenju ekspertov je problematično tudi zaporedje odgovorov, ki so v razpredelnici nerodno postavljeni. Drugačen vrstni red bi pripomogel k boljši preglednosti odgovorov.

S CHL shemo so eksperti dodatno odkrili, da vprašanje ni jasno ter da vsebuje preveliko število odgovorov. Prav tako ni podanega nevtralnega odgovora »ne vem«. Z uporabo QACS

sheme pa so eksperti zaznali neujemanje med vprašanjem in odgovorom kot tudi prisotnost nejasnih in dvoumnih izrazov.

Po našem mnenju so eksperti z uporabo shem zaznali ključne težave v vprašanju. Nekoliko boljša in bolj kakovostna pa je bila uporaba QACS sheme, ki je izpostavila problematičnost nekaterih izrazov in neujemanje med vprašanjem in odgovori, kar sta ključni težavi v vprašanju.

4.2.2 Srednje problematična vprašanja

Vprašanje 10 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Po razdelitvi Saris in Gallhofer pripada obravnavano vprašanje nevtralni kategoriji odgovora »ne vem«, po razdelitvi Forsyth in Lessler pa gre za tip vprašanja o sedanjih značilnostih in za ordinalni odgovor.

Tabela 4.15: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· nevtralni odgovor »ne vem«	· sedanje značilnosti · ordinalni odgovor	stališča slovenske mladine do vojaškega poklica	QACS	4
			CHL	5

Vprašanje izhaja iz vprašalnika o stališčih slovenske mladine do vojaškega poklica. Glede na tip vprašanja se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 4 napake, po shemi CHL pa 5 napak.

Evalvacija vprašanja 10

Slika 4.9: Vprašanje 10

175. KOLIKO VAS ZANIMAJO INFORMACIJE O VOJSKI IN NACIONALNI VARNOSTI?

- 1 - to me sploh ne zanima
- 2 - to me bolj malo zanima
- ☒ 3 - to me še kar zanima
- 4 - to me zelo zanima
- 9 - ne vem, o tem nisem razmišljal/la

Ključna težava v tem vprašanju se nahaja v tem, da vprašanje sprašuje po dveh stvareh hkrati. Prvi del sprašuje po zanimanju o informacijah o vojski, drugi pa o nacionalni varnosti, kar se med seboj pomensko izključuje. Na tem mestu bi bilo potrebno postaviti dve vprašanji, ki bi spraševali vsaka svojo stvar. Tako bi dobili bolj kakovostne odgovore, saj anketiranca ne bi zmedli oziroma prisilili v odgovor, če bi imel drugačno zanimanje glede informacij o vojski in drugačno zanimanje o nacionalni varnosti. Prav tako ni primerna merska lestvica v vprašanju. Postavili bi pet stopenjsko lestvico, kjer bi odgovorom pripisali naslednje vrednosti:

Obkrožite, koliko vas zanimajo informacije o vojski.

- 1 - sploh me ne zanima*
- 2 - me ne zanima*
- 3 - niti-niti*
- 4 - zanima me*
- 5 - zelo me zanima*
- 9 - ne vem, o tem nisem razmišljal/a.*

Ugotavljamo, da so eksperti z uporabo obeh shem pri tem vprašanju ocenili, da vprašanje ne vsebuje natančnih navodil za odgovarjanje nanj. Vprašanje se ekspertom ne zdi jasno, ker ne sprašuje po eni stvari.

S pomočjo CHL sheme so eksperti dodatno zaznali, da je vprašanje zavajajoče in da v odgovorih ni podanih vseh možnosti oziroma vrednosti, saj gre za neenakovrednost v ekstremih (lestvica vsebuje štiri neenakovredne vrednosti). Z uporabo QACS sheme pa so eksperti dodatno izpostavili neujemanje med vprašanjem in odgovorom, s čimer so ciljali na problem spraševanja po dveh stvareh hkrati.

Ocenjujemo, da sta si shemi pri tem vprašanju enakovredni, saj sta obe zaznali ključne težave v vprašanju, ki se nanašajo na spraševanje po dveh stvari hkrati. Ob tem pa še ugotavljamo, da eksperti z nobeno shemo niso izpostavili problematičnost prekrivajočih in neenakovrednih vrednosti v odgovorih.

Vprašanje 11 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Pri enajstem vprašanju gre glede na razdelitev po tipih vprašanj za vprašanje o čustvih, vedenju in vrednostni sodbi (Saris in Gallhofer razdelitev) ter za ordinalni odgovor in sedanje stališče (po Forsyth in Lessler razdelitvi).

Tabela 4.16: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
• čustva • vedenje • vrednotna sodba	• ordinalni odgovor • sedanje stališče	avtoritetni odnosi v družini	QACS	4
			CHL	5

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava avtoritetne odnose v družini. Obravnavano vprašanje ima po shemi QACS 4 napake, po shemi CHL pa 5 napak.

Evalvacija vprašanja 11

Slika 4.10: Vprašanje 11

S7. Pred seboj imate 12 lestvic, na koncu katerih so pridevniki nasprotnega pomena. Vsaka lestvica predstavlja niz stopenj, pridevniki pa predstavljajo skrajnosti tega niza. Prosim vas, da pri vsaki lestvici obkrožite številko, ki po vašem mnenju najbolj ustreza vašemu trenutnemu odnosu z otrokom. Na primer, če vas odnos zelo spominja na toplo, obkrožite številko 3 blizu toplo, če vas bolj spominja na hladno obkrožite 2 ali 3 blizu hladno, če vas ne spominja niti na toplo, niti na hladno, pa označite 0.

a.	Topel						Hladen
	3	2	1	0	1	2	3
b.	Prijeten						Zoprni
	3	2	1	0	1	2	3
c.	Nežen						Grob
	3	2	1	0	1	2	3
d.	Hiter						Počasen
	3	2	1	0	1	2	3
e.	Svetel						Temen
	3	2	1	0	1	2	3
f.	Velik						Majhen
	3	2	1	0	1	2	3
g.	Lep						Grd
	3	2	1	0	1	2	3

V tem vprašanju se po naši oceni skriva težava v navodilih, ki so dokaj kompleksna za razumevanje. Predvsem je dvoumna in težko predstavljava povezava med odnosom z otrokom ter omenjenimi pridevniki. Kakšen je lahko *velik* ali *majhen* oziroma *počasen* ali *hiter* odnos med staršem in otrokom? Izbira nekaterih pridevnikov se nam tako ne zdi primerna oziroma bi bilo potrebno pojem zraven tudi natančneje definirati in obrazložiti. Prav tako menimo, da vprašanje vsebuje preveliko število odgovorov, kar lahko povzroči, da anketiranec ne odgovarja dovolj zbrano.

Z uporabo obeh shem so eksperti izpostavili, da vprašanje vsebuje nedefinirane in nejasne oziroma dvoumne izraze (*grob*, *nežen*, *svetel*, *temen* ...). Poudarjajo, da v vprašanju manjkajo določene kategorije. Ni podanih vseh možnosti in vrednosti kot tudi ne nevtralnega odgovora »ne vem«. Eksperti z obema shemama tudi ugotavljajo, da ni ujemanja med vprašanjem in

odgovori, kar se kaže v nerazumljivi povezavi med odnosom z otrokom ter omenjenimi pridevniki.

S CHL shemo so eksperti dodatno ugotovili, da vprašanje ni jasno in da vsebuje preveliko število odgovorov. S QACS shemo pa so eksperti dodatno izpostavili nenatančnost navodil oziroma njihovo kompleksnost.

Ugotavljamo, da so eksperti z uporabo obeh shem ugotovili ključne napake v vprašanju, ki smo jih predhodno tudi mi izpostavili. Menimo, da so bili eksperti malenkost bolj temeljiti pri odkrivanju napak s CHL shemo, saj so z njo izpostavili problematiko prevelikega števila odgovorov v vprašanju.

Vprašanje 12 in 13 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Po razdelitvi Saris in Gallhofer tudi problematični vprašanji dvanajst in trinajst vsebujeta nabor več tipov vprašanj, glede na razdelitev po Forsyth in Lessler shemi QACS pa gre še za en dodaten tip vprašanja. Obe vprašanji izhajata iz vprašalnika, ki tematsko obravnava dejavnike kohezivnosti v soseskah.

Tabela 4.17: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah		
				vpr. 12	vpr. 13
· tip vprašanja »da/ne« · vedenje · prihodnost	· nominalni odgovor	dejavniki kohezivnosti v soseskah			
			QACS	4	4
			CHL	3	4

Vprašanji izhajata iz vprašalnika, ki obravnava dejavnike kohezivnosti v soseskah. Glede na tipe vprašanj ima vprašanje 12 po shemi QACS 4 napake, po shemi CHL pa 3 napake, vprašanje 13 pa enako število napak pri obeh shemah, in sicer 4.

Evalvacija vprašanja 12

Ali bi bili pripravljeni nameniti manjši finančni prispevek za izboljšanje svoje soseske?

a. Da

b. Ne

Pri tem vprašanju je po naši oceni najbolj kritična napaka to, da se v vprašanju nahaja nedefiniran izraz *manjši finančni prispevek*. Druga napaka pa se nanaša na omejujoč odgovor »da/ne«, s premalo vrednostmi.

Skupno so eksperti, prav tako kot mi, z uporabo obeh shem ugotovili, da vprašanju manjkajo kategorije oz. odgovori ne vsebujejo vseh vrednosti. Manjka nevtralni odgovor »ne vem«, prav tako pa je odgovor tipa »da/ne« omejujoč za anketiranca. To pomeni, da so podani odgovori v vprašanju preveč omejujoči in iz njih ne dobimo tako kakovostnih podatkov. Z obema shemama so zaznali še, da vprašanje poleg tega nima splošnih navodil oz. so navodila skrita. Slednje pomeni, da to lahko zbega anketiranca, ki potem narobe razume in tudi označi svoje odgovore.

Kot je razvidno, eksperti skupno z obema shemama niso zaznali tistega, kar je po naši presoji glavna napaka vprašanja, zato nas je zanimalo, s katero shemo so dodatno le-to opazili. Poleg skupnih kategorij napak obeh shem so eksperti z uporabo sheme CHL dodatno presodili, da vprašanje ni jasno. S tem je mišljeno, da ni jasno predstavljen pomen *manjšega finančnega prispevka* kot tudi pomen *izboljšanja soseske*.

Z uporabo sheme QACS pa so med napake klasificirali še nedefinirane, nejasne oz. dvoumne izraze ter da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom. Kot nejasen oziroma dvoumen izraz lahko razumemo izraz *manjši finančni prispevek*. Na tem mestu bi bilo potrebno dodatno obrazložiti, koliko znaša ta manjši finančni prispevek in kako bi pripomogel k izboljšanju soseske.

Naš predlog za izboljšavo vprašanja: ker vprašanje sprašuje po *finančnem prispevku*, bi lahko v odgovorih podali lestvico vrednosti v evrih. S tem bi pridobili manj omejujoče odgovore in posledično bolj izčrpne informacije.

Iz analize vprašanja lahko sklepamo, da je uporaba QACS sheme iz vsebinskega vidika bolj smiselna, saj podrobneje definira največjo napako v vprašanju. Ta se nanaša na nedefiniran in dvoumen izraz *manjši finančni prispevek*. Z uporabo CHL sheme pa so eksperti opozorili le na nejasnost v vprašanju, ki je širšega pomena, s katerega pa smo vseeno sklepali, da se nanaša na nedefinirano besedno zvezo.

Evalvacija vprašanja 13

Ali bi bili pripravljeni posvetiti nekaj ur svojega časa tedensko za aktivnosti za izboljšanje svoje soseske?

a. Da

b. Ne

Po naši presoji je največja napaka v vprašanju prav neroden vrstni red besed. S tem mislimo na zadnji del vprašanja: ... *za aktivnosti za izboljšanje svoje soseske*. Poleg tega pa bi bilo nujno potrebno natančneje definirati tudi izraz *aktivnosti*. Manjši problem v vprašanju pa se nanaša na omejujoč odgovor.

Najprej bi opisali napake, ki so jih eksperti skupno z uporabo obeh shem izpostavili v vprašanju 13. Eksperti so mnenja, da vprašanju manjkajo kategorije oziroma odgovori ne vsebujejo vseh vrednosti, manjka tudi nevtralni odgovor »ne vem«. Prav tako je odgovor tipa »da/ne« za anketiranca omejujoč. Vse naštetе napake povzročijo manjšo kakovost dobljenih podatkov kot v primeru, ko teh napak ne bi bilo. Ocenili so tudi, da vprašanje poleg tega nima splošnih navodil oziroma so navodila skrita. Ob tem pa še dodatno jezik ni enostaven, ker vsebuje nedefiniran oz. nejasen, dvoumen izraz. To sta izraza *aktivnosti za izboljšanje soseske*, kjer ni posebej definirano, katere dejavnosti spadajo pod aktivnosti, ter *nekaj ur tedensko*, kjer ni točno definirano, koliko ur je sploh mišljeno.

Eksperti so torej z uporabo obeh shem potrdili, da je odgovor slabo zasnovan, da bi bilo potrebno definirati izraz *aktivnosti* in da manjkajo splošna navodila za odgovarjanje na vprašanje.

Glavni problem vprašanja, se pravi vrstni red postavljenih besed, so eksperti ocenili s shemo CHL. Poleg podanih skupnih kategorij napak obeh shem so prav z njo dodatno izpostavili, da

vprašanje ni jasno, saj so besede v vprašanju zelo nerodno postavljene in ni dodatno obrazložen pomen *aktivnosti*, ki bi izboljšale sosesko. S shemo QACS tega niso zaznali.

S shemo QACS so študenti v vlogi ekspertov izpostavili le še dejstvo, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom. Menimo, da bi bilo za boljšo skladnost med vprašanjem in odgovorom potrebno preoblikovati vprašanje ter v odgovoru podati na primer število ur prostega časa, ki bi ga bili anketiranci pripravljeni posvetiti za izboljšanje svoje soseske.

Vprašanje 14 in 15 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

V naslednjem sklopu obravnavamo vprašanja, ki imata glede na razdelitev po tipu vprašanj Forsyth in Lessler značilnost številskega odgovora, petnajsto vprašanje pa je še dodatno tip vprašanja z odprtim odgovorom.

Tabela 4.18: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah		
				vpr. 14	vpr. 15
/	• številski odgovor • odprt odgovor	dejavniki kohezivnosti v soseskah	QACS	3	4
			CHL	4	3

Vprašanja izhajata iz vprašalnika, ki tematsko obravnava dejavnike kohezivnosti v soseskah. Glede na tip vprašanj se je izkazalo, da ima vprašanje 14 po shemi QACS 3 napake, po shemi CHL pa 4 napake, vprašanje 15 pa po shemi QACS 4 napake, po shemi CHL pa 3 napake.

Evalvacija vprašanja 14

Slika 4.11: Vprašanje 14

15. Koliko prostega časa (ur) v povprečju približno preživite v javnih prostorih v soseski?

Najbolj kočljiva napaka v vprašanju je, da je le-to slabo zasnovano oz. nejasno. Vprašanje bi bilo potrebno preoblikovati na način ločenih navodil za odgovarjanje ter razlago, da se vprašanje nanaša na informacije o soseski, preden se postavi vprašanje.

Naslednji večji problem vprašanja pa se dotika izraza *v povprečju*, kjer ni točno definirano ali gre za povprečje v parih dneh, v tednu ali mesecu. Tako gre za nedefiniran izraz, ki pa v vprašanju ni edini. Poleg tega vprašanje vsebuje še nedefiniran izraz *javni prostor*, za katerega ima lahko vsak posameznik drugačno predstavo. Menimo, da bi bilo potrebno za boljšo jasnost k terminu *javni prostor* navesti še primere le-tega.

Primer preoblikovanja:

Naslednje vprašanje se navezuje na preživljanje prostega časa v vaši soseski. Prosim, da v odgovoru navedete število ur.

Koliko časa v povprečju preživite v javnih prostorih (kavarna, knjižnica ...)?

_____ (število ur v povprečju na teden)

Napake, ki so jih eksperti zabeležili skupno z uporabo obeh shem, torej tako CHL kot QACS, se nanašajo na navodila, ki so skrita oz. nenatančna. Tu so eksperti z uporabo obeh shem delno potrdili našo presojo vprašanja.

Glavni problem so eksperti dodatno izpostavili še z uporabo sheme CHL, s katero so ugotovili, da vprašanje ni jasno in da zavaja, poleg tega pa so izpostavili, da odgovor ne vsebuje vseh možnosti. Po njihovi oceni bi bilo odgovoru potrebno pripisati še nevtralni odgovor »ne vem«.

S shemo QACS so pa so izpostavili še dejstvo, da vprašanje vsebuje nedefiniran oz. nejasen in dvoumen izraz *javni prostor*. Poleg tega pa so prav tako izpostavili, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom, kar pomeni, da bi bilo potrebno odgovor prilagoditi vprašanju, in sicer morda na način zaprtega načina odgovarjanja. Slednje bi lahko močno izboljšalo samo razumevanje obravnavanega vprašanja.

Ugotavljamo, da so eksperti s shemo QACS bolje opredelili glavne napake v vprašanju, saj so poleg tega, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom, kar predstavlja nejasnost vprašanja, izpostavili še prisotnost nedefiniranih in nejasnih pojmov.

Evalvacija vprašanja 15

Slika 4.12: Vprašanje 15

2. Koliko let že bivate v tem stanovanju?

.....

Po naši presoji ugotavljamo, da je kritična napaka v vprašanju ta, da vprašanje ne vsebuje navodil za odgovarjanje na vprašanje. Poleg tega pa lahko anketiranca zmede besedna zveza *v tem stanovanju*. Slednje se sicer nanaša na prejšnje vprašanje v vprašalniku, ki sprašuje po tipu stanovanja v katerem živi anketiranec, vendar je uporabljena besedna zveza vseeno neprimerna. Poleg tega lahko anketiranca zmede tudi beseda *že bivate*, pri čemer je *že* odveč.

Menimo, da bi na tem mestu vprašanje preoblikovali na način:

Koliko let bivate v stanovanju (ki ste ga navedli v prejšnjem vprašanju)?

_____ (število let)

Napake, ki so jih eksperti zabeležili skupno, z uporabo obeh shem, so vezana na nenatančna oziroma skrita navodila ter na probleme v odgovoru. Tako so z uporabo obeh shem izpostavili ključno napako v vprašanju. Poleg tega eksperti ocenjujejo, da gre za manjkajoče kategorije, torej odprt odgovor na tem mestu ni najbolj primeren.

Dodatno so z uporabo sheme QACS izpostavili več napak kot z uporabo CHL sheme. S slednjo so dodatno ugotovili le, da vprašanje ni jasno, medtem ko so z uporabo sheme QACS ocenili še nedefiniran oziroma nejasen izraz v vprašanju. Slednji se nanaša na besedno zvezo *v tem stanovanju*. Poleg tega pa so izpostavili še, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom, pri čemer gre za nestrinjanje z uporabo odprtega odgovora.

Glede na podane kategorije napak sklepamo, da je bila pri tem vprašanju učinkovitejša uporaba sheme QACS, saj so eksperti z njeno uporabo zaznali še slabo definirane oziroma podane izraze.

Vprašanje 16 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Vprašanje šestnajst vsebuje tip vprašanja, ki obravnava vedenje in vrednotno sodbo (Saris in Gallhofer razdelitev vprašanj).

Tabela 4.19: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· vedenje · vrednotna sodba	/	vprašalnik o socialnih omrežjih	QACS	3
			CHL	5

Izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava socialna omrežja. Eksperti so z uporabo sheme QACS ocenili 3 napake, z uporabo CHL sheme pa 5 napak. Pri tem gre za dve enaki kategoriji napak.

Evalvacija vprašanja 16

Vprašanje:

Skrbno preberite vsako trditev in izberite odgovor, ki za vas najbolj drži. Prosimo, uporabite navedeno lestvico: od 1. večinoma ne drži do 5. večinoma drži. Odgovor označite tako, da v vsaki vrstici obkrožite ustrezno številko.

	<i>Večinoma ne drži</i>	<i>Delno ne drži</i>	<i>Niti ne drži niti drži</i>	<i>Delno drži</i>	<i>Večinoma drži</i>
1. Sem duša vsake družbe.	1	2	3	4	5
2. Ne moti me, če sem v središču pozornosti.	1	2	3	4	5
3. Redkokdaj sem potr(a).	1	2	3	4	5
4. Zlahka me kaj vrže iz tira.	1	2	3	4	5
5. Na zabavah se pomenkujem z mnogimi ljudmi vseh vrst.	1	2	3	4	5
6. Sem večidel sproščen(a).	1	2	3	4	5
7. Zlahka me kaj razdraži.	1	2	3	4	5
8. Pogovore načenjam jaz.	1	2	3	4	5
9. Nerad(a) pritegnem pozornost nase.	1	2	3	4	5
10. Zlahka me kaj vznemiri.	1	2	3	4	5
11. Sem zaskrbljene narave.	1	2	3	4	5
12. Sem redkobeseden(na).	1	2	3	4	5

	<i>Večinoma ne drži</i>	<i>Delno ne drži</i>	<i>Niti ne drži niti drži</i>	<i>Delno drži</i>	<i>Večinoma drži</i>
13. Velikokrat sem muhasto razpoložen(a).	1	2	3	4	5
14. V navzočnosti neznanih besed sem molčeč(a).	1	2	3	4	5
15. Imam malo povedati.	1	2	3	4	5
16. Med ljudmi se počutim sproščeno.	1	2	3	4	5

Če najprej obravnavamo prvi del, in sicer navodila za odgovarjanje na vprašanje, opazimo, da so le-ta rahlo predolga, kar lahko morebitno zmanjša koncentracijo anketirancev. Navodila bi lahko strnili v krajšo obliko, kot na primer: *Prosimo, skrbno preberite vsako trditev in obkrožite odgovor, ki za vas najbolj drži. Pri tem uporabite navedeno lestvico: od 1-večinoma ne drži do 5 - večinoma drži.*

Drugi del, ki se nanaša na trditve in lestvico odgovorov, pa po naši presoji vsebuje naslednje ključne napake. V splošnem ima vprašanje precejšnje število trditev, ki anketiranca kognitivno utrudijo. Originalno vprašanje vsebuje namreč 20 trditev, vendar pa navajamo le 16 trditev, ki so po oceni ekspertov najbolj problematična. Če se osredotočimo na lestvico odgovorov, opazimo, da je za odgovarjanje lahko problematična beseda *večinoma*. Na tem mestu bi bilo zaradi številnih trditev bolje ponuditi tri stopenjsko lestvico: *1. ne drži, 2. niti-niti, 3. drži* ali pa jo preoblikovati na način: *1. popolnoma ne drži, 2. ne drži, 3. niti ne drži niti drži, 4. drži, 5. popolnoma drži.*

Ostale ključne težave pa se nanašajo na posamezno obliko trditev. Na primer trditev *Sem duša vsake družbe* je lahko problematična, saj si je anketiranci morda ne predstavljajo na enak način. Ali pa je težavna za odgovarjanje, saj je besedna zveza *vsake družbe* preveč zahtevna. Prav tako težavna je trditev *Na zabavah se pomenkujem z mnogimi ljudmi vseh vrst*, saj je besedna zveza *mnogi ljudje vseh vrst* preobširna. Nekatere trditve pa so si pomensko precej podobne (glej npr. trditve 7 in 10; 12 in 15; 6 in 16).

Skupno z uporabo obeh shem so tudi eksperti ocenili, da gre pri trditvah za nekatere prekrivajoče kategorije, poleg tega pa lestvica ne vsebuje vseh vrednosti. Pri tem gre za manjkajoč nevtralni odgovor »ne vem«.

Dodatno so eksperti z uporabo CHL sheme izpostavili več pomanjkljivosti. Opozorili so na potencialno predolga navodila ter na zaporedje odgovorov, kjer lestvica po njihovi oceni vsebuje preveliko število odgovorov. S shemo QACS pa so izpostavili, da gre za preveliko število podanih trditev.

Z obema shemama so torej skupno opozorili na možne pomanjkljivosti lestvice, dodatno pa je ena shema opozorila še na navodila, druga pa na preveliko število trditev.

Torej, če bi pri dotičnem vprašanju pri evalvaciji uporabili samo CHL shemo, potem ne bi zaznali napake v prevelikem številu trditev, kot nasprotno, samo z uporabo sheme QACS ne bi izpostavili pomanjkljiva navodila. V tem primeru se kaže dopolnjevanje v uporabi obeh shem. Glede na to ocenjujemo, da sta shemi primerljivi.

Vprašanje 17 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Vprašanje sedemnajst vsebuje tip vprašanja, ki časovno obravnava preteklost (Saris in Gallhofer razdelitev).

Tabela 4.20: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· preteklost	/	vprašalnik o kadilcih	QACS	4
			CHL	1

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava kadilce. Glede na evalvacijo ekspertov se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 4 napake, po shemi CHL pa 1 napako.

Evalvacija vprašanja 17

ZA KADILCE: ALI STE V ZADNJEM LETU POMISLILI, DA BI PRENEHALI KADITI?

1. O možnosti prenehanja kajenja sem že večkrat razmišljal/a.
2. O tej možnosti sploh ne razmišljam, kadil/a bom še naprej.
3. Od kajenja se že poskušam odvaditi.

4. Ne vem, ne želim odgovoriti.

Ocenjujemo, da se je ključna napaka v vprašanju neujemanje med časom, podanim v vprašanju, in časom, ki je v odgovorih. Vprašanje sprašuje po preteklem dejanju, v odgovorih pa je moč zaslediti tudi navezovanje na sedanjost (*O tej možnosti sploh ne razmišljam, kadil/a bom še naprej; Od kajenja se že poskušam odvaditi*).

Odgovore bi bilo potrebno preoblikovati na način, da bi se tudi bolje skladali z vprašanjem. Predlog:

ZA KADILCE: ALI STE V ZADNJEM LETU POMISLILI, DA BI PRENEHALI KADITI?

1. Da, v zadnjem letu sem že pomislil/a na prenehanje kajenja.
2. Ne, v zadnjem letu nisem pomislil/a na prenehanje kajenja.
3. Ne vem oz. ne želim odgovoriti.

Eksperti so s pomočjo obeh shem ocenili, da odgovori ne vsebujejo vseh možnosti. Glede na to, da se ponujeni odgovori povezujejo tudi s sedanjim vedenjem, bi lahko vključili še ostale možnosti, vendar bi bilo slednje zaradi omenjene ključne napake vprašanja neprimerno.

S shemo CHL dodatno niso izpostavili nič drugega, s shemo QACS pa so zaznali ključno napako, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovori, poleg tega pa so opozorili tudi na zaporedje odgovorov in prekrivajoče kategorije.

Ocenjujemo, da so bili eksperti v tem primeru učinkovitejši z uporabo QACS sheme, saj so z njeno uporabo zaznali ključne napake vprašanja.

Vprašanje 18 in 19 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Osemnajsto in devetnajsto vprašanje sta definirani samo po razdelitvi Saris in Gallhofer. Gre za vprašanje o vrednotnem prepričanju.

Tabela 4.21: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah		
· vrednotno	/	socialna omrežja,		vpr. 18	vpr. 19

prepričanje		nevladne organizacije	QACS	3	3
			CHL	4	6

Vprašanje 18 izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava socialna omrežja, 19 pa nevladne organizacije. Glede na tip vprašanja se je izkazalo, da ima vprašanje 18 po shemi QACS 3 napake, po shemi CHL pa 4 napake, pri devetnajstem vprašanju pa gre za 3 napake po QACS in 6 pri CHL shemi.

Evalvacija vprašanja 18

Slika 4.13: Vprašanje 18

11. 1. Večina ljudi v naši soseski/vasi je v temelju poštenih in jim zaupam.

1. sploh ne soglašam
2. ne soglašam
3. niti ne soglašam niti soglašam
4. soglašam
5. popolnoma soglašam

Po naši presoji menimo, da je kritična napaka v vprašanju ta, da gre za več vprašanj v enem. Predvsem je težaven zadnji del, kjer vprašanje sprašuje po dveh stvareh – po *poštenju* in *zaupanju*. Anketiranci lahko verjamejo, da so ljudje v soseski pošteni, a jim vseeno ne zaupajo, ali obratno. Torej, gre za težavno odgovarjanje na vprašanje. Poleg tega pa v odgovorih manjka možnost nevtralnega odgovora »ne vem« oz. »ne želim odgovoriti«.

Napake, ki so jih eksperti zabeležili skupno z uporabo obeh shem, so vezane na probleme v odgovoru. Eksperti ocenjujejo, da odgovori ne vsebujejo vseh možnosti oziroma da gre za manjkajoče kategorije. S tem je mišljen manjkajoči nevtralni odgovor »ne vem«. Poleg tega pa ocenjujejo, da gre za prekrivajoče kategorije oziroma da se odgovori med seboj ne izključujejo. Eksperte je tako zmotila lestvica odgovorov, kjer obstaja možnost, da nekateri anketiranci težko razlikujejo med vrednostmi *sploh ne soglašam* in *soglašam* oziroma med *popolnoma soglašam* in *soglašam*.

Eksperti so s skupno uporabo shem le delno izpostavili tiste napake, za katere menimo, da so najbolj problematične v danem vprašanju. Vendar pa so le-to dodatno izpostavili s shemo CHL, kjer so ocenili, da vprašanje ne sprašuje le po eni stvari oziroma da gre za zavajajoče vprašanje, s shemo QACS pa so dodatno izpostavili še to, da vprašanje vsebuje nedefiniran

izraz. Menimo, da gre za izraz *soseska*, saj lahko nekateri anketiranci te besede ne razumejo dobro.

Glede na podane kategorije napak sklepamo, da je bila pri tem vprašanju učinkovitejša uporaba sheme CHL, saj so eksperti z njeno uporabo zaznali bistveno napako vprašanja, in sicer da vprašanje ne sprašuje le po eni stvari, kar zelo oteži anketirančevo podajanje odgovorov.

Evalvacija vprašanja 19

Slika 4.14: Vprašanje 19

37. Ali je vaša organizacija sposobna ali zainteresirana izvajati programe izobraževanja, usposabljanja in svetovanja?
(Možnih je več odgovorov)

	Da	Ne	
a. Naša organizacija te programe že izvaja za potrebe svoje organizacije	1	0	☐
b. Naša organizacija te programe že izvaja za potrebe drugih organizacij	1	0	☐
c. Naša organizacija ne izvaja teh programov, si jih pa želi izvajati za lastne potrebe	1	0	☐
d. Naša organizacija ne izvaja teh programov, si jih pa želi izvajati za potrebe drugih NVO	1	0	☐
e. Naša organizacija ne želi izvajati tovrstnih programov	1	0	☐
f. Drugo, kaj.....	1	0	☐

Menimo, da je vprašanje težavno, ker sprašuje po več stvareh hkrati (*sposobna in zainteresirana*) ter navaja tri različne programe (*izobraževanja, usposabljanja in svetovanja*), kjer gre spet za težavno odgovarjanje na vprašanje. Poleg tega je navodilo nenatančno, saj ne pojasnjuje načina odgovarjanja. Odgovori vsebujejo tudi nedefiniran izraz *NVO*, možni odgovori pa so omejujoči oziroma jim manjka nevtralna vrednost »ne vem«.

Skupno po obeh shemah so eksperti izpostavili, da gre za problem v navodilih, ki so nenatančna, poleg tega pa jezik ni enostaven, ker vprašanje vsebuje nejasen, dvoumen izraz. Prav tako kot mi so zaznali, da vprašanje ne sprašuje le po eni stvari, saj gre za več vprašanj v enem.

Slednje je po našem mnenju glavna napaka vprašanja, ki so jo torej odkrili z uporabo obeh shem, vendar pa so poleg navedenih napak le z uporabo sheme CHL podali še dodatne kategorije napak. Navedli so, da vprašanje ni jasno ter da odgovori ne vsebujejo vseh možnosti. Pri tem dodajajo, da manjka nevtralni odgovor »ne vem«.

Zaradi dodatnih izpostavljenih težav s shemo CHL ocenjujemo, da so bili eksperti pri ocenjevanju dotičnega vprašanja uspešnejši prav z njeno uporabo. S shemo QACS namreč niso izpostavljali dodatnih težav.

Vprašanje 20 in 21 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Pri analizi naslednjih dveh vprašanj gre za tip vprašanja o čustvih (Saris in Gallhofer razdelitev).

Tabela 4.22: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· čustva	/	socialna omrežja	QACS	3
			CHL	4

Vprašanja izhajata iz vprašalnika, ki tematsko obravnava socialna omrežja. Glede na tip vprašanj se je izkazalo, da imata obe vprašanji po shemi QACS 3 napake, po shemi CHL pa 4 napake.

Evalvacija vprašanja 20

Čutim, da me ljudje v naši soseski/vasi sprejemajo.

1. *sploh ne soglašam*
2. *ne soglašam*
3. *niti ne soglašam niti soglašam*
4. *soglašam*
5. *popolnoma soglašam*

Ugotavljamo, da se ključna napaka vprašanja nahaja v sami trditvi, kjer se pojavita dva termina, in sicer *soseska* in *vas*, ki pa seveda nimata istega pomena. Vprašanje torej sprašuje

po dveh stvareh hkrati, zato bi bilo na tem mestu smiselno postaviti dve vprašanji namesto enega. Manjkajo tudi navodila, ki bi anketirancu pomagala pri odgovoru. Predlagana navodila bi lahko bila zasnovana takole: *Prosimo, obkrožite, kako soglašate z naslednjo trditvijo*. Prav tako bi bilo za lažje razumevanje primerno obrazložiti pojma *soseska* in *vas* ter tako predstaviti razliko med njima.

Eksperti so z uporabo obeh shem skupno izpostavili, da odgovori ne ponujajo vseh možnosti in da ni prisotnega nevtralnega odgovora »ne vem«.

S CHL shemo so eksperti dodatno odkrili, da je vprašanje nejasno in da zavaja anketiranca. Zavajanje se lahko nanaša na prisotnost besed *soseska* in *vas* v eni trditvi, kjer ima *soseska* drugačen pomen od vasi. Eksperti so s CHL shemo zaznali, da se odgovori med seboj ne izključujejo, vendar to po našem mnenju ni ključna napaka vprašanja.

Z uporabo QACS sheme so eksperti zaznali prisotnost nedefiniranih oziroma nejasnih izrazov, kamor bi lahko spadala izraza *vas* in *soseska*.

Menimo, da je na tem mestu težko reči katera shema je bolj kakovostno ocenila težave v vprašanju. Eksperti z uporabo obeh shem niso izpostavili manjkajočih navodil. Ugotovili pa so, da so v vprašanju prisotni nedefinirani izrazi, kot tudi to, da vprašanje ni povsem jasno anketirancem.

Evalvacija vprašanja 21

Skrbno preberite vsako trditev in izberite odgovor, ki za vas najbolj drži. Prosimo, uporabite navedeno lestvico: od 1. večinoma ne drži do 5. večinoma drži. Odgovor označite tako, da v vsaki vrstici obkrožite ustrezno številko.

	<i>Večinoma ne drži</i>	<i>Delno ne drži</i>	<i>Niti ne drži niti drži</i>	<i>Delno drži</i>	<i>Večinoma drži</i>
Redkokdaj sem potr(a).	1	2	3	4	5

Obravnavana trditev oziroma vprašanje spada v širši sklop trditev, pri čemer pa se je pri vprašanjih o čustvih glede na oceno ekspertov prikazana trditev pokazala kot najbolj problematična. Menimo, da je tako zaradi same terminologije trditve. Predpona *redko* je

namreč težavna sama po sebi, saj jo lahko vsak anketiranec dojame na svoj način. Poleg tega pa je ta trditev v povezavi s ponujenimi odgovori še težja za odgovarjanje. Trditev bi bilo morda bolje preoblikovati na način: *Na splošno nisem potr(a)*.

Težave v odgovarjanju pa lahko povzroči tudi lestvica odgovorov, ki vsebuje besedo *večinoma*. Slednja je podobno kot predpona *redko* lahko za vsakega posameznika drugače razumljiva.

Slednje so prav tako ocenili eksperti z uporabo obeh shem. Izpostavili so, da odgovori ne vsebujejo vseh možnosti, pri čemer so ciljali na manjkajoč nevtralni odgovor »ne vem«. Poleg tega pa so ocenili, da se odgovori med seboj ne izključujejo. Gre za težko razlikovanje med pomenom besed *delno* in *večinoma*.

Dodatno so z uporabo sheme QACS ocenili, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom. Menimo, da eksperti niso odobraval načina dane lestvice glede na podane trditve. Na težavne odgovore so opozorili tudi z uporabo CHL sheme, kjer jih je zmotilo samo zaporedje odgovorov, poleg tega so ocenili, da gre za preveliko število le teh. Lestvico bi bilo potrebno preoblikovati na način Likertove lestvice *Zelo se strinjam – Zelo se ne strinjam*. S shemo CHL pa so dodatno opozorili še na navodila, ki po njihovem mnenju niso enostavna.

Ugotavljamo, da v tem primeru eksperti niso odkrili ključne napake tako z eno kot drugo shemo (zahteven pomen predpone *redko*), pa vendar so z uporabo sheme CHL učinkoviteje zaznali ostale težave v vprašanju (lestvica, navodila).

4.2.3 Manj problematična vprašanja

Vprašanje 22 in 23 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Po obeh razdelitvah tipov vprašanj, tako Saris in Gallhofer kot Forsyth in Lessler, vprašnji pripadata tipu vprašanj o preteklosti oziroma o preteklih značilnostih.

Tabela 4.23: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah		
				vpr. 22	vpr. 23
			QACS	2	3
· preteklost	· pretekle značilnosti	dejavniki kohezivnosti v soseskah	CHL	1	3

Vprašnji izhajata iz vprašalnika, ki tematsko obravnava dejavnike kohezivnosti v soseskah. Vprašanje 22 ima po shemi QACS 2 napaki, po shemi CHL pa 1 napako, vprašanje 23 pa po obeh shemah 3 napake.

Evalvacija vprašanja 22

Slika 4.15: Vprašanje 22

43 Kakšen znesek celotnih prihodkov v letu 2004 ste pridobili iz posameznih virov?
(V kolikor anketiranec ne želi povedati zneska, ga prosijo, da to navede v deležih!)

	Znesek	Delež
a. Iz javnih sredstev (dotacije, subvencije)		
a.1. Države		
a.2. Občine		
a.3. Javnih skladov		
b. Iz donacij in sponzorskih prispevkov:		
b.1. Posameznikov		
b.2. Podjetij		
b.3. Fundacij (domače)		
b.4. Zapuščin		
b.5. Sorodnih organizacij		
c. Od prodaje produktov in storitev:		
c.1. Iz osnovne/neprofitne dejavnosti, za katero je organizacija registrirana		
c.2. Iz dopolnilne pridobitne dejavnosti		
d. Iz presežkov predhodnega leta		
e. Iz članarin		
f. Iz sredstev EU		
g. Iz ostalih tujih sredstev		
h. Drugi prihodki		
Prihodki skupaj		100%

Ocenjujemo, da je glavna problematika vprašanja dejstvo, da je slednje preveč kompleksno in tudi preveč obširno zastavljeno. Vprašanje vsebuje veliko kategorij virov prihodka, na katere je potrebno odgovoriti, pri čemer pa sprašuje po znesku ali deležu prihodkov za vsako kategorijo. Slednje lahko anketiranca precej utruja, kar lahko sproži potencialno nepopolne ali napačne odgovore. Poleg tega bi bilo potrebno ponekod definirati različne termine kategorij oziroma se pojavi tudi slovnična napaka pri sami razlagi kategorije (*dotacija* namesto *donacija*). Druga in tretja kategorija virov prihodka (*b* in *c*) pa sprašujeta tudi po dveh stvareh hkrati (*donacija in sponzorski prispevek ter osnovna ali neprofitna dejavnost*), kar še dodatno oteži odgovarjanje. V kategoriji *d* je lahko termin *presežek* splošno nerazumljiv, zato bi bilo potrebno boljše definiranje, slednje pa velja tudi za kategorijo *g*, kjer ni dovolj jasno, kaj je mišljeno z *ostalimi tujimi sredstvi*. Glede na to, da je potrebno razdeliti deleže po kategorijah, se od anketiranca zahteva tudi preračunavanje. Zato ocenjujemo, da je vprašanje precej težavno.

Poleg omenjenega menimo, da je napaka v vprašanju tudi ta, da ne vsebuje ustreznih navodil za odgovarjanje nanj ter manjka nevtralnega odgovora »ne vem« in odgovora »nisem pridobil«. Slednji bi bil v tovrstnem vprašanju povsem dobrodošel, saj obstaja velika verjetnost, da za določeno kategorijo virov prihodka anketiranec le-tega ni prejel.

Z uporabo obeh shem so eksperti izpostavili omenjene ključne napake vprašanja. Tako kot mi, so opozorili na nenatančna navodila in težaven jezik, kjer so določeni izrazi nedefinirani. Poleg tega so izpostavili tudi, da vprašanje vsebuje več trditev oz. kategorij, kjer se v določeni meri kategoriji z oznakama *a* in *b* prekrivata (donacije). Z obema shemama so opozorili tudi na manjkajoče kategorije v odgovorih.

Sklepamo, da sta shemi pri obravnavanju vprašanja dokaj primerljivi, saj so eksperti z obema shemama izpostavili najbolj pomembne napake vprašanja. S shemo CHL so le še dodatno ocenili, da vprašanje ni jasno in da vsebuje preveliko število odgovorov. Nasprotno pa z uporabo sheme QACS niso ničesar dodatno izpostavili.

Evalvacija vprašanja 23

Slika 4.16: Vprašanje 23

44. *V primeru, da ste v letu 2004 pridobili tudi donacije v naravni obliki, prosimo, ocenite njihovo vrednost (vključite donacije v obliki oprostitve plačila najemnine, materialne donacije in prevozna sredstva).*
(Če ni bilo donacij v naravni obliki, vpiši 0)

	Vrednost v SIT
a. Oprostitve plačila najemnine	
b. Materialne donacije	
c. Prevozna sredstva	
d. Drugo, kaj	
e. Skupaj donacije v naravni obliki	

Največje težave obravnavanega vprašalnika se nanašajo na nedefiniran izraz *naravna oblika donacije*, ki igra glavno pomensko vlogo v vprašanju. Tako je prav zaradi tega izraza celotno vprašanje potencialno nejasno za anketirance, saj v samem vprašanju ni izrecno oziroma dovolj jasno opredeljeno, da gre za kategorije, naštet v oklepaju. Bolje bi bilo, če bi bile kategorije donacij *v obliki oprostitve plačila najemnine, materialne donacije in prevozna sredstva* navedene takoj za prvo omenbo termina *naravnih donacij*. Poleg tega ocenjujemo, da vprašanju manjkajo bolj podrobna navodila za način odgovarjanja.

Z uporabo obeh shem so eksperti skupno izpostavili prav slednje, in sicer da vprašanje nima enostavnega jezika, ker vsebuje nedefiniran izraz. Ocenili pa so tudi, da je lahko vprašanje težavno zaradi tega, ker ne sprašuje le po eni stvari ampak je razdeljeno na več različnih trditvev. Kot omenjeno, v samem vprašanju ni dovolj dobro definirano, da kategorije donacij spadajo v obliko naravnih donacij. Poleg tega so z obema shemama ugotovili, da odgovori ne vsebujejo vseh možnosti oziroma manjka nevtralna kategorija »ne vem«.

Dodatno so s shemo CHL ocenili, da vprašanje ne vsebuje enostavnih navodil in da samo vprašanje ni jasno. Z uporabo sheme QACS pa so le še izpostavili, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom, saj se lahko zgodi, da anketirancu ni takoj jasno, da so obravnavane trditve del nedefiniranega termina *naravne oblike donacij*, kar jih lahko posledično zmede in oteži odgovarjanje.

Glede na to, da so eksperti s shemo CHL ugotovili še preostalo ključno napako vprašanja, torej manjkajoča enostavna navodila, s shemo QACS pa tega niso izpostavili, ocenjujemo, da je bila v tem primeru uporaba CHL sheme učinkovitejša pri zaznavanju ključnih napak v vprašanju.

Vprašanje 24 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Naslednje vprašanje je prav tako definirano po obeh razdelitvah, tako Saris in Gallhofer kot Forsyth in Lessler. Gre za vprašanje o normah in nevtralni oziroma srednji kategoriji odgovora ter o tipu vprašanja z ordinalno lestvico odgovorov.

Tabela 4.24: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· norme · nevtralna oz. srednja kategorija	· ordinalni odgovor	dejavniki kohezivnosti v soseskah	QACS	2
			CHL	7

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava dejavnike kohezivnosti v soseskah. Glede na tip vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 2 napaki, po shemi CHL pa 7 napak.

Evalvacija vprašanja 24

Slika 4.17: Vprašanje 24

Na kratko vam bomo opisali različne ljudi. Prosimo, preberite vsakega izmed opisov in v vsaki vrstici obkrožite številko ki pove, koliko je oseba podobna vam. 1 pomeni zelo mi je podobna, 5 ni mi podobna.

- a. Zanj je pomembno, da ima veliko novih zamisli in da je ustvarjalna. Stvari rada počne na izvirni način.
zelo podobna 1 2 3 4 5 ni podobna
- b. Zanj je pomembno, da je premožna. Imeti želi veliko denarja in dragih predmetov.
zelo podobna 1 2 3 4 5 ni podobna
- c. Verjame, da bi morali ljudje narediti to, kar jim ukažejo. Meni, da bi morali ljudje spoštovati pravila ves čas, tudi takrat, ko jih nihče ne opazuje.
zelo podobna 1 2 3 4 5 ni podobna
- d. Zanj je pomembno, da pomaga ljudem okoli sebe. Hoče poskrbeti za njihovo blagostanje.
zelo podobna 1 2 3 4 5 ni podobna
- e. Zanj je pomembno, da se vedno spodobno obnaša. Ne želi narediti ničesar takega, kar bi drugi označili za neprimerno.
zelo podobna 1 2 3 4 5 ni podobna
- f. Išče priložnosti, da bi se zabavala. Zanj je pomembno, da počne stvari v katerih uživa.
zelo podobna 1 2 3 4 5 ni podobna
- g. Zanj je pomembno, da sama odloča o tem, kaj počne. Rada je svobodna in neodvisna od drugih.
zelo podobna 1 2 3 4 5 ni podobna

Gre za sklop trditev, ki se nanašajo na začetno vprašanje. Od vseh trditev pa je tista, z oznako *c*, po skupni oceni ekspertov najbolj problematična.

Po naši oceni, je glavna napaka v trditvi *c* in preostalih ta, da gre za več trditev, na katera naj bi anketiranci odgovorili le s pomočjo ene lestvice. V tem primeru je to nemogoče, saj ne vedo ali odgovarjajo na prvo ali na drugo trditev (*c* primer: *Verjame, da bi morali ljudje narediti to, kar jim ukažejo. Meni, da bi morali ljudje spoštovati pravila ves čas, tudi takrat, ko jih nihče ne opazuje*). Poleg tega zadnji stavek v trditvi *c* sprašuje po dveh stvareh hkrati – *ves čas* in *ko jih nihče ne opazuje*. Ena večjih napak se nahaja tudi v podani lestvici odgovorov, kjer se ekstremi vrednosti ne ujemajo (od *zelo podobna* do *ni podobna*). Vrednost kategorije *ni podobna* bi se morala preimenovali v *ni zelo podobna*. Druga napaka v lestvici pa se nanaša na oznako oz. ponderiranje ekstremov, ki bi morala biti ravno obratna (*1 – ni podobna*, *5 – zelo podobna*).

Eksperti se z uporabo obeh shem skupno strinjajo, da vprašanje oziroma trditve ne sprašujejo le ene stvari oziroma da vsebuje več različnih trditev. S tem so zaznali eno ključnih težav v vprašanju.

Dodatno so s shemo CHL izpostavili še več napak, ki se nanašajo na to, da vprašanje oziroma trditev ni postavljena v logično in vsebinsko povezan sklop. To se nanaša na preostale trditve. Poleg tega pa ocenjujejo, da vprašanje ni jasno, manjka tudi nevtralni odgovor »ne vem«, gre za težavno zaporedje odgovorov ali za preveliko število odgovorov. To se nanaša na že omenjen problem lestvice, kjer gre za različnost ekstremov.

S shemo QACS pa so dodatno ugotovili le še, da vprašanje vsebuje nejasen, dvoumen oz. nedefiniran izraz, kjer so ciljali na izraz *blagostanje* pri trditvi d.

Glede na to, da sta obe kritični težavi celotnega vprašanja eksperti zaznali s shemo CHL, s shemo QACS pa le še opredelili nedefiniranost termina, ocenjujemo, da je bila v tem primeru uporaba sheme CHL za eksperte učinkovitejša.

Vprašanje 25 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

V nadaljevanju obravnavamo problematična vprašanja glede na Forsyth in Lessler razdelitvi tipov vprašanj.

Pri naslednjem obravnavanem vprašanju gre za vprašanje o preteklih značilnostih.

Tabela 4.25: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	· pretekle značilnosti	internetni dating	QACS	2
			CHL	4

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava internetno zmenkarjenje. Izkazalo se je, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 2 napaki, po shemi CHL pa 4 napake.

Evalvacija vprašanja 25

Slika 4.18: Vprašanje 25

02004: Ali je uporaba internetnih strani za spoznavanje potencialnih partnerjev oziroma partnerk kdaj pripeljala do spodaj navedenih situacij. Prosimo, odgovorite za vsako kategorijo posebej.

	da	ne
Težave v partnerski oz. zakonski zvezi	☐	☐
Razpad partnerske zveze	☐	☐
Ukinitev ali zmanjšanje seksualne želje po stalnem partnerju oziroma partnerki	☐	☐
Občutki krivde	☐	☐
Obsedenost z internetnim ljubimcem/ljubico	☐	☐
Izoliranost od prijateljev (redkeje se dobivam s prijatelji)	☐	☐

Izberite primeren odgovor za vsako trditev.

Ključna napaka vprašanja se nahaja v ponujenem načinu odgovarjanja na vprašanje. Odgovori tipa »da/ne« so v tem primeru namreč precej omejujoči. Potrebno bi bilo uvesti bodisi Likertovo lestvico ne/strinjanja s trditvijo ali pa vsaj omogočiti še dodaten nevtralni odgovor »ne vem«, saj obstaja verjetnost, da se določenih stvari anketiranec ne zaveda ali pa jih tudi ne priznava. Vprašanje bi lahko vsebovalo tudi odgovor »ne želim odgovarjati«, saj je vprašanje precej občutljivo za anketirance. Poleg tega pa je postavitev navodil za odgovarjanje na vprašanje neprimerno, saj jih anketiranec opazi šele na koncu odgovarjanja na trditve.

S pomočjo obeh shem so eksperti ocenili le, da vprašanje ni jasno, ker vsebuje več definicij v enem, poleg tega pa menijo, da ima vprašanje nejasen cilj.

V tem primeru, so bili eksperti z uporabo CHL sheme precej učinkovitejši, saj so izpostavili glavne napake v vprašanju. Ocenili so, da je odgovor tipa »da/ne« omejujoč oziroma da odgovori ne vsebujejo vseh možnosti, torej manjka nevtralni odgovor »ne vem«. Poleg tega ocenjujejo, da samo zaporedje trditev ni primerno ter da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom. Z uporabo sheme QACS pa so dodatno le še izpostavili, da vprašanje vsebuje nedefiniran in nejasen oziroma dvoumen izraz. Navezuje se na *uporabo internetnih strani za spoznavanje potencialnih partnerjev*, kjer morda manjka primer tovrstnih strani. Anketiranci imajo lahko različne predstave, katere internetne strani se uvrščajo v to kategorijo.

Vprašanje 26 in 27 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Naslednji obravnavani vprašanji sta glede na Saris in Gallhofer razdelitev tipa vprašanj opredeljeni kot vprašanji o družbeni zaželenosti.

Tabela 4.26: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah		
· družbena zaželenost	/	avtoritetni odnosi v družini, internetni dating		vpr. 26	vpr. 27
			QACS	2	2
			CHL	3	4

Prvo obravnavano vprašanje izhaja iz vprašalnika o avtoritetnih odnosih v družini, drugo pa iz vprašalnika, ki tematsko obravnava internetni dating oz. zmenkarjenje. Vprašanje 26 ima glede na CHL shemo 3 vsebinske napake, po shemi QACS pa 2. Pri tem gre za eno skupno odkrito kategorijo napake. Vprašanje 27 ima po shemi CHL 4 napake, po shemi QACS pa 2. Pri tem je ena kategorija napake vsebinsko enaka.

Evalvacija vprašanja 26

Slika 4.19: Vprašanje 26 a

S1. Predstavljajte si, da se znajdete sredi naslednjega dogajanja:

Je sredo popoldan, z možem/partnerjem (ženo / partnerko) se vrnete iz službe. Ugotovita, da otrok sedi pred televizijo (ali računalnikom) in gleda film (ali igra igrice na računalniku ali podobno), ne da bi najprej naredil/a domače naloge in se pripravil/a za naslednji šolski dan. Želite, da takoj opravi vse potrebno za šolo.

Slika 4.20: Vprašanje 26 b

S1.1. Na kak način bi se tak dogodek odvijal? Izberite eno izmed predstavljenih petih možnosti nadaljevanja dogajanja, ki najbolje prikazuje, kaj bi se zgodilo pri vas doma, in jo čim bolj natančno dopolnite.

1. Ne strinjam/-va se z otrokovim početjem, toda kljub temu mu ne prepovem/-va gledanja filma oz. ukvarjanja z računalnikom.
2. Vname se prepir.
3. Otrok mora ubogati.
4. Začnemo se dogovarjati.
5. Drugo.

Vprašanje se vsebinsko navezuje na predhodni opis nekega dogodka, ki od anketiranca zahteva, da si ga predstavlja in se postavi v opisano situacijo. V nadaljevanju navajamo samo analizo zgornjega vprašanja, brez analize teksta podanega dogodka. Izpostavljeno vprašanje je eno bolj problematičnih glede na obe shemi.

Po naši oceni je vprašanje problematično predvsem zaradi neujemanja med vprašanjem in odgovori. Menimo, da bi bilo potrebno vprašanje najprej preoblikovati tako, da v prvi vrsti anketiranca seznani z navodili za odgovarjanje. Primer: *V navezavi na zgoraj opisani dogodek izberite eno izmed petih možnosti nadaljevanja dogajanja, ki najbolj prikazuje, kaj bi se zgodilo pri vas doma. Obkrožite le en odgovor.*

Glavna napaka vprašanja se nahaja v podanih odgovorih, ki se vsebinsko tudi prekrivajo oziroma ne ponujajo vseh možnosti. Predvsem pa gre za občutljivo vprašanje, kjer bi za to bilo potrebno dodati še nevtralni odgovor »ne vem«. Glede na prvi odgovor, bi bilo potrebno ponuditi tudi odgovor: *Ne strinjava se z otrokovim početjem, zato mu prepoveva gledanje filma oz. ukvarjanje z računalnikom*, saj odgovor *otrok mora ubogati* ni jasen, poleg tega pa anketiranca v vsej tej kombinaciji zmedemo še z odgovorom *vname se prepir*, saj se prepir lahko vname prav zaradi tega, ker mora otrok ubogati, vendar tega noče.

Skupno so eksperti izpostavili prav to, da med odgovori pogrešajo nevtralni odgovor »ne vem« oziroma da odgovori nimajo vseh možnosti.

S shemo CHL pa so ocenili še, da se odgovori med seboj ne izključujejo, kar ustreza naši presoji. Poleg tega so eksperti z uporabo CHL sheme opozorili še na neustrezna navodila. S shemo QACS so dodatno izpostavili le še to, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom, kjer so prav tako ciljali na navodila.

V tem primeru ocenjujemo, da gre za učinkovitejšo uporabo sheme CHL, saj so poleg omenjenih težav eksperti opredelili tudi napako v težavnih oziroma neizključujočih se odgovorih, česar s shemo QACS niso zaznali.

Evalvacija vprašanja 27

Slika 4.21: Vprašanje 27

01007: Ali nam lahko poveste, ali ste verni?
Prosimo, izberite eno izmed možnosti:

- ☐ sem veren/a
- ☐ ne morem reči, ali sem veren/a ali ne
- ☐ nisem veren/a

Ključna napaka vprašanja se nanaša na to, da vprašanje postavlja dve vprašanji znotraj enega, pri tem pa je v navezavi z odgovori pomembna samo informacija ali je anketiranec veren. Gre torej za nerodno oblikovano vprašanje, ki lahko anketiranca zmede. Pri tem bi izpostavili tudi lestvico odgovorov, ki je v tem primeru odveč, saj gre za vprašanje o nekem dejstvu, ki ima lahko le dve vrednosti: vernost ali pa nevernost. Ker pa gre za občutljivo vprašanje, bi bilo potrebno podati tudi alternativno možnost odgovora. Zato menimo, da bi morali preoblikovati vprašanje in odgovore na spodaj predlagan način:

Prosimo, zaupajte nam, ali ste verni? Možen je en odgovor.

- ☐ *Sem veren/na.*
- ☐ *Nisem veren/na.*
- ☐ *Ne želim odgovarjati.*

Skupno so eksperti izpostavili, da vprašanje zaradi spraševanja po dveh stvareh hkrati sprva ni jasno in anketiranca zmede. Dodatno pa so s shemo CHL izpostavili še, da odgovorom manjka nek nevtralni odgovor in da gre za preveliko število odgovorov, ki se zaradi sredinske lestvice tudi ne izključujejo. S shemo QACS pa so ugotovili še, da ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovori, kjer so merili prav na dvojnost vprašanja.

Ker so eksperti s pomočjo sheme CHL zaznali še problematiko v podanih odgovorih, ocenjujemo, da so bili tako z uporabo te sheme pri analizi obravnavanega vprašanja učinkovitejši.

Vprašanje 28 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Vprašanje vsebuje tip vprašanja, ki obravnava norme (Forsyth in Lessler razdelitev).

Tabela 4.27: Tip vprašanja po Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
/	· norme	stališča slovenske mladine do vojaškega poklica	QACS	1
			CHL	5

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava stališča slovenske mladine do vojaškega poklica. Glede na Forsyth in Lessler razdelitvi tipa vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi CHL 5 napak, po shemi QACS pa 1 napako.

Evalvacija vprašanja 28

Slika 4.22: Vprašanje 28

PREDPOSTAVIMO, DA BI SE ODLOČILI ZA VOJAŠKI POKLIC. KOLIKO SE STRINJATE, DA BI NA VAŠO ODLOČITEV ZA VOJAŠKI POKLIC VPLIVALI NASLEDNJI RAZLOGI?

	sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	niti se strinjam, niti se ne strinjam	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
rad imam svojo državo in bi ji rad služil	1	2	3	4	5

Originalno vprašanje vsebuje 19 trditev oziroma razlogov, ki bi lahko vplivali na odločitev o izbiri vojaškega poklica, prikazana trditev pa je bila po oceni ekspertov najbolj problematična. Prva težava vprašanja se nanaša na nerodno zastavljeno vprašanje, ki je zaradi tega lahko nejasno, poleg tega pa vprašanju manjkajo navodila za odgovarjanje. Menimo, da bi ga bilo potrebno preoblikovati na način: *Predstavljajte si, da bi se odločili za vojaški poklic. Pri spodaj navedenih razlogih prosimo, da obkrožite odgovor, ki najbolje predstavlja vaše strinjanje z določenim razlogom, ki bi vplival na vašo odločitev za vojaški poklic.*

Problematična je lahko tudi lestvica odgovorov, kjer bi bilo bolje zamenjati vrednosti v *glavnem se ne strinjam* in v *glavnem se strinjam* z vrednostjo *se ne strinjam* in *se strinjam*. Ključna težava v sami trditvi pa se nahaja v navajanju dveh stvari hkrati: *rad imam svojo*

državo in rad bi ji služil. Gre za to, da ima anketiranec rad svojo državo, vendar ji ne bi rad služil ali obratno. Trditev bi bilo potrebno razdeliti na dva dela ali pa dodati še nasprotno trditev.

Skupno z uporabo obeh shem eksperti niso izpostavili ničesar, medtem ko so s posamezno shemo CHL opozorili na nejasnost vprašanja ter na težavnost v manjkajočih navodilih in nevtralnem odgovoru »ne vem«. Glede trditve so prav tako kot mi izpostavili, da govori o dveh stvareh in zaradi tega zavaja. S QACS shemo pa so navedli le neujemanje med vprašanjem in odgovorom.

Na podlagi zbranih ugotovitev ugotavljamo, da je bila v tem primeru uporaba sheme CHL učinkovitejša, saj so eksperti zaznali več vsebinskih napak.

Vprašanje 29 - NAPAKE PO OBEH SHEMAH

Pri zadnjem obravnavanem vprašanju gre po razdelitvi Saris in Gallhofer za vprašanje tipa »ne vem«, po Forsyth in Lessler razdelitvi pa za priklic spomina.

Tabela 4.28: Tip vprašanja po Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler razdelitvi

Saris in Gallhofer	Forsyth in Lessler	Tema vprašalnika	Št. napak po shemah	
· nevtralni odgovor »ne vem«	· priklic spomina	nevladne organizacije	QACS	1
			CHL	3

Vprašanje izhaja iz vprašalnika, ki tematsko obravnava nevladne organizacije. Glede na tip vprašanj se je izkazalo, da ima obravnavano vprašanje po shemi QACS 1 napako, po shemi CHL pa 3 napake.

Evalvacija vprašanja 29

Slika 4.23: Vprašanje 29

34. Za katere vsebine ste se v vaši organizaciji v zadnjih petih letih dodatno usposabljali in izobraževali?
(Možnih je več odgovorov)

	Da	Ne	
a. Projektno vodenje	1	0	☐
b. Priprava projektov	1	0	☐
c. Finančno upravljanje	1	0	☐
d. Upravljanje s človeškimi viri	1	0	☐
e. Usposabljanje in izobraževanje, povezano z izvajanjem dejavnosti	1	0	☐
f. Praktična znanja (tuji jeziki, računalništvo, računovodstvo, pravni zakoni)	1	0	☐
g. Drugo, kaj.....	1	0	☐

Ocenjujemo, da je največja težava vprašanja v tem, da vprašanje sprašuje po dveh stvareh hkrati, in sicer od anketiranca zahteva, da odgovori tako za dodatno usposabljanje kot za dodatno izobraževanje glede vsebin v organizaciji v zadnjih petih letih. Sledenje oteži odgovarjanje na vprašanje, saj anketiranec ne ve, na kateri del naj se osredotoči pri odgovarjanju. Odgovarjanje je lahko težavno tudi zaradi nenatančnih navodil oziroma omejujočega načina podanih odgovorov tipa »da/ne«. Slednjim bi bilo potrebno dodati vsaj še nevtralno kategorijo »ne vem«. Poleg tega imajo nekatere trditve strokovne termine, ki bi jih bilo potrebno definirati, da bi bili razumljivi tudi v splošnem (*usposabljanje in izobraževanje, povezano z izvajanjem dejavnosti*).

Eksperti so z obema shemama odkrili ključno napako vprašanja. Vprašanje je torej težavno predvsem zaradi tega, ker sprašuje po dveh stvareh hkrati. Dodatno pa so le s shemo CHL ocenili, da zaradi tega vprašanje ni jasno in da odgovori ne vsebujejo vseh možnih vrednosti (odgovor »ne vem«).

Tako sklepamo, da so bili eksperti z uporabo sheme CHL v tem primeru vprašanja učinkovitejši. S shemo QACS so sicer zajeli eno ključnih napak vprašanja, vendar dodatno niso uspeli izpostaviti pomembnih težav v odgovorih.

4.2.4 Interpretacija učinkovitosti kodirnih shem CHL in QACS

Glede na 29 obravnavanih problematičnih vprašanj iz tematsko različnih vprašalnikov, smo primerjali shemi QACS in CHL ter tako dobili vpogled v učinkovitost njune uporabe. Rezultati predhodne raziskave (Cerar in Konavec 2010) so pokazali, da sta shemi pri vsebinski analizi štirih vprašanj funkcionirali na primerljiv način, saj nobena po svoji kakovosti ni izstopala. K takšnemu rezultatu je prispevala tudi omejitev analize na manjše število problematičnih vprašanj. V primeru 29 obravnavanih anketnih vprašanj, ki smo jih razvrstili glede na njihove tipološke značilnosti, pa se je izkazalo, da je bila v 17 primerih uporaba sheme CHL učinkovitejša. Eksperti so s shemo QACS ključno težavo v vprašanju zaznali le sedemkrat, v petih primerih pa sta bili shemi primerljivi.

Shema CHL je bila bolj učinkovita zaradi svoje strukturne zasnove. Shema je v primerjavi s kodirno shemo QACS veliko bolj splošna, saj služi kot orodje, ki ocenjevalca usmerja s splošnimi navodili in pri tem navaja korake za oblikovanje vprašanj in njihovo preverjanje. Ima tudi manjši poudarek na odgovorih, bolj pa se osredotoča na celotni vprašalnik in na njegov videz ter na vsebino vprašanj. Nasprotno pa je QACS seznam napak v vprašanjih in odgovorih, ki zajema faze kognitivnega procesa (od razumevanja, priklica informacij, presoje in referenčnega okvira dogovorov). Slednja shema je zato bolj podrobna, vendar njene značilnosti v našem primeru niso prišle do izraza, ker smo analizo napak omejili le na podobnosti kategorij napak med njima. Tako je potrebno poudariti, da je bila CHL shema učinkovitejša predvsem iz tega vidika. Eksperti so verjetno zaradi njene enostavnosti lažje zaznali ključne napake v vprašanjih, ker so bili pri uporabi sheme QACS preveč osredotočeni tudi na druge možne napake v vprašanjih, katerih v magistrskem delu ne zajemamo. Prav zaradi tega dejstva se je v nekaterih primerih izkazalo, da eksperti niso zaznali v vprašanju z uporabo nobene sheme ključnega problema, ki smo ga po lastni subjektivni oceni označili kot najbolj problematičnega.

4.3 Raziskovalno vprašanje II.

Da bi tako lažje odgovorili na drugo raziskovalno vprašanje *V katerih tipih vprašanj se pojavlja večje število napak*, smo v vsakem vprašanju v vseh obravnavanih tipih relativizirali skupno število napak. Relativna števila omogočajo natančnejšo primerjavo med sorodnimi ali vsebinsko povezanimi podatki. Izračunamo ga iz dveh vrednosti, ki ju med seboj primerjamo.

Po tem, v kakšni medsebojni zvezi sta podatka, iz katerih izračunamo relativno število, ločimo:

1. relativne strukture, kadar primerjamo del s celoto;
2. koeficiente, kadar primerjamo raznovrstne podatke, ki so medsebojno vsebinsko povezani;
3. indekse, kadar primerjamo istovrstne podatke.

Relativna števila se uvrščajo med statistične parametre. V našem primeru smo primerjali relativne strukture, kjer smo iz vrednosti skupnega števila napak za posamezno vprašanje delili število vseh ekspertov, ki so ocenili določeno vprašanje. Na ta način smo odpravili vpliv različnega števila ekspertov pri določenem vprašanju in pridobili povprečno število napak ter realnejše ocene oziroma rezultate. Ker pa ima vsak tip vprašanja različno število vprašanj (glej Tabelo 2.1 in Tabelo 2.2), smo število napak po obeh shemah nato delili še s številom vprašanj pri posameznem tipu vprašanj. Tako smo pridobili končno relativno oceno, ki nam omogoča oblikovanje odgovora na raziskovalno vprašanje II., ki se glasi: ***V katerih tipih vprašanj se pojavlja večje število napak?***

Tabela 4.29 prikazuje izračune relativnega skupnega števila napak po shemi CHL in po shemi QACS glede na Saris in Gallhofer razdelitev tipov vprašanj. Zabeleženo pa je tudi skupno število vseh vprašanj pri določenem tipu. Glede na ta dva podatka smo, kot omenjeno, lahko izračunali končno relativno oceno. Ta nam pove, v katerih tipih vprašanj po Saris in Gallhofer se pojavlja večje število napak.

Tabela 4.29: Izračun relativnega števila napak glede na tip vprašanj po razdelitvi Saris in Gallhofer

SARIS IN GALLHOFER	CHL	QACS	Št. vprašanj	Relativno skupno št. napak
družbena zaželenost	166	40.9	54	3.83
čas:prihodnost	52.61	43.11	44	2.18
norme	17.87	12.5	14	2.17
subjektivno mnenje	319.5	315.083	298	2.13
ordinalni odgovor	384.1	267.82	308	2.12
nevtralna oz. srednja kategorija	299	233.28	253	2.10
odgovor »ne vem«	57	48.17	51	2.06
vrednotno prepričanje	36.45	23.2	30	1.99
kognitivna presoja	286.08	297.99	300	1.95
vedenje	128.11	97.14	117	1.93
nominalni odgovor	115.57	101.7	113	1.92
neposredno vprašanje (preference, osebna plat ...)	342.19	326.983	361	1.85
čas:sedanjost	460.85	378.68	455	1.85
vrednotna sodba (dober, slab ...)	125.78	118.38	137	1.78
posredno vprašanje (mislite, strinjanje/nestrinjanje ...)	148.18	106.933	148	1.72
čustva	39.93	14.33	33	1.64
preteklost	41.09	40.85	54	1.52
vprašanje z odgovorom »da/ne«	64.6	53.18	78	1.51

Iz zgornje tabele je razvidno, da je pri ocenjevanju anketnih vprašalnikov glede na vse tipe vprašanj največ relativnih napak zabeleženih z uporabo sheme CHL. Večje relativno število napak z uporabo sheme QACS se izkaže samo pri tipu vprašanj o kognitivni presoji.

Nadalje pa ugotavljamo, da se največje število napak glede na obe shemi pojavlja v tipih vprašanj o družbeni zaželenosti, pri vprašanjih o prihodnosti, normah, pri subjektivnem mnenju, pri ordinalnem odgovoru, pri nevtralni oz. srednji kategoriji in odgovoru »ne vem«.

Najmanj napak se pojavlja v tipih vprašanj, ki imajo odgovor »da/ne«, o preteklosti, čustvih, posredna vprašanja itn.

Tabela 4.30: Izračun relativnega števila napak glede na tip vprašanj po razdelitvi Forsyth in Lessler

FORSYTH IN LESSLER	CHL	QACS	Št. vprašanj	Relativno skupno št. napak
številski odgovor	30.4	26.6	19	3.00
ordinalen odgovor	476.91	385.83	304	2.84
sedanje značilnosti	560.58	488.67	372	2.82
sedanje stališče	589.53	444.27	386	2.68
priklic splošne informacije	260.33	212.33	184	2.57
priklic stališča	297	243.67	225	2.40
priklic spomina	144	101.66	103	2.39
nominalni odgovor	251.46	178.18	181	2.37
pretekle značilnosti	67.17	45.33	50	2.25
poročilo o sebi	480.5	365	381	2.22
odprt odgovor	97.52	105.8	102	1.99

Tudi Tabela 4.30 prikazuje, da so relativno gledano eksperti z uporabo sheme CHL zaznali večje število napak kot z uporabo sheme QACS. S QACS shemo so zaznali več napak samo pri tipu vprašanj z odprtim odgovorom.

Največje število napak glede na obe shemi pa se po razdelitvi Forsyth in Lessler pojavlja v tipih vprašanj s številskim in ordinalnim odgovorom, pri vprašanjih o sedanjih značilnostih in sedanjih stališčih ter pri priklicu splošne informacije.

Najmanj napak pa se pojavlja v tipih vprašanj, ki imajo odprt odgovor, v vprašanjih, ki zahtevajo poročilo o sebi, o preteklih značilnostih itn.

Obe razdelitvi imata nekatere tipe vprašanj, ki vsebinsko določajo podobno značilnost vprašanja v anketnih vprašanjih. Glede na relativni izračun števila napak se izkaže, da je tip vprašanja, ki vsebuje ordinalen odgovor glede na obe razdelitvi, podobno visok oziroma se nahaja v naboru tipa vprašanj z največjim številom relativnih napak. Prav tako pa nasprotno, če primerjamo enake značilnosti obeh razdelitev še pri najmanjšem relativnem številu napak, ugotovimo, da so vprašanja o preteklosti (Saris in Gallhofer) oziroma preteklih značilnostih (Forsyth in Lessler) ter vprašanja z nominalnim odgovorom v obeh razdelitvah v naboru tipov vprašanj. Slednje nam potrdi, da smo analizo izvajali konsistentno.

Odgovor na drugo raziskovalno vprašanje: Ugotavljamo torej, da se glede na nabor vprašanj, ki smo jih izločili iz sedmih tematsko različnih vprašalnikov in razdelili glede na tipe vprašanj, največje število napak pojavlja v tipih vprašanj:

- o družbeni zaželenosti,
- o prihodnosti,
- o normah,
- o subjektivnem mnenju,
- z ordinalnim odgovorom,
- z nevtralno oz. srednjo kategorijo,
- z odgovorom »ne vem«,
- s številskim odgovorom,
- o sedanjih značilnostih,
- o sedanjih stališčih,
- o priklicu splošne informacije.

4.4 Raziskovalno vprašanje III.

Sedaj pa želimo ugotoviti še, **katere kategorije napak odkrijemo v zgornjih tipih vprašanj z uporabo posamezne sheme**. Kot že omenjeno, je pri tem nabor napak omejen samo na podobnosti kategorij napak obeh shem (torej bomo dobili vpogled v možne napake v navodilih, odgovorih in slovnici). Pri tem opozarjamo, da so zunaj teh shem možne še napake, ki jih v magistrskem delu ne obravnavamo. Da bi slednje lažje ugotovili, smo za vsak tip vprašanja, navedenega zgoraj, izvozili vse možne napake, ki se pojavljajo po obeh shemah. Najpogostejše napake so navedene v spodnji tabeli.

Tabela 4.31: Najpogostejše napake po tipih vprašanj

Tip vprašanja	Najpogostejše napake
vprašanja o družbeni zaželenosti	- manjka nevtralni odgovor »ne vem« - odgovori ne vsebujejo vseh možnosti - ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - v odgovorih manjkajo kategorije
vprašanja o prihodnosti	- navodila niso enostavna, splošna in zavajajo - manjka nevtralni odgovor »ne vem« - ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - vprašanje je zavajajoče
vprašanja o normah	- vprašanje je zavajajoče - ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom
vprašanja o subjektivnem mnenju	- navodila niso enostavna, splošna in zavajajo - manjka nevtralni odgovor »ne vem« - ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - odgovori ne vsebujejo vseh možnosti
vprašanja z ordinalnim odgovorom	- ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - manjka nevtralni odgovor »ne vem« - vprašanje je zavajajoče
vprašanja z nevtralno oz. srednjo kategorijo	- ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - vprašanje je zavajajoče
vprašanja z odgovorom »ne vem«	- ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - odgovori se med seboj izključujejo - vprašanje vsebuje preveliko število odgovorov
vprašanja s številskim odgovorom	- odgovori ne vsebujejo vseh možnosti - vprašanje ni jasno - manjka nevtralni odgovor »ne vem«
vprašanja o sedanjih značilnostih	- navodila niso enostavna, splošna, so zavajajoča in nasprotujoča ter nenatančna in skrita - manjka nevtralni odgovor »ne vem« - v vprašanju je več vprašanj v enem oziroma vprašanje vsebuje več različnih trditev - ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom
vprašanja o sedanjih stališčih	- ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - v odgovorih manjkajo kategorije - odgovori ne vsebujejo vseh možnosti
vprašanja o priklicu splošne informacije	- manjka nevtralni odgovor »ne vem« - navodila niso enostavna, splošna in zavajajo - v vprašanju je več vprašanj v enem oziroma vprašanje vsebuje več različnih trditev - ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovorom - kategorije v odgovoru se prekrivajo

Pri tipu vprašanj o družbeni zaželenosti moramo biti še posebej pozorni, saj gre po navadi za bolj občutljiva vprašanja, pri katerih so anketiranci nagnjeni k temu, da odgovorijo na način,

ki je še najbolj družbeno sprejemljiv. Slednje se sicer bolj pogosto dogaja v terenskih anketah, kjer prihaja do osebnega stika med anketarjem in anketirancem, to pa lahko povzroča nelagodje (Rozman 2007, 19). Zato je priporočljivo vprašanja ubesediti tako, da je razvidno, da raziskovalec ne presoja anketirančevega obnašanja. Pri analizi tovrstnih tipov vprašanj smo ugotovili, da se največkrat pojavlja napaka, kjer ni prisoten nevtralni odgovor, ki je lahko tudi odsev obstoječega stanja ali mnenja anketiranca. Nadalje smo zaznali, da odgovori ne vsebujejo vseh možnosti oziroma manjkajo določene kategorije. Prav tako je največkrat prisotna težava v ujemanju med vprašanjem in odgovori.

Pri vprašanjih, ki v sebi nosijo časovne značilnosti, je potrebno biti pazljiv, saj se moramo zavedati, če vprašanje sprašuje po preteklosti, recimo lanskem letu, je to relativno dolga doba. Slednje pomeni, da v spominu ostanejo samo pomembnejši dogodki. Kadar pa sprašujemo po sedanjih dogodkih, pa te anketiranec opredeli kot manj pomembna in jih tako poveže s pogostejšimi dejavnostmi (Rozman 2007, 12). Tudi vprašanja o prihodnosti znajo biti problematična, saj obstaja verjetnost, da imajo nekateri anketiranci slabo oblikovane načrte in mnenja o svoji prihodnosti. Tako je tudi samo odgovarjanje na tovrstna vprašanja težje. V analizi smo odkrili, da vprašanja, ki se nanašajo na prihodnost, po navadi vsebujejo navodila, ki niso enostavna za anketiranca. Ugotovili smo tudi, da so vprašanja o prihodnosti največkrat zavajajoča in ne vsebujejo nevtralnega odgovora »ne vem«, kar pa je pri tovrstnih vprašanjih slabo, saj je tak odgovor lahko resničen prikaz anketirančevega mnenja o prihodnosti. Analiza je pokazala, da ni prisotnega ujemanja med vprašanjem in odgovorom.

Pri oblikovanju tipa vprašanj o sedanjih značilnostih je največ napak v navodilih, ki so nenatančna, nasprotujoča in niso dovolj enostavna. V analizi smo ugotovili, da največkrat ni skladnosti med vprašanjem in odgovorom. Zaznali smo tudi večje število napak pri vprašanjih, ki vsebujejo več vprašanj v enem oz. vsebujejo različne trditve. Opazili smo, da je pri vprašanju o sedanjih značilnostih večkrat odsoten nevtralni odgovor »ne vem«.

Tip vprašanj, ki obravnava sedanja stališča anketirancev, ima največje število napak pri ujemanju med vprašanjem in odgovori. Zaznali smo tudi, da so v večini primerov najbolj težavni odgovori, ki ne vsebujejo vseh možnosti. Slednje je za podajanje stališč zelo pomembno, saj moramo zagotoviti, da imajo anketiranci na voljo raznovrstne odgovore, ki čim bolj odsevajo njihova stališča.

Pri tipu vprašanj, ki obravnava norme, je največkrat prisotno neujemanje med vprašanjem in odgovorom. Opazili smo tudi, da je vprašanje v večini primerov zavajajoče. Vprašanja o normah so lahko problematična iz tega vidika, da anketiranci poskušajo oblikovati odgovore, ki ustrezajo obstoječim normam. Zato moramo vprašanje postaviti na način, ki anketirancu na sprejemljiv način sporoča, da lahko poda tudi odgovore, ki morda niso v skladu z obstoječim normativnim vedenjem ali prepričanjem.

Pri tipu vprašanja z odgovorom »ne vem« je največje število napak pri ujemanju med vprašanjem in odgovorom. Odgovori se v večini primerov med seboj ne izključujejo, prav tako je problematično preveliko število odgovorov. To anketiranca zmede in utruja, zato ni nujno, da obkroži odgovor, ki najbolj odraža njegov pogled.

Vprašanja s številskim odgovorom v večini primerov ne vsebujejo jasnega vprašanja, odgovori pa ne podajo vseh možnosti. Ugotovili smo tudi, da je največkrat odsoten nevtralen odgovor »ne vem«. Pomembno je, da anketirancu ponudimo različne odgovore, med drugim tudi kategorijo »ne vem«, namesto, da anketiranec napiše napačen številski podatek, ki kvari kakovost podatkov. Predvsem pa je pomembno, da se že na začetku na čim bolj razumljiv in jasen način opredeli vprašanje, ki anketiranca spodbudi, da poda zaželeno specifično število. Dobro zasnovano vprašanje s številskim odgovorom omogoča tudi nadaljnje metodološke analize, ki imajo velik prispevek v raziskovalnem procesu.

Pri tipu vprašanj, ki se nanaša na priklic splošne informacije, gre za proces iskanja informacije iz dolgoročnega spomina, ki je pomembna za odgovarjanje na zastavljeno vprašanje. Dolgoročni spomin pa je spomin, ki hrani tako avtobiografske spomine kot tudi splošno znanje. Ima ogromno kapaciteto in lahko hrani informacije vse življenje (Groves in drugi 2004, 205). Tako moramo pri oblikovanju tovrstnih vprašanj upoštevati potencialno razlikovanje v spominski kapaciteti anketirancev in jim podati čim manj spominsko obremenjujoča anketna vprašanja. Pri tem moramo dati poudarek tudi na navodila, saj smo v analizi ugotovili, da se največje število napak pojavlja prav v navodilih, ki niso enostavna in dovolj splošna. Iz analize je razvidno, da je bila pogosta napaka v vprašanjih, ki so vsebovala več različnih trditev. V večini primerov je bil odsoten odgovor »ne vem«, pojavljalo pa se je neujemanje med vprašanjem in odgovori.

V analizi smo ugotovili, da moramo biti pozorni tudi na vprašanja z ordinalnim odgovorom, nevtralno kategorijo in subjektivnim mnenjem. To podrobneje navajamo v nadaljevanju

(poglavje o ugotovitvah), kjer se obravnavani tipi izkažejo kot eni izmed tistih, na katere moramo biti še bolj pozorni, ko oblikujemo anketna vprašanja. Zaenkrat pa opisujemo samo najpogostejše napake, ki so se pojavile v tovrstnih tipih vprašanj. V vprašanjih z ordinalnim odgovorom se največkrat pojavlja napaka v neujemanju med vprašanjem in odgovorom. V večini primerov je bilo razvidno, da je bila napaka prisotna že v vprašanju, kar je zavajalo anketiranca. Ugotovili smo tudi, da največkrat ni prisotnega nevtralnega odgovora »ne vem«. Pri vprašanjih, ki vsebujejo nevtralno oziroma srednjo kategorijo, smo ugotovili, da se največkrat pojavlja napaka pri neujemanju med vprašanjem in odgovorom, prav tako je vprašanje v večini primerov zavajajoče. Pri vprašanjih, ki od anketiranca zahtevajo priklic subjektivnega mnenja, pa so se kot najbolj problematične izkazale napake v navodilih, ki niso enostavna in anketiranca zavajajo. Prav tako se večina napak pojavlja pri ujemanju med vprašanjem in odgovori. Ker gre za subjektivno mnenje, se moramo zavedati, da so možni odgovori lahko raznovrstni. Zato moramo pri morebitni kombinaciji odgovorov z merskimi lestvicami premisliti vrednosti ekstremov in srednje kategorije, brez uporabe merske lestvice pa v odgovore vključiti vse možnosti in opcijo odgovora »ne vem«. Slednje se je poleg navedenih najpogostejših napak izkazalo kot najbolj problematično.

Če povzamemo ugotovitve, opazimo, da se pri različnih tipih vprašanj v večini primerov največkrat pojavljata dve napaki, in sicer: neujemanje med vprašanjem in odgovorom in odsotnost nevtralnega odgovora »ne vem«. Gre za splošno napako, zato opozarjamo, da pri oblikovanju določenega tipa vprašanj ne škodi premisliti, ali bi bila nevtralna opcija odgovora »ne vem« primerna (posebej pri družbeno zaželenih vprašanjih, v tipih vprašanj o normah, o prihodnosti, o subjektivnem mnenju in pri priklicu splošne informacije). Kot večkrat omenjeno, so ti izsledki omejeni na shemi CHL in QACS, kar pomeni, da so izpostavljene samo tiste napake, ki so primerljive med shemama. Obenem se zavedamo, da so v teh tipih prisotne tudi druge vrste napak, ki pa jih ne moremo obravnavati zaradi nekonsistentnosti v procesu magistrskega dela in neprimerljivosti podatkov med shemama.

5 UGOTOVITVE

V tem poglavju povzemamo ključne ugotovitve prvih treh raziskovalnih vprašanj. Z njihovo analizo bomo lahko v končnem delu odgovorili na glavno raziskovalno vprašanje, ki je temeljno za pričujoče delo.

Ena izmed prvih ugotovitev magistrskega dela se nanaša na uporabo Friedmanovega testa, s katerim smo ocenjevali, ali se uporaba različnih shem razlikuje glede na obravnavane tipe vprašanj. Z odgovorom na to vprašanje smo ugotovili, da nastajajo razlike med shemama pri tipih vprašanj o čustvih, vedenju, sedanjosti, neposrednih vprašanjih, subjektivnem mnenju, ordinalni lestvici odgovorov ter nevtralni ali srednji kategoriji. To je prvi pokazatelj oziroma opozorilo, ki bi ga lahko podali raziskovalcem pri oblikovanju anketnih vprašanj. Vendar se na tej točki pojavi dilema o možnosti širšega posploševanja teh značilnosti, saj gre za to, da je na rezultate Friedmanovega testa vplivalo tudi število udeleženih ekspertov in število zabeleženih napak ekspertov. Obe vrsti napak sta bili različni glede na dva tipa razdelitev vprašanj (Saris in Gallhofer ter Forsyth in Lessler). Na tej točki je tako bolj pomembna ugotovitev ta, da pri slednjih tipih vprašanj uporabljeni shemi QACS in CHL funkcionirata različno. To pa ni nujno pozitiven pokazatelj uporabnosti shem. Kot smo ugotovili pri vsebinski analizi problematičnih vprašanj, je bila uporaba sheme CHL učinkovitejša v 17 primerih od 29 anketnih vprašanj. Uporaba sheme QACS pa le sedemkrat. Pri ugotavljanju ključnih težav v določenem anketnem vprašanju se je v nekaterih primerih zgodilo, da sta bili shemi primerljivi, ponekod pa eksperti glavne napake z njuno uporabo niti niso zabeležili. Na tem mestu lahko sklenemo, da je v našem primeru uporaba sheme CHL učinkovitejša, kar se sklada z rezultati Friedmanovega testa, vendar vseeno ne moremo trditi, da nam ena shema omogoča bolj kakovostno evalvacijo anketnih vprašanj v primerjavi z drugo. Večkrat smo že omenili, da moramo upoštevati dejstvo, da je CHL shema sestavljena iz navodil, kako oblikovati vprašalnik, QACS shema pa služi kot seznam kod oziroma napak. Poleg tega pa nismo obravnavali vseh delov shem, ampak smo v začetni fazi za lažjo primerljivost izločili le tiste kategorije napak, ki vsebinsko klasificirajo podobne napake. Tako smo bili omejeni le na točno določene možne napake, kljub temu da obstaja verjetnost, da so imela obravnavana problematična vprašanja še ostale kategorije napak, ki pa so bile izvzete iz analize.

Da smo v naslednjem koraku odpravili problem prevelikega števila napak in ekspertov ter tudi različno število vprašanj glede na tip vprašanj, smo izvedli postopek relativizacije. Tako smo odgovorili na drugo raziskovalno vprašanje, kjer smo ugotovili, pri katerih tipih vprašanj se pojavlja največje število napak. Te ugotovitve, v povezavi z rezultati kvalitativnega dela analize problematičnih vprašanj, igrajo najpomembnejšo vlogo pri podajanju temeljnih nasvetov za pazljivost pri oblikovanju različnih tipov vprašanj. Glede na relativen izračun napak se je namreč izkazalo, da se največje relativno število napak pojavlja v naslednjih tipih vprašanj:

- vprašanja o družbeni zaželenosti,
- vprašanja o prihodnosti in vprašanja o sedanjih značilnostih,
- vprašanja o normah in subjektivnem mnenju ter sedanjih stališčih,
- vprašanja z ordinalnim odgovorom, nevtralni oz. srednji kategoriji in odgovoru »ne vem« ter s številskim odgovorom,
- vprašanja o priklicu splošne informacije.

Najmanj napak pa se pojavlja v naslednjih tipih vprašanj:

- vprašanja z odgovorom »da/ne« in vprašanja z odprtim odgovorom,
- vprašanja o preteklosti oz. preteklih značilnostih,
- vprašanja o čustvih,
- vprašanja, ki zahtevajo poročilo o sebi, ter posredna vprašanja.

Izkazalo se je tudi, da se z uporabo sheme CHL odkrije večje relativno število napak v primerjavi z QACS shemo. Nasprotno velja le v primeru tipa vprašanj o kognitivni presoji in pri tipu vprašanj z odprtim odgovorom.

Vrste napak, ki se pojavljajo v teh tipih vprašanj, so zabeležene v Tabeli 4.31 in jih na tem mestu ne bomo še enkrat izpostavljali, saj lahko na tej točki odgovorimo še na najpomembnejše glavno raziskovalno vprašanje.

5.1 Raziskovalno vprašanje IV.

Pri glavnem raziskovalnem vprašanju se sprašujemo, **pri katerih tipih vprašanj moramo biti pri oblikovanju vprašalnika najbolj pozorni.**

Ugotovili smo namreč, da obstaja povezava med izpostavljenimi statistično značilnimi tipi vprašanj, torej tipi, kjer se uporaba shem razlikuje med seboj, in tipi vprašanj z največjim relativnim številom napak. Skupno gre za naslednje tipe vprašanj:

- o vedenju,
- z ordinalnim odgovorom,
- z nevtralno oziroma srednjo kategorijo in
- tip vprašanja, ki obravnava subjektivno mnenje.

Preko celotne analize smo tako ugotovili, da so prav ti tipi vprašanj tisti, na katere bi morali biti raziskovalci oziroma oblikovalci anketnih vprašanj v sami fazi »pred-testiranja« najbolj pozorni, seveda poleg že omenjenih tipov vprašanj, ki imajo največji nabor relativnega števila napak.

Tako je potrebno s pomočjo kvalitativnega vidika analize, ki obravnava kategorije napak v tipih vprašanj po obeh shemah, poudariti, katere napake konkretno se v našem primeru vprašanj največkrat pojavljajo v tipih vprašanj, pri katerih moramo biti še posebej pozorni. Slednje prikazuje Tabela 5.1.

Tabela 5 1: Nabor možnih napak po obeh shemah glede na tip vprašanja, pri katerih moramo biti najbolj pozorni pri oblikovanju

Tip vprašanja	Nabor možnih napak po shemah
o vedenju	· nedefiniran, nejasen ali dvoumen izraz · manjkajoče kategorije, nevtralni odgovor »ne vem« · ni ujemanja med vprašanjem in odgovori · vprašanje ni jasno · nenatančna navodila
z ordinalnim odgovorom	· vprašanje oziroma trditve ne sprašujejo le ene stvari · vprašanje ni postavljeno v logično in vsebinsko povezan sklop · vprašanje ni jasno · manjka nevtralni odgovor »ne vem« · težavno zaporedje odgovorov ali za preveliko število odgovorov · nejasen, dvoumen oz. nedefiniran izraz · ni enostavnih navodil

z nevtravno kategorijo	· nima enostavnih navodil oz. so le-ta nenatančna · jezik ni enostaven · vprašanje ni jasno · manjka nevtralni odgovor »ne vem« · zavajajoče vprašanje · ne prihaja do ujemanja med vprašanjem in odgovori
o subjektivnem mnenju	· manjkajoče kategorije v odgovoru · preveliko število odgovorov · nevtralni odgovor · jezik ni enostaven oz. je zahtevna slovnica · vprašanje ni jasno · manjkajoča navodila

Vprašanja o vedenju so se izkazala za najbolj problematična, saj je pojem vedenje zelo širok. Zavzema namreč različne aktivnosti, dejavnosti in lastnosti, ki so prisotne v anketirančevem življenju. Oblikovanje vprašanj, ki obravnavajo tematiko anketirančevega vedenja, je lahko težavno v pogledu ne dovolj temeljitega opisa določenega vedenja. To pomeni, da so vprašanja, ki sprašujejo po vedenju, nerazumljiva anketirancem in zato težko dobro odgovorijo nanj. Pri tem so ključnega pomena predvsem navodila za boljše razumevanje zahtev, ki jih želimo pridobiti z odgovori, saj lahko anketiranec na takšen način lažje razume, kakšno vedenje je obravnavano. Glede na nabor vprašanj o vedenju, ki so bila v našem primeru najbolj problematična, se je izkazalo, da v vprašanjih največkrat manjka boljše definiran izraz. Navadno so bili izrazi preveč nejasni ali dvoumni. Ponekod je prihajalo tudi do neujemanja med vprašanjem in odgovori, ker vprašanje ni bilo jasno. Slednjemu so primanjkovala natančnejša navodila. V odgovorih pa so bile večkrat odsotne manjkajoče kategorije in nevtralni odgovor »ne vem«. Vprašanja o vedenju moramo natančno definirati in anketirancem na enostaven način podati informacije o tem, kaj želimo izvedeti od njih.

Vprašanja, ki vsebujejo ordinalno lestvico odgovorov, so po navadi problematična, ker od anketiranca zahtevajo neko oceno, ki jo mora podati glede določene teme. Nepravilna razvrstitev odgovorov v ordinalni vrstni red in neustrezna navodila za izpolnjevanje znajo pri oblikovanju vprašanja povzročati večje težave. Anketiranec mora iz navodil jasno razbrati koliko odgovorov lahko obkroži. Pri tovrstnih vprašanjih pa je posebno pomembna tudi anketirančeva kognitivna presoja, zato mora anketiranec razumeti, kaj je mislil raziskovalec

pri uporabi določenega pojma. Vsak anketiranec lahko po svoje razume razlike med podanimi vrednostmi, saj so le-te relativne. Rozman (2007, 12) podaja primer vprašanja *Kako pogosto ste bili resnično razdraženi pred kratkim?* Problem dojemanja merskih lestvic se lahko pojavi že pri tem, če merska lestvica vsebuje majhne frekvence, lahko anketiranec sklepa, da gre za relativno redke pojave, ki jih poveže z resnejšimi oblikami razdraženosti. Če pa merska lestvica vsebuje relativno visoke vrednosti, pa slednje napeljuje na manj resne oblike razdraženosti. Rozman (2007, 12) opozarja, da se raziskovalci včasih premalo zavedajo, da je treba biti pazljiv pri primerjanju identičnih vprašanj, ki imajo različne merske lestvice. Pri oblikovanju ordinalne merske lestvice se moramo zavedati tudi, da anketiranci predpostavljajo, da lestvica s svojimi srednjimi odgovori predstavlja običajno in povprečno vedenje, ekstremi na lestvici pa sovpadajo z ekstremnimi vedenji. Rozman (2007, 18) navaja eksperiment z merskimi lestvicami, kjer se izkaže, da anketiranci poročajo o boljšem zdravstvenem počutju, ko jim lestvica posredno dopoveduje, da je število njihovih simptomov pod povprečjem, in obratno. Zato moramo biti pazljivi, saj anketiranci pogosto svojo oceno primerjajo z raziskovalčevo.

Pri oblikovanju vprašanja in odgovorov je potrebno upoštevati vse te ovire. V našem naboru vprašanj z ordinalno lestvico se je največkrat izkazalo, da vprašanje ni bilo jasno in trditve niso spraševale le po eni stvari. Slednje je še otežilo odgovarjanje na vprašanje v obliki ordinalne lestvice, saj anketiranec ni mogel razbrati, za katero stvar točno naj bi ocenil svoj odgovor. Večkrat je prišlo tudi do pomanjkanja nevtralnega odgovora »ne vem«, ki v nekaterih primerih dejansko odseva resničen odgovor anketiranca in ga s tem ne prisili v podajanje napačnih ali lažnih odgovorov. Vprašanja niso bila jasna tudi zaradi pomanjkljivo definiranih navodil in nekaterih izrazov v vprašanjih, kar pa je bolj splošen problem, ki ni nujno vezan samo na tovrstna vprašanja. Je pa potrebno opozoriti, da lahko v vprašanjih z ordinalno lestvico odgovorov naredimo napako s težavno postavitvijo zaporedja odgovorov ali pa postavimo preveliko število odgovorov. Menimo, da moramo biti pri tem najbolj pozorni.

Vprašanja z nevtralno kategorijo so po večini primerov tip vprašanja, povezan z odsotnostjo odgovora »ne vem« ali pa podajanjem vrednosti v merski lestvici odgovorov npr. niti-niti. Oblikovalci anketnih vprašanj pozabljajo na načelo, da je potrebno poleg ostalih odgovorov podati tudi nevtralen odgovor. Sledenje je pomembno zaradi dejstva, da na ta način anketiranca ne silimo v izbiro odgovora, ki mu ne ustreza, in s tem slabšamo kakovost dobljenih podatkov. Lahko se namreč zgodi, da se anketiranec ne more odločiti za noben

podan odgovor ali pa do tematike zavzema nevtralnno pozicijo. V analizi tovrstnih anketnih vprašanj se je izkazalo, da gre za pomanjkanje nevtralnega odgovora »ne vem«, v večini primerov pa so imela vprašanja nenatančna in težko razumljiva navodila. Nekatera anketna vprašanja so bila tudi zavajajoča. Druge tipične napake, ki jih lahko navežemo tudi na ostale tipe vprašanj, pa so vezane na nejasna vprašanja zaradi jezika, ki ni bil enostaven, prihajalo pa je tudi do neujemanja med vprašanjem in odgovori.

Tip vprašanj, ki od anketiranca zahteva podajanje subjektivnega mnenja, je lahko občutljiv – po navadi od anketiranca zahteva, da poda takšno mnenje, ki je povezano z njegovimi občutki in mišljenji. Zato moramo biti pri oblikovanju tovrstnih vprašanj predvsem pozorni pri uporabi in razlagi terminov. Lahko se zgodi, da anketiranec ne razume vseh besed ali tematike v vprašanju, in zato ne more podati svojega mnenja. Poleg tega pa moramo upoštevati tudi verjetnost, da anketiranec sploh nima oblikovanega mnenja glede določene tematike, s tem pa ga vprašanje sili v izbiro določenega odgovora ali podajanje mnenja pri odprtih odgovorih, pri čemer navadno v odgovorih manjka nevtralni odgovor »ne vem«. Ker gre za subjektivno mnenje, se moramo zavedati, da so možni odgovori lahko raznovrstni. V analizi tega tipa vprašanj smo ugotovili, da gre največkrat za manjkajoče kategorije v odgovorih s pomanjkanjem nevtralnega odgovora »ne vem«, nasprotno pa je prihajalo tudi do podajanja prevelikega števila odgovorov. Tudi tako se anketiranec težje odloči za odgovor, ki najbolj realno odseva njegovo subjektivno mnenje. Večkrat so manjkala tudi navodila, zaradi česar vprašanje ni bilo jasno ali pa je jezik vseboval zahtevno slovnico (nedefinirane izraze ipd.). Pri podajanju subjektivnega mnenja je slednje še kako pomembno. Če anketirancu določeni termini niso dodobra obrazloženi, povečamo tveganje za zbiranje nekakovostnih podatkov.

Oblikovalcem anketnih vprašalnikov na podlagi teh ugotovitev svetujemo, da se v fazi zasnovne anketnih vprašanj vprašajo, kakšen tip vprašanj imajo namen oblikovati, pri tem pa naj tipu vprašanj o vedenju in subjektivnem mnenju ter vprašanjem z ordinalno mersko lestvico in nevtralno kategorijo posvetijo malo več pozornosti. Prav tako naj večjo pozornost posvetijo vprašanjem o družbeni zaželenosti, kjer gre po navadi za bolj občutljiva vprašanja, pri katerih so anketiranci nagnjeni k temu, da odgovorijo na način, ki je še najbolj družbeno sprejemljiv. Tako je priporočljivo vprašanja ubesediti tako, da bo razvidno, da raziskovalec ne obsoja anketirančevega obnašanja. Večjo pozornost moramo nameniti še vprašanjem o prihodnosti, sedanjosti in o sedanjih značilnostih, kjer igrajo časovne značilnosti pomembno vlogo. Časovna doba prihodnosti je lahko težavna sama po sebi, saj obstaja verjetnost, da

imajo nekateri anketiranci slabo oblikovane načrte in mnenja o svoji prihodnosti, spominska komponenta o sedanjosti pa je lahko preveč podrobna. Poleg tega pa bodimo pozorni še pri vprašanjih o normah, kjer anketiranci poskušajo oblikovati odgovore, ki ustrezajo obstoječim normam. Zato moramo vprašanje postaviti na način, ki anketirancu na sprejemljiv način sporoča, da lahko poda tudi odgovore, ki morda niso v skladu z obstoječim normativnim vedenjem ali prepričanjem. Vprašanja s priklicem splošne informacije ter vprašanja s številskim odgovorom pa se navezujejo na proces iskanja informacije iz spomina, zato moramo pri tovrstnih vprašanjih upoštevati potencialno razlikovanje v spominski kapaciteti anketirancev in jim podati čim manj spominsko obremenjujoča anketna vprašanja. Tako jih bodo lahko že v fazi »pred-testiranja« oblikovali na način, ki bo zmanjšal merske napake in izboljšal končne rezultate raziskave.

Ne glede na tip vprašanj je vsesplošen cilj raziskovalcev ta, da bo anketiranec pravilno interpretiral vsa vprašanja in podal odgovor, ki ga posamezno vprašanje zahteva. Rozman (2007, 8) poleg te domneve navaja še, da je cilj vsakega vprašanja, da ga anketiranci razumejo na povsem identičen način; nadalje morajo vprašanja spraševati po informacijah, ki jih imajo anketiranci na voljo in jih lahko posredujejo, ubeseditev vprašanj pa naj ponuja vse nujne informacije, ki jih anketiranci potrebujejo, da bi odgovorili na način, kot je predvidel raziskovalec.

6 PREDLOGI ZA SPREMEMBE

V procesu izvajanja raziskave smo naleteli na nekatere strukturne probleme, povezane s zasnovno meta podatkovne baze. Ta vsebuje 2727 spremenljivk in dimenzije, razdeljene na vprašalnike, zaporedno številko vprašanja znotraj posameznega vprašalnika ter eksperte in sheme. Baza je bila za potrebe magistrskega dela preoblikovana na tak način, da smo izvajali analize glede na tipe vprašanj, ki smo jim omejili štetje napak glede na podobnosti kategorij napak med shemama QACS in CHL. Kodiranje teh napak je potekalo tako, da sta dva koderja pregledala vsa dela ekspertnih evalvacij, ki so nastala pri predmetu Oblikovanje anketnih vprašalnikov, in naknadno vnesla kode za vse evalvacije. Te kode so lahko pri določenih kategorijah napak imele več vrednosti, ki smo jih morali za potrebe izvedene raziskave naknadno definirati na enoličen način. Slednje pomeni, da smo vsem napakam v bazi pripisali vrednost bodisi 1 bodisi 0, pri čemer 1 pomeni prisotnost napake, 0 pa odsotnost napake. Te vrednosti smo preoblikovali v samem procesu izdelave predhodne raziskave (Cerar in Konavec 2010). Zato ocenjujemo, da na tej točki obstaja verjetnost, da se je kakšna vrednost podatkov v samem procesu kodiranja izgubila ali pa je napačna. Prvi predlog za spremembe tako temelji na tem, da priporočamo kodiranje napak v smislu 0/1 (odsotnost/prisotnost napake) že v fazi izvajanja ekspertnih evalvacij. Če bi študenti, ki so delovali v vlogi ekspertov, enolično vnaprej označevali ali morda sami dopolnjevali bazo podatkov, bi se izognili morebitnim napakam, ki so nastajale pri kodiranju podatkov. S tem bi zagotovili in povečali konsistentnost, saj bi vsi študenti v vlogah ekspertov ocenjevali anketna vprašanja na enak način. Seveda pa se moramo vprašati, ali bi njihove evalvacije prav s takim načinom morda omejili in ne bi pridobili dovolj različnih vrednosti. Kljub tveganju za pristranskost podatkov menimo, da so pridobljeni rezultati vseeno dovolj zanesljivi, saj sta koderja pri delu sodelovala in s tem zagotovila konsistenten način kodiranja in vnašanja podatkov v bazo. Ob prisotnosti večjega števila koderjev (torej vsak študent zase) bi morda tvegali prav to.

V samem nastajanju magistrskega dela smo se srečali še z eno tehnično problematiko. Ko smo že izvedli analizo, preko katere smo ugotovili največje število napak pri posameznih vprašanjih, se je pokazalo, da so imela nekatera vprašanja z uporabo sheme CHL večje vrednosti kot pri uporabi sheme QACS. Pri vsebinski analizi smo ugotovili, da prihaja do nerealnega odstopanja števila napak od dejanskih napak. Problem pa se je nahajal v primerjavi kategorij med shemama. Za enako kategorijo napak, na primer *manjkajoče*

vrednosti v odgovorih, smo pri shemi CHL šteli tri napake več kot pri shemi QACS. Če je imelo določeno vprašanje oznako, da ima po shemi QACS manjkajoče kategorije v odgovorih, se je temu prištela 1 napaka. Težava pa je prihajala pri shemi CHL, ki je pod isto kategorijo napake (manjkajoč odgovor) prištela še ostale tri kategorije, ki imajo enak pomen in pri tem ne gre za drugačno vrsto napake (dodatne kategorije, ki spadajo k manjkajočemu odgovoru po shemi CHL so: *odgovori ne vsebujejo vseh vrednosti*, *odgovor tipa »da/ne« je omejujoč* in *pogrešanje nevtralnega odgovora »ne vem«*). Tako se je po shemi CHL omenjenemu vprašanju v bazi prištelo 4 napake, kljub temu da je šlo vsebinsko v resnici za samo 1 napako. Da smo preverili pravilnost rezultatov v izpisu vprašanj z največjim številom napak, smo popravili manjše število baz. Izkazalo se je, da v končni fazi pridobimo identične rezultate, le z manjšim številom napak, pri čemer najbolj problematična vprašanja ostajajo enaka. Popravljanja vseh baz se zaradi časovne zamudnosti nismo lotili, saj nam je bila manjša poprava zagotovilo, da so obravnavana vprašanja v magistrskem delu kljub temu relevantna.

Tretji predlog za spremembe pa se nanaša na obravnavo kodirnih shem QACS in CHL. Da smo primerjavo sploh lahko izvajali, smo iz obeh shem izvzeli samo kategorije napak, ki merijo iste dimenzije. Ker sta si kodirni shemi precej različni in vsaka ekspertom pri ocenjevanju anketnih vprašalnikov služi na svoj način, je bil ta korak nujno potreben. S tem pa smo na žalost izgubili ostale napake, ki se pojavljajo znotraj ocenjenih anketnih vprašanj. Tako smo bili pri ugotavljanju, katere vsebinske napake se najpogosteje pojavljajo v obravnavanih tipih vprašanj, v končni fazi precej omejeni. Shemi smo primerjali tudi zaradi dejstva, da sta bili to najpogosteje uporabljeni kodirni shemi, s katerimi so študenti ocenjevali vprašalnike. Potrebna bi bila spodbuda za uporabo shem, ki so si strukturno bolj podobne. Predlagamo večjo uporabo sheme QAS (Question Appraisal System), ki temelji na predhodno zasnovanih kodirnih shemah (Willis in Lessler 1999) in je strukturno bolj podobna shemi QACS. Obstajajo pa še mnoge druge kodirne sheme kot npr. CCS kodirna shema, eklektična klasifikacija in QRCS shema, ki bi jih lahko študentje pogosteje uporabljali pri svojih evalvacijah.

7 ZAKLJUČEK

V magistrskem delu se prepletajo tako kvantitativni vidiki raziskovanja, kjer smo preurejali in analizirali veliko bazo podatkov, kot elementi kvalitativnega raziskovanja, s katerimi smo dopolnili ugotovitve kvalitativnega dela. Temeljni cilj v celoti je bil ugotoviti, pri katerih tipih vprašanj moramo biti pri oblikovanju anketnega vprašalnika najbolj pozorni. Da smo do teh ugotovitev prišli, smo morali v prvem koraku odgovoriti na vprašanje, ali se uporaba različnih ekspertnih shem razlikuje glede na obravnavane tipe vprašanj. S pomočjo Friedmanovega testa smo ugotovili, da obstajajo razlike med shemama pri tipih vprašanj, ki obravnavajo čustva, vedenje, sedanjost, neposredna vprašanja, subjektivno mnenje, ordinalno lestvico odgovorov ter nevtralno ali srednjo kategorijo. Vendar pa težko posplošujemo te značilnosti, saj je na izid Friedmanovega testa vplivalo različno število udeleženih ekspertov ter število zabeleženih napak ekspertov. Zanimiva je ugotovitev, da pri omenjenih tipih vprašanj uporabljeni shemi QACS in CHL delujeta različno. V nadaljevanju se je izkazalo, da je CHL shema učinkovitejša od QACS sheme, vendar moramo ob tem upoštevati različno zasnovo obeh shem, kjer CHL shema vsebuje navodila o oblikovanju vprašalnika, QACS shema pa služi kot seznam napak. To dejstvo pa nam onemogoča, da bi z gotovostjo trdili, da je CHL shema bolj kakovostna za uporabo kot pa QACS shema.

V drugem koraku smo se srečali z relativizacijo naših podatkov. V tem delu analize smo skušali odgovoriti, pri katerih tipih vprašanj se pojavlja največje število napak. Ugotovili smo, da so najbolj problematični tipi vprašanj o družbeni zaželenosti, vprašanja o prihodnosti, vprašanja o sedanjih značilnostih, o normah in subjektivnem mnenju ter sedanjih stališčih, vprašanja z ordinalnim odgovorom, z nevtralno oz. srednjo kategorijo in pri odgovoru »ne vem« ter s številskim odgovorom, kot tudi vprašanja o priklicu splošne informacije. Podobno kot v prvem koraku, se je tudi na tem mestu izkazala boljša učinkovitost CHL sheme, saj se je z njeno uporabo odkrilo večje relativno število napak v primerjavi z QACS shemo.

Na koncu smo združili temeljne izsledke obeh predhodnih korakov, kjer so se izkristalizirali tisti tipi vprašanj, pri katerih moramo biti pri oblikovanju vprašalnika najbolj pozorni. Problematična so vprašanja o vedenju, kjer moramo posebej paziti, da anketirancem na enostaven in dovolj specifičen način zastavimo takšno vprašanje, na katerega potem z lahkoto odgovorijo. Drug tip vprašanj, na katerega moramo biti pozorni, je tisti, ki vsebuje ordinalno

lestvico odgovorov. Predvsem nepravilnost pri razvrščanju odgovorov v ordinalni vrstni red in tudi neustrezna navodila za izpolnjevanje znajo pri oblikovanju vprašanja povzročati večje težave in s tem kvariti kakovost raziskovalnih podatkov. Kot težavna so se izkazala tudi vprašanja z nevtralno oziroma srednjo kategorijo. Ugotovili smo, da oblikovalci vprašanj pozabijo vključiti kategoriji *niti-niti* ter *ne vem* med možnosti v odgovorih, kar povzroči, da so anketiranci prisiljeni odgovoriti na vprašanje, čeprav nimajo oblikovanega mnenja o stvari, po kateri se sprašuje. Zadnji tip vprašanja, ki se je pri naši analizi izkazal za problematičnega, obravnava vprašanja o subjektivnem mnenju anketirancev. Pomembno je, da se v vprašanjih obrazloži posamezne izraze tako, da jih anketiranec najbolje razume. Odgovori morajo biti čim bolj raznovrstni, a ne preveč številčni, da ne zavajajo anketiranca. Upoštevati moramo tudi dejstvo, da anketiranec ne razume vseh besed oz. tematike v vprašanju ali pa nima oblikovanega mnenja glede določene tematike, zato je potrebno vključiti tudi nevtralni odgovor.

Ob vsem tem bi izpostavili še dodatno ugotovitev, vezano na vsebinsko analizo najbolj problematičnih vprašanj. Izkazalo se je, da vprašanj z največjim številom napak ne moremo enoznačno uvrstiti po katerikoli uporabljeni klasifikaciji. Kogovšek (1998, 1133) namreč pravi, da je to klasifikacijo možno uspešno in produktivno uporabiti za njegove namene (npr. formuliranje novih vprašanj, analiza obstoječih vprašanj in identificiranje problematičnih vprašanj), vendar nekaterih vprašanj ni mogoče enolično uvrstiti v sistem. Tako se Kogovšek (1998, 1133) sprašuje, ali je na osnovi takega dejstva možno reči, da so takšna vprašanja dobro postavljena oziroma merijo tisto kar nameravajo meriti. Zaradi slednjega ne moremo reči, da je samo ena vrsta vprašanj najbolj problematična. Glede na število napak se je tudi v našem primeru izkazalo, da so najbolj problematična vprašanja tista, ki imajo več tipov vprašanj znotraj enega problematičnega vprašanja. Torej lahko sklepamo, da bi morali biti pri oblikovanju pozorni tudi na vprašanja, katerim ne moremo enoznačno določiti tipa.

Skozi celoten proces raziskovanja smo naleteli na nekaj ovir, ki so nam bile v izziv. Ugotovili smo, da bi nam bilo v veliko pomoč, če bi že v fazi izvajanja ekspertnih evalvacij študentov pri predmetu Oblikovanje anketnih vprašalnikov na Fakulteti za družbene vede kodirali napake v smislu 0/1 (odsotnost/prisotnost napake) v podatkovno bazo SPSS. S tem bi pridobili na času, namenjenemu za kodiranje, ter se izognili morebitnim napakam, ki pri tem nastanejo, in tako oblikovali bolj kakovostno bazo podatkov.

Druga ovira, s katero smo se srečali, je temeljila na različnem številu napak, ki smo jih dobili z uporabo CHL in QACS sheme. V globljem pregledu smo ugotovili težavo v tem, da nismo poenotili tipov napak med shemama, zaradi česar je prihajalo do razhajanj med številom napak. Izkazalo se je, da to ni predstavljalo prevelike ovire, saj so pri dodatni analizi še vedno izstopala enaka problematična vprašanja.

Kot dodatno oviro lahko obravnavamo tudi našo omejenost na shemah CHL in QACS ter primerljivost njunih posameznih sklopov. Če bi imeli večji nabor primerljivih shem, bi lahko bolje ocenili, kateri tipi vprašanj so problematični, vendar smo se morali omejiti le na dani shemi. Zato predlagamo, da se pri predmetu Oblikovanje anketnega vprašalnika študentom ponudi tudi druge sheme, npr. CCS kodirno shemo, eklektično klasifikacijo, QRCS shemo ali QAS shemo (Question Appraisal System), ki je strukturno bolj podobna shemi QACS.

Lahko trdimo, da je naše magistrsko delo predstavilo drugačen vidik, ki je lahko v pomoč pri fazi oblikovanja anketnega vprašalnika. Kot pravi Rozman (2007, 9), cilj je zagotoviti zanesljivost in veljavnost anketnega vprašalnika, ki naj bo primerljivo s sekundarnim zbiranjem podatkov, kjer so pridobljene informacije neodvisne od subjektivnosti posameznika. Da bi izpeljali zahteven proces, moramo bolje razumeti ozadje oziroma notranje misli, ki usmerjajo posameznika pri postopku odgovarjanja na anketno vprašanje. Raziskati moramo kognitivne procese, ki se sprožajo, ko posameznik odgovarja na anketno vprašanje.

8 LITERATURA

- 1 Ambrose, David M. in John R. Anstey. 2001. *Clarifying the process of questionnaire construction*. University of Nebraska: Omaha. Dostopno prek: <http://www.sbaer.uca.edu/research/acme/2001/47.pdf> (2. februar 2012).
- 2 ASA - American Statistical Association. 1997. *What is a survey? How to conduct pretesting?* Dostopno prek: http://av.fdvinfo.net/literatura/ASA_pretesting.pdf (25. januar 2012).
- 3 Bradburn, Norman M., Seymour Sudman in Brian Wansink. 2004. *Asking questions: The definitive guide to questionnaire design: for market research, political polls, and social and health questionnaires*. New York: John Wiley and Sons.
- 4 Cerar, Teja in Nina Konavec. 2010. *Primerjava ekspertnih shem za testiranje anketnih vprašalnikov*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- 5 Converse, Jean M. in Stanley Presser. 1986. *Survey Questions: Handcrafting the standardized questionnaire*. SAGE.
- 6 DeMaio, Theresa J., Nancy Bates, Diane Willimack in Jane Ingold. 2006. *Pretesting Questionnaires and Related Materials for Surveys and Censuses*. Dostopno prek: <http://www.census.gov/srd/pretest-standards.pdf> (12. januar 2012).
- 7 Egart, Tjaša. 2011. *Vpliv negativnih čustev na zdravje*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- 8 Fischer, Christy in Jeffrey D. Layman. 1986. *Edge: Constructing a Questionnaire*. Ohio State University: Ohio Cooperate Extension service.
- 9 Forsyth, Barbara, Elisa S. Weiss in Rebecca Miller Anderson. 2003. A Comparison of Appraisal and Cognitive Interview Methods for Testing Organizational Survey Questionnaires. *Bulletin de Methodologie Sociologique* 55: 67–92. Dostopno prek:

http://www.jpsm.umd.edu/qdet/final_pdf_papers/round%20two/Forsyth.pdf (23. januar 2012).

- 10 Forsyth, Barbara, Jennifer M. Rothgeb in Gordon B. Willis. 2004. Does Pretesting Make a Difference? V *Questionnaire Development Evaluation and Testing Methods*, ur. Stanley Presser, Mick P. Couper, Judith T. Lessler, Elizabeth Martin, Jean Martin, Eleanor Singer, 525–546. New York: John Wiley.
- 11 Forsyth, Barbara, Kerry Levin in Sylvania K. Fisher. 1999. *Test of an appraisal method for establishment survey questionnaires*. Dostopno prek: <http://av.fdvinfo.net/uploadi/editor/1205231197forsyth%20appraisal.pdf> (22. januar 2012).
- 12 Fowler, J. Floyd. 1995. *Improving Survey Questions: Design and Evaluation*. California: Sage Publications.
- 13 Groves, M. Robert, Floyd J. Fowler Jr., Mick P. Couper, James M. Lepkowski, Eleanor Singer in Roger Tourangeau. 2004. *Survey Methodology*. Hoboken: John Wiley and Sons.
- 14 Hak, Tony, Kees van der Veer in Harrie Jansen. 2004. *The Three-Step Test-Interview (Tsti): An Observational Instrument for Pretesting Self-Completion Questionnaires*. Dostopno prek: http://209.85.135.104/search?q=cache:LK48a4sPIUJ:www.jpsm.umd.edu/qdet/final_pdf_papers/QDETvdVeer%2520et%2520al.pdf+hak+in+jansen+1997+expert+review&hl=sl&ct=clnk&cd=5&gl=s (16. januar 2012).
- 15 Henningsson, Birgit. 2004. *Design your questions right : How to develop, test, evaluate and improve questionnaires*. Dostopno prek: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/OV9999_2004A01_BR_X97OP0402.pdf (23. januar 2012).
- 16 Hlebec, Valentina. 2004/2005. *Študijsko gradivo za predmet Oblikovanje anketnega vprašalnika. 1. del. Kakovost anketnega vprašalnika*. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://av.fdvinfo.net/content.php?p1=1&p2=155&p3=257&id=257> (5. januar 2012).
- 17 Kogovšek, Tina. 1998. Sistematično identificiranje slabo formuliranih anketnih vprašanj. *Teorija in praksa* 35 (6): 1118–1135.

- 18 Lee, Carl, Felix Famoye in Barbara Shelden. 2008. *Spss Training Workshop*. Dostopno prek: http://www.cst.cmich.edu/users/lee1c/spss/V16_materials/Video_Clips_v16/27NP_related/27NP_related.swf (15. januar 2012).
- 19 Lessler, T. Judith in Barbara H. Forsyth. 1996. A Coding System for Appraising Questionnaires. V *Answering Questions: Methodology for Determining Cognitive and Communicative Processes in Survey Research*, ur. Norbert Schwarz in Seymour Sudman, 259–292. San Francisco: Jossey-Bass.
- 20 Nadrag, Petra. 2002. *Kakovost anketnega vprašalnika za evalvacijo programa PUM*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- 21 Ramirez, Carl. 2002. *Strategies for Subject Matter Expert Review in Questionnaire Design*. Dostopno prek: http://www.jpsm.umd.edu/qdet/final_pdf_papers/ramirez.pdf (11. januar 2012).
- 22 Rothgeb, M. Jennifer, Gordon Willis in Barbara Forsyth. 2007. Questionnaire pretesting methods: do different techniques and different organizations produce similar results? *Bulletin de Methodologie Sociologique* 96: 5–31. Dostopno prek: http://av.fdvinfo.net/uploadi/editor/1203456132questionnaire_pretesting_methods.pdf (10. februar 2012).
- 23 Rozman, Miha. 2007. *Ubesedenje anketnih vprašanj za ocenjevanje težavnosti ankete*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/rozman-miha.pdf> (12. januar 2012).
- 24 Salant, Priscilla in Don A. Dillman. 1994. *How to conduct your own survey*. New York: John Wiley and Sons.
- 25 Sandelbah, Anže. 2011. *Vizualizacija kvantitativnih podatkov v slovenskih tiskanih in spletnih medijih*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- 26 Saris, Willem E., Irmtraud Gallhofer in Annette Scherpenzeel. 2007. *The code-book for the program SQP*. Dostopno preko: <http://www.sqp.nl/media/sqp-1.0/> (15. februar 2012).

- 27 Scheuren, Fritz. 2004. *What is a survey?* Dostopno prek: <http://www.amstat.org/sections/srms/pamphlet.pdf> (22. januar 2012).

- 28 Sekar, Kirthiga, Grace Nivetha, Krish R. Rasika, Dhevi S. Swappna in Mallika Umamaheswaran. 2009. *Friedman's nonparametric test.. Presentation slides with examples.* Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/14109461/Friedman-nonparametric-test> (12. marec 2012).

- 29 Snijkers, Ger. 2002. *Cognitive Laboratory Experiences: On Pre-testing Computerised Questionnaires.* Doktorska disertacija. Utrecht: University of Utrecht. Dostopno prek: http://www.jpsm.umd.edu/qdet/final_pdf_papers/Snijkers.pdf (6. februar 2012).

- 30 --- 2003. *Cognitive laboratory experiences and beyond: some ideas for future research.* Questionnaire Evaluation Standards. Dostopno prek: http://www.gesis.org/Publikationen/Zeitschriften/ZUMA_Nachrichten_spezial/documents/znspezial9/23_Snijkers.pdf (7. februar 2012).

- 31 Taylor-Powell, Ellen. 1998. *Questionnaire Design: Asking Questions with Purpose. Program development and evaluation.* Texas: College Station. Dostopno prek: <http://learningstore.uwex.edu/assets/pdfs/G3658-2.pdf> (13. februar 2012).

- 32 TexaSoft. 2004. *WINKS statistics tutorials: Friedman's Test. Non-Parametric Repeated Measures Comparisons.* Dostopno prek: <http://www.texasoft.com/tutorial-friedmans-test.html> (12. februar 2012).

- 33 Vitez, Erika. 2009. *Čustva in spol.* Diplomsko delo. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/vitez-erika.pdf> (2. marec 2012).

- 34 Willis, Gordon B. in Judith T. Lessler. 1999. *Question Appraisal System.* Rockville: Research Triangle Institute. Dostopno prek: <http://appliedresearch.cancer.gov/areas/cognitive/qas99.pdf> (14. januar 2012).

PRILOGE

Priloga A: Švedska shema Check list (CHL)

Koraki pri oblikovanju AV

Koraki pri oblikovanju anketnega vprašalnika so v shemi, ki so jo oblikovali na Švedskem (povzeto po: Designing questionnaires: Check list. SCB, Statistics Sweden).

Ta navodila se lahko uporabijo za:

1. Pred (med) oblikovanjem anketnega vprašalnika.
2. Po oblikovanju anketnega vprašalnika (za zagotavljanje osnovnih pravil oblikovanja).
3. Za preverjanje vprašalnikov, ki so jih oblikovali drugi.
4. Za vrednotenje že zbranih anketnih podatkov.

Uvodni koraki

- a. Oblikuj toretične (koncept) in empirične spremenljivke.
- b. Razišči vsebino glede na raziskovalni problem. (Začni na začetku!)
- c. Dobro definiraj toretične koncepte in spremenljivke ter empirične spremenljivke.
- d. Izberi vzorec.
- e. Naredi seznam spremenljivk (ime; anketno vprašanje, s katerim smo to spremenljivko merili; izčrpna definicija; vir; toretični konstrukt, ki ga spremenljivka meri; enote merjenja; kakovost merjenja).
- f. Pri demografskih spremenljivkah uporabi standardizirana vprašanja.
- g. Poišči podobne raziskave in jih uporabi.
- h. Grafično prikaži povezave med spremenljivkami.
- i. Za isto toretično spremenljivko uporabi več anketnih vprašanj.

Oblikovanje anketnih vprašanj

- a. Ne dodajaj vprašanj le zato, ker so zanimiva.
- b. Jezik naj bo enostaven.
- c. Vprašanja naj bodo jasna in kratka.

- d. Definiraj dvoumne izraze.
- e. Postavi vprašanja v logične in vsebinsko povezane skupine.
- f. Premisli zaporedje vprašanj.
- g. V vsakem vprašanju vprašaj le eno stvar.
- h. Opređeli čas in prostor.
- i. Pazljivo oblikuj hipotetična vprašanja (npr. o načrtih v prihodnosti) in retrospektivna vprašanja (vprašanja o preteklosti).
- j. Izogibaj se vprašanj, ki odgovor vsiljujejo (npr. se strinjam)
- k. Izogibaj se čustveno obremenjenim besedam in zavajajočim vprašanjem.
- l. Vprašanja o stališčih vedno uravnovesi.
- m. Zagotovi, da vprašanja ne delujejo na anketiranca zastrašujoče ali žaljivo.

Vsako anketno vprašanje se lahko razume na različne načine!

Testiraj svoja vprašanja! Spremeni jih in začni znova!

Odgovori

a. Oblikovanje odgovorov:

- i. Odgovori morajo vsebovati vse možnosti.
- ii. Odgovori naj vsebujejo vse možne vrednosti (ekstremi se morajo dovolj razlikovati).
- iii. Razmisli o navajanju sidrišča.
- iv. Uporabi lestvico, če je mogoče.
- v. Odprta vprašanja uporabi le, ko so nujno potrebna.

b. Vnaprej oblikovani odgovori:

- i. Odgovori naj bodo izčrpni (ne pozabi na odgovor: »drugo«).
- ii. Odgovori naj bodo medsebojno izključujoči.
- iii. Odgovorov naj ne bo preveč.
- iv. Odgovori tipa »da/ne« se lahko zdijo anketirancem preveč omejujoči.
- v. Anketiranca ne sili k odgovorom na vprašanja, o katerih nič ne vedo (dodaj nevtralni odgovor ali odgovor »ne vem«).
- vi. Preveri zaporedje odgovorov.

Oblika vprašalnika

- a. Predstavi raziskovalno skupino.
- b. Imenuj kontaktno osebo.
- c. Predstavi raziskavo in vprašalnik.
- d. Dobro oblikuj vezna vprašanja med posameznimi vsebinskimi sklopi vprašanj.
- e. Vprašanja naj ne bodo natlačena (pusti dovolj prostora za odgovore).
- f. Odgovarjanje na vprašanja naj bo enostavno.
- g. Dodaj navodila za izpolnjevanje vprašanj (primeri naj bodo enostavni, splošni in ne smejo zavajati).
- h. Navodila za preskoke med vprašanji naj bodo čim bolj enostavna. Naj jih bo čim manj.
- i. Uporabi ilustracije.
- j. Ne pozabi na logotip, papir vprašalnika je lahko obarvan. Tisk naj bo kakovosten.

Testiraj vprašalnik v celoti. Popravi ga in ga ponovno testiraj.

Priloga B: Forsyth in Lessler QACS shema

Razumevanje		Priklic	Presoja	Referenčni okvir odgovorov
· Omejitev vsebine · Omejitev časa		· Priklic informacij	· Evalvacija priklicanih informacij	· Ustvariti meje odgovorov · Oblikovanje odgovorov
<i>Referenčni okvir</i>	<i>Referenčni okvir</i>			
<i>Zahteve naloge</i>	<i>Možni problemi (cont'd)</i>	<i>Zahteve naloge</i>	<i>Zahteve naloge</i>	<i>Zahteve naloge</i>
<i>Tipi referenčnega okvira</i> · Sedanje značilnosti/obnašanje · Pretekle značilnosti/obnašanje · Sedanje stališče/mnenje · Preteklo stališče/mnenje · Splošno znanje	<i>Vprašanja (Questions cont'd)</i> Struktura vprašanj: · Zakrita vprašanja · Zahtevna slovnica · Implicitne domneve · V enem vprašanju več vprašanj · V enem vprašanju več definicij · Nejasen cilj · Ujemanje med vprašanjem in odgovorom	<i>Naloga priklica</i> · Priklic dogodka · Priklic vrste dogodkov · Priklic splošne informacije · Priklic prejšnjega odgovora · Priklic stališča	<i>Tipi procesa (presojanja)</i> · Celota (vsota) ocenjevanja · Določi dogodke +/- · Določi ujemanja +/- · Določi datum in začetek · Določi starost · Oceni trajanje · Oceni povprečje · Sestavljeno ocenjevanje	<i>Opis odgovora</i> · Da/Ne · Kvalitativen: nominalna · Kvalitativen: ordinalna · Kvalitativen: odprt · Kvantitativen: števska · Kvantitativen: kompleksna · Trajanje · Časovna točka · Starost · Odgovor na skrita vprašanja
<i>Osredotočenost</i> · Poročilo o sebi · Nadomestno poročilo	<i>Povzetek problemov</i> · Nenatančen referenčni okvir · Kompleksen referenčni okvir · Nepomembno stališče	<i>Postopek spomina</i> · Po spominu · Prepoznanje · Posploševanje (hevristično) · Mešano	<i>Združevanje informacij</i> · Seštejemo · Kvalitativna presoja · Kvantitativna presoja	<i>Možne težave (problemi)</i>
<i>Nivo referenčnega okvirja</i> · Osnovni · Podrejen · Nadrejen · Več nivojski	<i>Referenčno obdobje</i> 	<i>Kontekst priklica</i> · Splošno znanje o sebi · Splošno znanje o svetu · Posebno obnašanje (ali poskusi) · Vrsta vedenja · Čustvo/Stališče · Časovna točka/Obdobje	<i>Možne težave</i> 	<i>Navodila</i> · Zakrita navodila · Zakrite definicije
<i>Sprememba v referenčnem okvirju</i> · Področje spremembe	<i>Zahteve naloge</i> 	<i>Možni problemi</i> · Podrobnost	<i>Evalvacija priklicanih informacij</i> · Natančnost	<i>Odgovori</i> · Terminologija:

· Spremembe nivoja · Nenadna sprememba · Premestitev referenčnega okvirja		· Nezačnost · Nepričakovanost · Sprememba: v psihološki referenčni okvir	informacij · Zasebno vedenje · Zasebno stališče · Zasebnost (na splošno) · Družbena nezaželenost	Tehnični izrazi Nedefinirani izrazi Nejasni/dvoumni izrazi · Struktura odgovorov: Določanje meje Prikrivajoče kategorije Manjkajoče kategorije · Neustrezno zaporedje odgovorov
<i>Potencialni (možni) problemi</i>	<i>Specifično (določeno) obdobje</i> · Celotno življenje · 12-mesečno obdobje · 30-dnevno obdobje · Danes · Vežan na vedenje/predhodno vprašanje · Nedefinirano: sedanje vedenje		<i>Vrednotenje posledic</i> · Varnostne posledice · Pravne posledice · Družbene posledice · Vedenjske posledice	
<i>Navodila</i> · Nasprotujoča navodila · Nenatančna navodila · Skrita navodila · Zahtevna slovnica · Nejasni problemi · Nejasna podoba vprašanja	<i>Sprememba referenčnega okvira</i> · Sprememba od prejšnjega vprašanja: Ni spremembe Širši Ožek Majhna sprememba Oddaljene meje Bližnje meje		<i>Soglasje med informacijami in odgovori</i> · Neujemanje	
<i>Vprašanja</i> · Tehnični izrazi · Sedanjost · Nedefiniranost · Dvoumnost ali nejasnost	<i>Možni problemi</i> · Nedoločene meje · Slabo definirano obdobje · Nedefinirano obdobje · Umešeno obdobje · Premestitev referenčnega obdobja			